

1980/81:46

Torsdagen den 11 december

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

2 § Svar på fråga 1980/81:141 om ökad satsning på forskning och teknisk utveckling

Anf. 1 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Tore Nilsson har frågat mig om jag avser vidta någon åtgärd i syfte att öka intresset för forskarutbildning bland ungdomar som är aktiva inom de ideella folkrörelserna.

Jag har i många sammanhang framhållit hur angeläget det är att öka ungdomens intresse för forskning och forskarutbildning. På regeringens initiativ har också en rad åtgärder med detta syfte kommit i gång. Jag vill bl. a. peka på att forskningsrådsnämnden (FRN) fått i uppdrag att pröva möjligheterna att ge ut en populärvetenskaplig tidskrift för barn och ungdom samt att överväga andra insatser för att sprida kunskap om och öka intresset för vetenskap bland barn och ungdom. FRN svarar också för en försöksverksamhet med utgivning av populärvetenskapliga böcker som inleds detta budgetår.

Dessa och andra åtgärder är dock givetvis avsedda för alla grupper och därmed också riktade mot den speciella kategori som Tore Nilsson värnar om.

Anf. 2 TORE NILSSON (m):

Fru talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret, som jag finner positivt utan att det säger speciellt mycket. Regeringen och Jan-Erik Wikström skall nog kunna finna ytterligare vägar.

Jag har tagit del av visst material från just forskningsrådsnämnden, som nämns i svaret. Jag har bl. a. en skrivelse från i våras där nämnden talar om grundforskningsskapet och naturresursforskningen. Nämnden pekar också på en mängd områden där vi vet alltför litet. Det står i skrivelsen att det på

Torsdagen den
11 december 1980

*Om svenskunder-
visningen för in-
vandrare*

flera områden inte finns några forskare alls. Det beror inte bara på brist på pengar, utan orsakerna ligger djupare än så. Det gäller alltså att finna forskare in spe som här kan göra en insats.

Jag har också ett pressklipp från den 2 december om ett kampanjpaket till skolorna för att väcka framtidens forskare. Det som står där är enligt min mening alldeles utmärkt. Detta material går alltså ut till skolorna – och det är bra. Men Jan-Erik Wikström vet lika väl som jag att det är många människor som under skoltiden kanske inte har möjlighet att upptäcka sina anlag eller hindras av andra orsaker av olika slag, t. ex. var de bor i riket, men som längre fram i livet visar sig vara mycket duktiga och också blir forskare. De kanske t. o. m. har anlag som gör dem till Nobelpristagare, för att nu knyta an till Nobelfesten i går.

I våra idcella och kristna föreningar finns det säkert många människor som har den läggning, det intresse och den uppfattning om livet som skulle göra dem ytterst lämpade för dessa uppgifter. Det gäller bara att hitta dessa människor. Det är nu nödvändigt att statsmakterna, skolorna, ja alla försöker finna vägar till de människor som är ute i arbetslivet och som tidigare inte har haft möjlighet att studera eller utveckla sina speciella anlag.

Läget i Sverige i dag, både ekonomiskt och i många andra hänseenden, är så svårt att vi mer och mer förstår att en ytterligare tillbakagång när det gäller forskningen inte är tolerabel. Jag hoppas därför att regeringen och Jan-Erik Wikström skall beakta just de kategorier som jag särskilt åsyftar.

Tack för svaret.

3 § Svar på fråga 1980/81:145 om svenskundervisningen för invandrare

Anf. 3 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Bengt Wiklund har frågat mig om studieförbunden kan påräkna ett beslut om att tillgängliga medel snarast överförs från den lagbundna undervisningen av invandrare till den s. k. fria kvoten, så att studieförbunden kan fortsätta sin betydelsefulla verksamhet hos de invandrargrupper som i dagsläget har ett stort behov av svenskundervisning.

Regeringen föreslog i budgetpropositionen för budgetåret 1979/80 att undervisningen i svenska för invandrare skulle omfatta totalt 850 000 studietimmar fördelade på 400 000 studietimmar till s. k. lagbunden undervisning och 450 000 studietimmar till s. k. övrig undervisning. Det föreslagna antalet studietimmar skulle vara ett tak, som inte fick överskridas. Den angivna ramen för den lagbundna undervisningen borde emellertid vid behov kunna ändras av regeringen. Riksdagen hade ingen erinran mot vad som föreslagits i propositionen (prop. 1978/79:100 bil. 12, UbU 1978/79:20, rskr 1978/79:174). Motsvarande gäller för innevarande budgetår (prop. 1979/80:100 bil. 12, UbU 1979/80:23, rskr 1979/80:258).

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i skrivelse den 25 augusti 1980 anmält att

---

Om svenskundervisningen för invandrare

studieförbunden överskridit den tilldelade kvoten på 450 000 studietimmar i s. k. övrig undervisning med 30 802 studietimmar under budgetåret 1979/80. SÖ hemställde mot den bakgrunden att regeringen skulle medge att överskridandet av antalet timmar under budgetåret 1979/80 i stället fick belasta budgetåret 1980/81. SÖ hemställde vidare att regeringen för budgetåret 1980/81 skulle medge en omfördelning inom den totala kvoten för undervisning av invandrare i svenska språket m. m. från 400 000 timmar inom lagbunden undervisning och 450 000 timmar för övrig undervisning till 300 000 resp. 550 000 studietimmar.

Som jag tidigare har redogjort för har dimensioneringen av undervisningen i svenska för invandrare underställts riksdagens prövning. Eventuella förändringar i densamma bör därför enligt min mening likaså underställas riksdagen.

Frågan om svenskundervisningen för invandrare kompliceras av det oklara läge som råder i förhandlingarna mellan Folkbildningsförbundet och Svenska fackläroförbundet om ersättning för cirkelledarna. Folkbildningsförbundet har dessutom i det sammanhanget ställt krav på staten om förbättringar vad gäller bidrag till lokaler, lokal administration och s. k. lönebikostnader. Dessa frågor bör också underställas riksdagens prövning för slutligt avgörande.

Samtliga nu redovisade frågor bereds f. n. inom regeringskansliet, bl. a. för att få kostnadskonsekvenserna för staten helt belysta. Riksdagen kommer så snart som möjligt under innevarande riksmöte att få förslag om svenskundervisning för invandrare.

Anf. 4 BENGT WIKLUND (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag tycker att utbildningsministern är väl formell när det gäller framställningen att 100 000 timmar skall föras över från den lagbundna undervisningen till den fria kvoten, vilket är nödvändigt för att studieförbunden skall kunna medverka i fortsatt svenskundervisning för invandrare inom betydande områden. Det visar sig nämligen att det här är ett väldigt viktigt område. Det är många invandrare som får den lagbundna undervisningen men som inte på det sättet lär sig svenska tillräckligt utan måste fortsätta inom den fria kvoten. Nu har läget komplicerats genom att arbetsmarknadsutbildningen också har fått vissa besvärligheter.

Därför ställde jag frågan till utbildningsministern. Skall man dra den här frågan i långbänk? Det visar sig att två tredjedelar av den kvot som studieförbunden tilldelats är utnyttjade redan nu, när fem månader har gått. Man förvarnade om detta så tidigt som i augusti. Sakkunniga bedömare räknar med att detta kommer att få katastrofala följder för undervisningen i svenska för invandrare inom den fria kvoten.

Jag har fått en uppgift om att det i dag är 300–400 invandrarlärare som har varslats och som berörs av nedskärningarna. För att ta ett lokalt, mera begränsat exempel kan jag nämna att i Botkyrka har 20 invandrarlärare sagts

Torsdagen den
11 december 1980

Om svenskundervisningen för invandrare

upp på grund av att man inte vågar ha dem kvar då medlen är otillräckliga.

Merparten av den här verksamheten med svenska för invandrare sker nu inom den s. k. fria kvoten. Det handlar då om invandrare som vill komplettera sina kunskaper i svenska språket, som arbetar i hemmet och inte kan få undervisning i svenska på annat sätt. Det är flyktingar som väntar på upphålls- och arbetstillstånd, som inte kan få genomgå AMU-utbildning och som har så bristfälliga kunskaper i svenska att de inte har möjligheter att få arbete. Under senare år har allt färre studietimmar av den lagbundna delen utnyttjats för den här verksamheten, medan den fria kvoten har överskridits. Som också sägs i svaret har den fria kvoten överskridits inte bara föregående år, utan man beräknar att den skall göra det också i år. Jag vill därför fråga utbildningsministern: Känner man inom regeringen inte någon oro för den utveckling inom invandrarundervisningen som vi i dag kan konstatera? Kan denna utveckling vara förenlig med de många uttalanden som gjorts om att de svaga grupperna inte skall få en försämrad situation? Är inte invandrarna just en sådan utsatt grupp?

Anf. 5 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Alla de saker som Bengt Wiklund berör i sin fråga och som jag har tagit upp i mitt svar hänger samman, inte bara när det gäller kostnaderna utan också i andra avseenden. Vår avsikt är att presentera en paketlösning för alla de olika bitarna i detta, inkl. den fråga som f. n. är föremål för förhandlingar med lärarorganisationerna.

Som jag sagt i mitt svar avser vi att i lämplig form presentera detta paket för riksdagen.

Anf. 6 BENGT WIKLUND (s):

Fru talman! Det som har redovisats här är riktigt, och jag accepterar det. Men det kan inte vara rätt att invandrarundervisningen skall bli lidande genom den utveckling som skett. Skolöverstyrelsen aviserade ju redan i augusti vad som skulle komma att inträffa, och man anmälde att man ville ha en överföring av 100 000 timmar från den lagbundna till den fria kvoten. Detta innebär ju inte någon ökning av kostnaderna totalt sett, utan snarare blir det i fortsättningen fråga om en viss ytterligare besparing inom den lagbundna undervisningen. Jag menar att regeringen måste ta sitt ansvar för detta och meddela att en sådan överföring får ske. Jag är ganska övertygad om att utbildningsministern skulle få en stor majoritet här i riksdagen bakom sig för en sådan åtgärd, och likaså skulle utbildningsministern få SÖ och Folkbildningsförbundet bakom sig. Säkert skulle också en stor del av befolkningen i övrigt ställa sig bakom detta, när man ser vilken situation invandrarna befinner sig i.

Jag menar att detta inte kan vara förenligt med den folkbildningstradition som utbildningsministern har sagt sig vilja värna om och som han så ofta har uttalat att han ansluter sig till. Utbildningsministern borde därför kunna medverka till att invandrarundervisningen får tillräckliga resurser så att de

här grupperna kan tillgodoses. När de ekonomiska resurserna är placerade på så att säga fel plats, så bör de överföras från den felaktiga platsen till den rätta, nämligen till den fria kvoten, där ju kraven på studieförbunden när det gäller att klara den här undervisningen är så stora.

Anf. 7 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Jag är glad att jag får känna mig buren av en majoritet i riksdagen i mina ansträngningar att lösa inte bara den fråga som Bengt Wiklund tog upp i sin replik utan också den fråga som är föremål för förhandlingar med lärarorganisationerna.

Anf. 8 BENGT WIKLUND (s):

Fru talman! Ja, utbildningsministern, vi är överens om att förhandlingarna som sådana kanske måste föras på det sätt som sker – vi hade ju nästan samma situation i fjol när det gällde förhandlingarna om ersättning till handledarna. Men i fråga om den akuta situation som uppstått när det gäller undervisningen i svenska för invandrare borde vi kunna vara överens om att problemet på något sätt måste lösas, så att det inte blir ett stopp för den här undervisningen.

Jag vill avslutningsvis uttala den förhoppningen att utbildningsministern mycket snabbt – det kommer ju att dröja till fram i februari innan riksdagen kan fatta något beslut – vidtar åtgärder på något sätt så att det inte blir ett avbrott i undervisningen inom den fria kvoten som bedrivs av studieförbunden.

4 § Svar på fråga 1980/81:153 om en ny tjänsteorganisation för musikutbildningen

Anf. 9 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Inga Lantz har frågat mig när regeringen avser att genomföra riksdagens beslut, så att musikutbildningen äntligen kan närma sig de mål som organisationskommittén för högre musikutbildning en gång satt upp.

Förutsättningarna för att genomföra en högre musikutbildning enligt de riktlinjer som fastställts genom riksdagens beslut har uppfyllts så till vida att utbildningsplaner för de aktuella utbildningslinjerna har fastställts. Medel har de tre senaste budgetåren ställts till förfogande för en successiv uppbyggnad av erforderliga basresurser och utbildningsplatser. Jag kommer i mina förslag till budgetpropositionen för 1981/82 att ta upp ytterligare medel för att fullfölja denna satsning.

För ett slutgiltigt genomförande av den åsyftade reformen krävs dock att avtal träffas om arbets- och anställningsvillkor för berörda lärare. De förhandlingar som på regeringens uppdrag inleddes under sensommaren 1978 har under våren 1980 bedrivits under ledning av en av regeringen tillsatt förlikningsman och sker f. n. inför en förlikningskommission. Det torde vara bekant att lärarna vid den högre musikutbildningen sedan den 26 november

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Om en ny tjänste-
organisation för
musikutbildningen*

1980 befinner sig i strejk.

Det är min förhoppning att förhandlingarna nu skall kunna slutföras. Något ingripande från regeringens sida i en pågående förhandling kan, det har jag redan påpekat i en interpellation i denna fråga, av formella skäl inte ske.

Anf. 10 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag skall be att få tacka för svaret, även om det enligt min mening inte var något vidare svar att komma med.

Det är ju så att musikutbildningen i det här landet är i fara. På Luciadagen 1977 fattade riksdagen beslut om en reform för den högre musikutbildningen, den s. k. OMUS-reformen. Det här skulle innebära en ny tjänstgörings-skyldighet för lärarna, men något avtal med avtalsverket fanns inte. OMUS skulle också innebära en ny uppläggnings av kurserna, men några nya kursplaner fanns inte.

I dag, två och ett halvt år senare, finns det fortfarande varken läraravtal eller kursplaner. Tre hela årskurser har vid våra sex musikhögskolor redan fått påbörja sina studier med den här mycket ofärdiga utbildningen. Jag tycker att det är en skandal.

Redan i maj 1978 fick statens avtalsverk i uppdrag att se till att den här nya tjänsteorganisationen kom till stånd enligt riksdagsbeslutet. Det var meningen att det här arbetet skulle vara klart den 1 juli 1978. Det har alltså förflutit många år. Jag tycker verkligen att det är på tiden att regeringen tar sitt ansvar för att den här frågan blir löst och för att OMUS-reformen börjar tillämpas, så att lärarna får ett nytt avtal.

Jan-Erik Wikström sade att man inte kan göra någonting åt det här. Enligt min mening är detta att göra det väldigt enkelt för sig. Det hänvisas till att en förlikningskommission arbetar, men det är faktiskt inte så – förlikningskommissionen arbetar inte alls. Förhandlingar pågår inte. Kommissionen har också meddelat arbetsmarknadsministern detta. Sedan den 2 december pågår inget arbete i kommissionen. Det har inte heller kallats till några nya överläggningar, i varje fall inte så sent som kl. 5 i går kväll. Jag tycker det här är att smita undan sitt ansvar. Jan-Erik Wikström, som i alla fall är den mest ansvarige, gör det mycket enkelt för sig. Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till honom: Vad tänker regeringen göra för att komma till skott i denna fråga? Är det inte på tiden att det händer någonting?

Anf. 11 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Inga Lantz känner ju mycket väl till systemet för förhandlingar mellan staten och arbetsmarknadens organisationer. När arbetsgivarverket och de berörda löntagarorganisationerna efter mycket segdragna förhandlingar inte kunde komma överens, tillsatte regeringen så småningom en förlikningskommission under ledning av förra statsrådet Rune Johansson. Jag vet att han inte betraktar sitt arbete som avslutat utan kommer att ta en ny kontakt med de berörda parterna.

Det är riktigt att kommissionen den 2 december lade fram ett andra bud.

Detta accepterades av arbetsgivarverket liksom också av SACO, men TCO sade nej. Självfallet är det Rune Johanssons önskan att vid en ny kontakt kunna få en lösning till stånd som accepteras av alla berörda parter. Jag vill i denna kammare gärna säga att jag för min del har fullt förtroende för Rune Johanssons förmåga och ambition att lösa den här tvisten, och jag accepterar inte den kritik mot honom som Inga Lantz nu har uttalat.

Anf. 12 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag skulle vilja vädja till Jan-Erik Wikström att han uppmanar statens avtalsverk att ta förnyade kontakter med kommissionen, så att de här förhandlingarna kan komma i gång igen. Det är det som det handlar om just i dag.

Sedan menar jag att hela OMUS-reformen kommer att gå över styr. Den är mycket viktig för hela musikverksamheten i vårt land på olika plan – inte minst när det gäller den kommunala musikskolan, som runt om i landet drabbas av olika nedskärningar i kvalitetshänseende. Vi kommer att få samma gamla undervisningssystem när det gäller den högre musikutbildningen – en lärare och en elev – och de fina intentioner som kom till uttryck i OMUS-utredningen kommer inte att bli förverkligade.

Jag tycker fortfarande, fru talman, att Jan-Erik Wikström gör det enkelt för sig. Han undandrar sig sitt ansvar i den här frågan på ett mycket olyckligt sätt – och det borde också kännas generande för den som ändå är närmast ansvarig i detta sammanhang. Det är ju inte heller bara lärarna som är förtvivlade över den här situationen utan också eleverna. Och i dag kommer lärare och elever att demonstrera för att försöka påverka regeringen i den här frågan, så att det blir möjligt att komma någonbart i arbetet med att få kursplaner och avtal klara.

Anf. 13 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Jag är den förste att vara angelägen om att OMUS-reformen kan genomföras även på denna punkt. Men att tillgodose krav på förbättrade löner och avkortad arbetstid för lärarorganisationerna är en fråga som inte är utan komplikationer. Jag skulle här ha kunnat redogöra för det som jag tycker ganska generösa bud som förlikningskommissionen har lagt och som TCO har tackat nej till och SACO tackat ja till. Men vi har en ordning som gör det omöjligt för mig att redogöra för detta. Det är ett faktum att ett enligt min mening ganska bra förlikningsbud har lagts, men jag vet också att Rune B. Johansson avser att fortsätta sitt arbete för att nå en uppgörelse. Staten är här den ena parten, och det är självklart att det också krävs god vilja från lärarorganisationernas sida. Finns den kommer konflikten att kunna lösas inom kort.

Anf. 14 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Får jag då ställa ytterligare en fråga till Jan-Erik Wikström. När tänker förlikningskommissionen återuppta arbetet? Finns det någon tidsangivelse för det? Jag tycker att det är brådskande. Och jag tycker

fortfarande att Jan-Erik Wikström som ansvarig i den här frågan använder sig av undanflykter.

Det här är inte riktigt klokt. Vi fattade ett beslut 1977. Nu är det nästan 1981, och den här frågan är fortfarande inte löst. Jag delar den otålighet som kommer till synes i lärarnas och elevernas agerande i den här frågan.

Anf. 15 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Fru talman! Jag är övertygad om att Rune Johansson inte behöver några råd av Inga Lantz om hur han skall förfara vid sina kontakter med arbetsmarknadens parter. Också på den punkten har jag fullt förtroende för hans kapacitet.

Anf. 16 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det vore väl förmätet av mig att ge honom några råd. Vad jag är intresserad av är att arbetet återupptas, så att ett resultat kan nås.

5 § Svar på fråga 1980/81:134 om trafiken på Sturups flygplats

Anf. 17 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Fru talman! Per Stenmarck har i en fråga aktualiserat Kastrups utbyggnad och Sturups överkapacitet. Han har frågat

om jag är beredd att ta upp diskussioner med min danske kollega i denna fråga, och

om de förberedande diskussionerna med SAS om utökad trafik på Sturup lett fram till något resultat.

Sturups flygplats, som byggdes som ersättning för centralt belägna Bulltofta, togs i bruk den 1 december 1972. Flygplatsen, som dimensionerades för utrikestrafik, har fortfarande ett betydande kapacitetsöverskott. Det gäller i första hand bansystem och uppställningsplatser men också terminalen.

Enligt min mening måste man på alla sätt försöka öka utnyttjandet av Sturup. Det är också angeläget att genom direktlinjer förbättra trafiken från Stockholm och Oslo till andra huvudstäder i Europa. Måste denna trafik samlas upp bör det prövas om inte detta kan ske på t. ex. Sturup. Denna uppfattning delar min norske kollega. Vi har därför för några dagar sedan i brev till verkställande ledningen i SAS begärt att man noga överväger dessa frågor.

Jag är givetvis också beredd att ta upp diskussioner med min danske kollega om hur flygplatserna i Öresundsregionen bäst kan utnyttjas.

Anf. 18 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det positiva svaret på min fråga.

Sedan jag ställde denna fråga har statsrådet tagit kontakt med ledningen för SAS. Det är positivt. Diskussionerna skall förhoppningsvis också komma

att ge ett positivt resultat.

I riksdagen överväger vi som bekant för tillfället åtskilliga åtgärder för att spara pengar. En satsning i stil med den jag här föreslagit skulle innebära ett offensivt sätt att spara pengar på.

Kostnaderna för flygplatser är höga. Därför måste de också utnyttjas i mycket stor utsträckning. Emellertid är det på det viset att de fasta kostnaderna uppgår till inte mindre än 80 % vilket innebär en jämförelsevis liten kostnadsökning vid ett bättre utnyttjande av anläggningarnas kapacitet.

Sturups flygplats har i dag ett mycket stort överskott av framför allt uppställningsplatser, ett något mindre av passagerarterminaler, framför allt under högsäsongen. Dock finns det fortfarande stora kapacitetsresurser, framför allt under lågtrafiksäsongen. En gemensam skandinavisk syn på detta borde sålunda innebära att det är orimligt att lägga ned nästan 5 miljarder kronor på att bygga ut Kastrup, när det finns en flygplats på den svenska sidan, på bara 15 minuters pendelavstånd, med god kapacitet och utan några direkta miljöproblem att tala om.

Det är i sammanhanget att observera att Sturup – som en av vårt lands s. k. storflygplatser – i dag inte har en enda fungerande reguljär förbindelse med utlandet, med undantag för en mycket bristfällig pendeltrafik till Kastrup.

En ytterligare vinst som skulle kunna uppnås om Sturup fick fler avgångar är att denna pendeltrafik sannolikt skulle kunna byggas ut, till stor nytta för sydsvenskar och framför allt för näringslivet, som ändå i stor utsträckning måste flyga via Kastrup.

En given målsättning, som jag ser det, är att i framtiden se Sturup och Kastrup som *en* flygplats, med ett fungerande internt transportsystem. Mot denna bakgrund skulle jag vilja fråga kommunikationsministern om han i det fortsatta arbetet med att göra Sturup till en mer attraktiv flygplats är beredd att ansluta sig till denna målsättning. Mer än 50 % av SAS resenärer är svenskar. Därför är det också glädjande att kommunikationsministern i sitt brev till SAS-chefen berör möjligheten att södergående trafik från Sverige och Norge samlas upp på bl. a. Sturup. Detta skulle ge Malmöregionen en förbättrad trafikservice.

Men ytterligare möjligheter finns. Jag ber därför avslutningsvis att få ställa frågan: Är det inte rimligt och möjligt att också en del av Kastrups direkta reguljärtrafik skulle kunna föras över till Sturup?

Anf. 19 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Fru talman! Det kan ibland vara frestande att sticka in sitt huvud i tigerns mun. När jag ser på användandet av Sturup i dag frestas jag nästan att ställa frågan: Hur pass briljant framsynt var det egentligen av Malmö kommun och staten att så starkt driva nedläggningen av gamla Bulltofta och i stället flytta flygplatsen till Sturup? Jag säger det, herr Stenmarck, därför att det faktiskt är så att Malmö i dag har direktlinje bara till en enda ort i Sverige – Stockholm. Inte ens landets två näst största städer har någon flygförbindelse

*Om trafiken på
Sturups flygplats*

med varandra. Det är inte lönsamt. Det är helt enkelt inte lönsamt i tid att åka från Malmö till Sturup och från Landvetter in till Göteborg. Dessa två städer, rikets näst största, har icke någon flygförbindelse med varandra, vilket kan vara ett memento inför riksdagens beslut i Brommafrågan som snart skall komma upp.

Det händer – och kommer att hända – mycket inom SAS. Jag hade överläggningar med SAS-ledningen så sent som i går. Jag ser också positivt på möjligheterna att mer använda Sturup – liksom också Landvetter för den delen. Att se Sturup och Kastrup som *en* flygplats tror jag är svårt. Även om det bara är 15 minuters flygtid mellan de bägge flygplatserna och det kan ta 15 minuter att vandra i Kastrups korridorer, tror jag inte att man kan komma så långt. Men vi är överens om att man skall försöka att på ett helt annat sätt än hittills utnyttja Sturups möjligheter. Det är också helt klart att vi både från norsk och från svensk sida måste försöka hindra en miljardinvestering i Kastrup, när vi kan tänkas använda andra flygplatser, andra rutter.

Jag skulle vilja säga att jag bedömer att vi om ungefär ett halvår har en hel del förslag från SAS-ledningens sida om hur man effektivare skall utnyttja de svenska flygplatserna.

Anf. 20 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det kompletterande svaret. Jag delar i allra högsta grad hans synpunkt att man i dag kan ifrågasätta det berättigade och befogade i det beslut som fattades en gång i tiden om att lägga ned Bulltofta flygplats i Malmö – en centralt belägen flygplats som i dag, med de energiproblem vi har, förmodligen hade varit en mycket lönsam investering.

Men nu kan vi bara konstatera att investeringen i Sturup är gjord. Då är det också vår skyldighet att se till att man får en fungerande verksamhet där. Det har man dess värre inte i dag.

Jag har tagit upp den här frågan främst därför att jag tycker att det finns en uppenbar risk för att man nu håller på att så att säga investera sig fast på Kastrup, vilket kan komma att få ganska olyckliga konsekvenser för framtiden. Möjligheterna att efter en sådan investering och utbyggnad decentralisera verksamheten torde komma att minska högst påtagligt. F. n. finns, såvitt jag vet, pengar i Danmark bara beviljade till utbyggnadsplanering när det gäller Kastrups lufthamn. Därför bör det fortfarande finnas möjlighet att föra dessa diskussioner, som kommunikationsministern har talat om, med den danske trafikministern.

Även om stora investeringar görs på Kastrup finns det sannolikt problem kvar, som man inte kommer förbi. Det var därför jag ansåg att det hade varit lämpligt med ökad samplanering för att få fram vad jag menade vara *en* flygplats. Man kommer inte förbi problemen med att avstånden på Kastrups flygplats är mycket stora och att man ofta drabbas av störningar i trafiken på grund av strejker och maskningsaktioner.

Jag ber än en gång att få tacka för det kompletterande svaret.

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Om vissa taxi-
frågor*

Anf. 21 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Fru talman! Wiggo Komstedt har frågat mig dels om jag vill ge länsstyrelserna klara besked om innebörden av riksdagens beslut i juni i år om vissa taxifrågor, dels om regeringen är beredd att medverka till att rättelse sker i de fall där länsstyrelsen feltolkat riksdagens beslut.

Stig Josefson har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att den enskilde taxiägaren, innan han avgör sin anslutning till den nya organisationen, får veta hur den framtida organisationen skall utformas. Stig Josefson har vidare frågat mig om jag anser det tillfredsställande att indragning av trafiktillstånd och ändring av uppställningsplats sker under den tid planering och förhandlingar pågår.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Föreskrifter och tillämpningsanvisningar inom yrkestrafiksektorn utfärdas numera av transportrådet. Redan innan dessa båda frågor ställdes i riksdagen tog jag kontakt med transportrådet för att försäkra mig om att man från länsstyrelsernas sida inte utan nära samråd med i första hand trafikutövarna och kommunerna börjar med omfattande förändringar av taxis organisation. Transportrådet kommer nu att göra detta klart för länsstyrelserna.

Även beträffande andra frågor som rör taxi pågår inom transportrådet arbete med att utforma anvisningar om hur riksdagens beslut skall tolkas.

Varken regering eller riksdag får bestämma hur en förvaltningsmyndighet, t. ex. en länsstyrelse, skall besluta i särskilda fall i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskild eller tillämpning av lag. Detta står i regeringsformen. Däremot – och det är väsentligt att betona – kan en länsstyrelses beslut i en yrkestrafikfråga överklagas hos transportrådet. Sedan står det naturligtvis var och en fritt, som inte är nöjd med transportrådets beslut, att överklaga hos regeringen.

Anf. 22 WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag tror att man inledningsvis bör säga ifrån att den nya organisationsform för taxitrafiken som riksdagen beslutade om under våren tillkom för att göra taxi mer effektiv som serviceorgan åt allmänheten. Men låt mig också slå fast att avsikten med beslutet aldrig var att göra förhållandena sämre för taxiverksamhetens utövare – de enskilda taxiägarna – och för allmänheten.

I vissa län har man kommit i gång tidigare än andra med organisationsförändringarna, och det är därifrån vi fått rapporter om olika tolkningar av riksdagens beslut. Beslutet ger inom beställningscentralen som organisation utrymme för olika former när det gäller att bedriva trafiken. Men bestämmer sig myndigheterna för att vara militanta i sin uppfattning, då kommer både allmänheten och de enskilda taxiägarna i kläm. Det gäller främst de människor som bor i ytterområdena i våra kommuner. En bättre och effektivare taxitrafik i våra tätorter får inte betyda en klar försämring för befolkningen i kommunernas mer glesbefolkade områden. Under behand-

lingen av propositionen i utskottet var jag personligen mycket angelägen om att förslaget inte skulle leda till ett beslut, som betydde försämringar för vissa medborgare.

Det är därför jag ställt denna fråga till statsrådet. Normalt kan man ju kommunicera på annat sätt med en partikollega än från riksdagens talarstol. Men jag finner det angeläget att få ett offentligt uttalande från statsrådet och regeringen. Det är många människor som varje vecka hör av sig och uttalar sin djupa oro för framtiden när det gäller trafikförsörjningen.

Nu säger statsrådet att han tagit kontakt med transportrådet och där uttalar att den nya reformen skall genomföras i nära samråd med trafikutövarna och kommunerna. Det är utomordentligt bra. Jag tror att mycket av oron skulle försvinna om transportrådet kunde ge klara besked om vad riksdagens beslut innebär. Från länsstyrelserna vittnar man om att handläggningen av enskilda ärenden påbörjades innan transportrådet och länsstyrelserna hade ordentliga kontakter med varandra. Därför är det bra att statsrådet nu ger klart och entydigt besked här i kammaren om att transportrådet kommer att ge de här beskederna till länsstyrelserna. Skulle beslutet mot förmodan ändå komma att misstolkas, så är det klart att jag med tillfredsställelse noterar det besked som statsrådet ger i slutet av sitt svar, nämligen att transportrådet och i sista hand regeringen har ytterligare möjligheter att komma in i diskussionen.

Anf. 23 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag tackar för svaret på min fråga. Även om detta inte innehåller något konkret besked hoppas jag ändå att den uppmärksamhet frågorna och svaret medför skall medverka till att riksdagsbeslutet kommer att följas.

Jag delar statsrådets uppfattning att förändringar i taxiorganisationen bör ske i nära kontakt med trafikutövarna och kommunerna. Men för att så skall kunna ske måste dessa parter veta vad myndigheterna kommer att föreslå. Nu understryker statsrådet betydelsen av att samråd kommer till stånd, och jag hoppas att så verkligen skall ske. Därmed skulle sannolikt mycket av den oro och de missförstånd som uppstått kunna undvikas.

Statsrådet återropar möjligheterna till överklagande. Det var inte på den vägen jag hade tänkt att man skulle lösa problemen. Den vägen är inte heller, som jag ser det, framkomlig. Ett överklagande tar tid, och länsstyrelserna har under denna tid rätt att dra in trafikillstånd. Därmed blir överklagningsmöjligheten ett slag i luften. Jag hoppas att få ett svar på den frågan. Jag anser att det är något av det viktigaste att få veta vilken rätt man har att dra in trafikillstånden under den tid som planering och utredning pågår.

Vad jag vill är att man redan från början respekterar riksdagens beslut och de uttalanden som departementschefen själv har gjort i propositionen, där det bl. a. påpekas att det inom mera vidsträckta trafikområden ofta finns behov av särskilda uppställningsplatser för taxibilarna och att det är naturligt att det i de kommenderingsplaner som upprättas anges både vid vilka tider och på vilka platser taxibilarna hålls tillgängliga. Det borde även vara möjligt att i trafikillstånden fastställa uppställningsplatser, vilka det oftast torde

vara mest lämpligt att inrätta utanför de stora tätorterna. I detta uttalande av departementschefen instämde också utskottet. Därför bedömde jag det så att det nu inte skulle komma att föreligga några större problem i den faktiska handläggningen i länen, men så har inte blivit fallet. Det finns i dag en stor oro, och detta gäller speciellt i frågan om uppställningsplatserna.

Jag vill ställa följande frågor:

När anser statsrådet att den nya organisationen skall träda i kraft fullt ut? Lagen trädde i kraft den 1 juli, men när skall den nya organisationen vara helt genomförd?

Hur ser statsrådet på möjligheterna till dispens för äldre taxiinnehavare, som ofta har sin verksamhet i områdets ytterkant och som inte önskar ansluta sig till beställningscentralen? Finns det möjligheter till dispens i sådana fall? Som jag såg propositionen var avsikten med reformen att förbättra taxiägarnas organisation och servicen till allmänheten, inte att centralisera uppställningsplatserna till den största tätorten i kommunen. Jag hoppas att det uttalande som gjorts här skall bidra till en rättelse, så att riksdagens beslut kan förverkligas.

Anf. 24 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Fru talman! Tyvärr är det väl alltid så när ett beslut har fattats på central nivå att många vill att det skall genomföras mycket fort och nitiskt vill följa upp beslutet i alla delar. Hela propositionen andades dock en vilja att försöka ge dem som är verksamma ute på fältet en möjlighet att jobba på det sätt som de själva finner lämpligt – för då arbetar människor bäst. Det var grundtanken. När det nu dyker upp en oro bland människor i landet för att de skall förlora sina tillstånd osv. skall vi lugna dem, för det finns inte någon grund för detta vare sig i propositionens skrivningar eller i riksdagens beslut.

Jag har nämnt möjligheten till överklagning därför att det är det bästa sättet att klargöra för länsstyrelserna att de, även om vi inte har någon möjlighet att lägga oss i de enskilda besluten ute i länsstyrelserna, inte skall fatta beslut som strider mot riksdagens ställningstagande. Om länsstyrelserna gör detta, skall ärendena överklagas, och då skall regeringen se till att de omprövas. Det var det jag ville markera med det sista stycket i mitt svar.

Det uttalar vidare i propositionen entydigt att uppställningsplatserna ofta skall vara kvar ute i glesbygden, eftersom man annars får orimligt höga framkörningskostnader, och att det icke ankommer på länsstyrelserna att tvinga taxiägarna att ändra sina uppställningsplatser – tvärtom. I de beslut jag redan haft att ta ställning till har jag också hårt försökt driva denna linje.

Att man sedan har en gemensam beställningscentral innebär för den skull ingalunda att alla taxibilar behöver vara uppställda inne i tätorten – tvärtom. Dessutom är det helt klart – och också det står i propositionen – att de som bor i ytterkanten av ett trafikområde inte nödvändigtvis behöver vara med i en beställningscentral. Självfallet måste man ge dispenser. Äldre människor som jobbat hela sitt yrkesverksamma liv i en organisation skall naturligtvis inte några år före sin pensionering tvingas in i någonting mot sin vilja.

Jag förutsätter att vad jag nu säger liksom vad mina meddebattörer i kammaren har sagt skall lända till efterrättelse – dvs. att människan i det här fallet skall vara viktigare än paragraferna. Det är trots allt paragraferna som är till för oss, inte tvärtom.

Anf. 25 STIG JOSEFSON (c):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för detta sista svar, som gav mig mycket klart besked på de punkter som jag ville uppmärksamma. Jag är medveten om statsrådets svårigheter att lämna besked, med tanke på att regeringen är sista instans i överklagningsärenden, men det var ändå ett klart besked som lämnades.

Jag delar helt den uppfattning som statsrådet framförde både när det gällde dispenser och när det gällde indragning av trafiktillstånd. Just indragningarna av trafiktillstånd har jag sett på med den allra största oro, eftersom det kunde omintetgöra alla möjligheter för den enskilde att hävda en uppfattning och att vid överklagande få till stånd en rättelse, om länsstyrelsen hade obegränsade möjligheter att snabbt dra in ett trafiktillstånd.

Jag tackar än en gång för svaret och hoppas, att det skall leda till att vi slipper den oro som har skapats och att man nu i lugn och ro skall kunna förverkliga syftet med riksdagsbeslutet, nämligen att underlätta för taxiägarna att ge en bättre service åt allmänheten.

Anf. 26 WIGGO KOMSTEDT (m):

Fru talman! Det är riktigt som kommunikationsministern säger att länsstyrelserna kan ha en positiv syn på den här frågan utifrån både propositionen och riksdagens beslut. Det bör egentligen inte finnas några anledningar till misstolkningar.

Förhoppningsvis kommer debatten här i dag att bidra till att mycket av den oro som finns hos enskilda människor försvinner. Det är också bra att det blir fastslaget att länsstyrelserna inte har rätt att dra in några tillstånd så länge ett överklagande handläggs av transportrådet eller i sista hand av regeringen.

Att uppställningsplatserna skall vara kvar är också självklart. Jag förstår egentligen inte hur man kan göra en annorlunda tolkning från länsstyrelsernas sida.

I fråga om långa avstånd vill jag säga att glesbygder finns inte bara i Norrland, utan också i andra delar av vårt land.

Taxiägare som kanske bara har ett par år kvar till pensioneringen skall inte automatiskt anslutas till en beställningscentral och påtvingas en hög och onödig kostnad.

Nu har statsrådet gett ett mycket klart och entydigt besked. Jag tror att efter den här debatten kan det inte finnas några som helst tvivel om hur länsstyrelserna skall agera och tolka bestämmelserna. Och vi har i sista hand transportrådet och regeringen att förlita oss på, om förhållandena mot förmodan inte skulle vara tillräckligt klarlagda.

Jag ber än en gång att få tacka för beskedet. Det är skönt med statsråd som ger klara, riktiga och raka besked.

Torsdagen den
11 december 1980

Om tågförbindelserna i Norrlands inland

Anf. 27 Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Fru talman! Sven Henricsson har frågat mig om jag är beredd att motverka ytterligare försämringar av tågförbindelserna för befolkningen i Norrlands inland.

Enligt de ramar som riksdagen dragit upp för SJ är det SJ själv som skall fatta beslut i tidtabellsfrågor. Självfallet strävar SJ efter att göra sådana förändringar som är attraktiva för flertalet resenärer. På det sättet ökar ju resandet, och samtidigt får SJ ett bättre resultat.

De förändringar som SJ nu planerar inför nästa tidtabellsskifte, som sker den sista maj 1981, innebär också betydande förbättringar för många resande både till och från Norrland. Tyvärr kan det dock samtidigt bli försämringar för ett mindre antal resenärer från Norrlands inland till Väst- och Sydsverige. På SJ arbetar man nu vidare med att se hur man i någon mån skall kunna motverka detta. Resenärerna i motsatt riktning får däremot restiden i många fall förkortad. Jag anser att det är angeläget att förbindelserna kan förbättras till och från Norrland. På det sättet gör vi Sverige "kortare" och kan uppnå att fler människor väljer tåget, vilket innebär en ökad trafiksäkerhet och en minskad energiförbrukning. Jag kommer också personligen att följa hur arbetet med att förbättra tidtabellerna fortsätter.

Anf. 28 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. Vad det gäller är Lapplandspilen, som utgör stommen i tågplanen för förbindelserna från Norrland till Syd- och Västsverige. SJ:s tidtabellsexperter vill nu ändra den nya Lapplandspilens läge. Man har använt en ny metod med datakörning och tror att tågplanen ger fördelar för flertalet resenärer. Men man medger också att nackdelar kommer att följa för ett antal resenärer och att dessa nackdelar inte får förringas. Man säger emellertid också att det är en mycket liten andel av resenärerna som det gäller.

Denna s. k. lilla andel får sina restider till Syd- och Västsverige förlängda med 1–3 timmar. Men denna lilla andel är inte så liten. Enligt ett flödesschema för dagens Lapplandspil kommer 11 % av tågets resenärer från inlandsbanan med tvärbanor. I de elva procenten är linjen Arvidsjaur–Jörn inte inräknad, eftersom den linjen faktiskt kommer att få anslutning med Lapplandspilen även under Tidtabell 1981.

Men den här lilla andelen resenärer – eller, som kommunikationsministern säger, detta "mindre antal resenärer" – kommer från områden i landet som redan förut har dåliga allmänna kommunikationer. Man tycks följa regeln: Den som redan har det dåligt skall få det ännu sämre.

Vad händer sedan? Ja, då förbindelserna blir sämre minskar resandantalet. SJ noterar detta och aktualiserar frågan om tågindragning. Det är ett välkänt mönster, som säkerligen även kommunikationsministern har uppmärksammat.

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Men förslaget har också andra nackdelar. Härnösandsområdet får enligt förslaget matartrafik med landsvägsbuss. Av erfarenhet vet man att resenärerna upplever en busstransport som ett sämre alternativ än tågresa i sådana fall. Dessutom uppkommer en betydande merkostnad när man skall arrangera resandet med buss. I det här området berörs 6 % av Lapplands-pilens resandeunderlag negativt. Visserligen finns det alternativ i form av goda flygförbindelser – i varje fall synes det t. v. vara så – men det är väl knappast SJ:s sak att förbättra flygets underlag.

Nu noterar jag i varje fall som positivt att SJ arbetar vidare och har som mål att försöka motverka de här negativa tendenserna. Men det återstår att se om det blir en realitet.

8 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:75 till konstitutionsutskottet

9 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1980/81:179 till civilutskottet

10 § Föredrogs men bordlades åter

Utrikesutskottets betänkanden 1980/81:13, 14 och 17

Socialutskottets betänkanden 1980/81:8 och 12

Kulturutskottets betänkande 1980/81:13

Trafikutskottets betänkanden 1980/81:6 och 7

Näringsutskottets betänkande 1980/81:17

Civilutskottets betänkanden 1980/81:9 och 10

11 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1980/81:67

12 § Besparingar i statsverksamheten, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:12 om besparingar i statsverksamheten, m. m. (prop. 1980/81:20).

Anf. 29 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Våren 1979 debatterades här i kammaren den nya läroplanen för grundskolan – Lgr 80. I sitt huvudanförande talade Lena Hjelm-Wallén om Lgr 80:s överensstämmelse med socialdemokratisk syn och sade bland annat detta: "I de övergripande frågorna om skolans innehåll och arbetssätt innebär riksdagsbeslutet klara ställningstaganden i den riktning socialdemokraterna föreslagit. Det gäller skolans roll att träna för demokrati, att aktivt inöva handlingsmönster för hushållning med materiella och mänskliga resurser, internationell förståelse, fredsföstran och jämställdhet mellan

könen." Hon förespråkade också ett arbetssätt som utgår från elevens eget ansvar och talade om vikten av att förankra skolarbetet i verkligheten.

Det finns i reservation nr 1 i det utskottsbetänkande vi nu skall debattera en formulering som kommer mig att ifrågasätta om det bara var en läpparnas bekännelse som Lena Hjelm-Wallén förra våren ägnade sig åt. De socialdemokratiska reservanterna vänder sig mot propositionens förslag om aktiv elevmedverkan, bl. a. i form av produktiva insatser, och skriver: "Aktiv elevmedverkan och ett verklighetsanknutet arbetssätt skall användas av pedagogiska skäl och inte i besparingssyfte."

Jag skall tillåta mig att också komma med ett citat ur mitt eget anförande i läroplansdebatten: "Som redan SIA-utredningen påpekade, sammanhänger en stor del av skolans problem med att barnen alltmer har kommit att ses som objekt för skolans verksamhet. Barnens egen förmåga till ansvar och självständigt handlande har inte tagits till vara." Jag kan knappast tänka mig ett bättre exempel på denna förkastliga objektsyn än det jag nyss citerade ur reservation nr 1.

Jag kan inte finna det annat än egendomligt att ett förslag om att elever skall göra produktiva insatser möts med en så kompakt oförståelse från ett socialistiskt parti. I andra länder där den socialistiska samhällssynen dominerar – Sovjet, Kuba, Kina t. ex. – anses det självklart att ungdomar ställer upp när deras land behöver dem, inte bara genom att avstå från överflöd utan även genom aktivt arbete i produktionen – t. o. m. på loven.

Pedagogik är ju konsten att förmedla kunskaper och färdigheter så, att eleverna ges beredskap och möjligheter att hantera verkligheten. Det är därför skolarbetet mer måste utgå från och förankras i verkligheten. Det ekonomiska läget i vårt land nu och framöver är också verklighet, en verklighet som barn och ungdomar varje dag kan se återspeglad i massmedia. Hur skall det gå till att aktivt inöva handlingsmönster för hushållning med materiella och mänskliga resurser, om eleverna aldrig får känna att *de* också kan uträtta något som kan vara till nytta – nu, inte först i framtiden, då de vuxit upp?

Alla torde nu vara eniga om att stora ansträngningar måste göras för att snabbt förändra vårt lands ekonomiska situation och att detta också måste innebära en neddragning av den offentliga konsumtionen. Med tanke på de vuxnas mönsterbildande effekt på den unga generationen är det intressant att iaktta oppositionens reaktion på den sparplan som vi nu behandlar en del av. Den är: Allt är fel – spara inte här! Förslagen: Spara där i stället! saknas nästan helt.

Häromdagen fick jag ta emot protestlistor med namn som SECO samlat ihop bland elever: Spara inte på skolan! Det är i och för sig förvånande att bara 40 000 namnunderskrifter redovisades. Jag är övertygad om att varenda en av våra 1,3 miljoner elever tycker lika illa om nedskärningar på sitt område som alla andra medborgare gör.

Vad eleverna egentligen protesterar emot, är att deras berättigade krav på ökat ansvar tas på allvar – det var tydligen inte den sortens ansvar det skulle

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

handla om. Eleverna kommer från svenska skolor där var och en kan se överflödet på personella och materiella resurser. De kommer från skolor där de varje dag kan se slöseri med skolmateriel, och vid skolavslutningarna kan de se sopsäckar fyllda med de läroböcker som skulle bilda stommen i deras eget hemmabibliotek. De känner inte till – och ingen underrättar dem om det – att Sverige satsar långt mer än jämförbara länder på sina skolor, både materiellt och personellt.

Men jag klandrar dem inte – de följer i detta som i andra sammanhang bara de vuxnas exempel. Jag klandrar inte heller personalorganisationer och läromedelsproducenter – de försvarar helt legitimt sina intressen. Men jag vänder mig emot att man slår mynt av den oro som elever, föräldrar och skolpersonal känner. Jag vänder mig emot en opportunistisk oppositionspolitik, som medvetet skjuter över problem till kommande generationer. Där finns det skäl för protester från den unga generationen!

Det finns de som hävdar att det är olämpligt att spara just på skolan. Men de stora och tunga samhällssektorerna är skolan och den sociala omsorgen. Skall det sparas, måste det ske också där. Det är personalintensiva verksamheter – ett sparande där måste därför också drabba människor.

Skolans utgångsläge är gott. Det dröjer länge innan man, sakligt sett, kan använda de nu i debatten använda orden katastrofal nedrustning. Enligt den statistik som UNESCO sammanställde till den europeiska ministerkonferensen i somras har Sverige den största utgiften för utbildning per capita bland 34 redovisade länder.

Sverige satsade år 1977 21 % mer än Norge per capita och 43 % mer än USA. Även uttryckt i procent av bruttonationalprodukten har Sverige de största utgifterna för utbildning: År 1977 uppgick de till 8,4 %. Sverige följdes av Canada, 8,0 %, Norge 7,8 % och Sovjetunionen 7,4 %.

UNESCO-statistiken redovisar också lärartätheten. Men för konkretionens skull skall jag i stället med ett exempel från en kommun strax utanför Stockholm visa personalutvecklingen i den svenska skolan. År 1962 fanns där i grundskolan 169 lärartjänster. 1980 hade antalet ökat till 342. Än mer talande är den totala personalökningen: 1962 fanns 243 tjänster inrättade. 1980 finns 728 tjänster. Antalet elever var 1962 ca 5 200 och 1980 var det 5 530. Det innebär att antalet elever per vuxen under de senaste 20 åren sjunkit från 21,4 till 7,6.

Jag vänder mig emot att ansvariga skolpolitiker inte, i en tid då ansträngningar krävs av oss alla, gör något försök att målmedvetet granska förutsättningarna i dagens samhälle för en framgångsrik verksamhet i våra skolor. Vi måste nu fastställa vilka grundelement i fråga om verksamhetens organisation och utformning som är ofrånkomliga, då det gäller att tillgodose individernas behov i olika åldrar och att närma oss de uppsatta målen. Vi måste precisera vilka faktorer i verksamheten som är oundgängligen nödvändiga, vilka som kan mera betraktas som i och för sig umbärliga plusvärden och, inte minst viktigt, om vissa faktorer kanske rentav bidrar till en verksamhet som strider mot målen. Detta borde debatten i dag handla om, inför en framtid då kanske ytterligare besparingar måste göras.

Sådana analyser, som dock måste förfinas vidare, ligger bakom de förslag som jag lagt fram i min del av sparpropositionen. Besparingarna måste göras så att de inte leder till försämrad utbildning. I grundskolan görs besparingarna så att de, bortsett från mellanstadiet som jag strax återkommer till, inte drabbar lärartätheten utan – om kommunerna väljer att lägga hela besparingen på skolan, vilket ju inte är nödvändigt – sådant som får anses ligga i prioritetklass 2. Att regeringen hävdar att riksdagsbeslut är till för att följas, vilket också måste innebära att resurstilldelningen för mellanstadiet inte får bli större än vad som förutsattes, finner jag ytterst förvånande att få kritik för, i varje fall just i riksdagen.

Det är f. ö. magstarkt att just socialdemokraterna kritiserar regeringens förslag att återställa basresursmedeltalen för mellanstadiet till läget 1975/76. Socialdemokratiska regeringar uppmanade i tio års tid årligen skolöverstyrelsen att vidta åtgärder för att uppnå det betydligt högre klassmedeltal som 1957 års skolberedning hade angivit. Visserligen lyckades inte de socialdemokratiska regeringarna i sitt uppsåt, eftersom skolberedningen hade misstolkat sina beräkningar, men avsikten var tydlig och klar. Var fanns då omsorgen om glesbygdsskolorna, som på den tiden var betydligt fler? Och var finns logiken i reservation 3? Glesbygdsskolor omfattar både låg- och mellanstadium, men den stora sänkningen av basresursmedeltalet har skett endast på mellanstadiet. Det förtjänar också att erinras om att den borgerliga regeringen 1978 införde ett särskilt glesbygdsstöd i form av större basresurser till glesbygdsskolor. Något sådant fanns inte tidigare.

I syfte att om möjligt bespara kammaren den ideligen upprepade replikväxlingen mellan mig och socialdemokrater om moderaternas krav på mindre klasser skall jag redan nu för det första påminna om att ett nytt statsbidragssystem infördes 1978, som innebär att staten inte längre reglerar klasstorleken, och för det andra hänvisa till de siffror jag nyss redovisade beträffande personaltätheten – och som jag i går fick bekräftade också från andra kommuner.

I gymnasieskolan upprätthålls ambitionen beträffande antalet elevplatser. Besparingen görs så att de uppsatta målen snarare än starkare poängteras. Regeringen har föreslagit en reduccering av lärarinsatserna i gymnasieskolan med 6 % – inte 10; den tioprocentiga nedskärningen av direkt lärarledda lektioner skall delvis kompenseras med en ny resurs om 125 miljoner, vilken motsvarar 4 av de 10 procenten. Därigenom åstadkoms en nettobesparing om ca 180 miljoner. Socialdemokraterna har i sin partimotion föreslagit en besparing som uppgår till endast 100 miljoner. I utbildningsutskottet har de dock gått ifrån sitt förslag och anslutit sig till regeringens sparmål. I gengäld skall också andra besparingsmetoder än de som anges i propositionen prövas.

Men från personalsynpunkt är det generellt sett likgiltigt vilken metod man väljer för att åstadkomma besparingar. Statens kostnader för gymnasieskolan är i huvudsak kostnader för löner till lärare. Vilken metod man än väljer, måste den därför leda till att antalet lärarledda lektioner i berörda skolformer minskas med just 6 %. I annat fall uppnår man inte sparmålet.

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UvU)*

Fru talman! Resursfördelningen måste nu enligt min bestämda uppfattning ges en alltmer behovsrelaterad inriktning. Vid en knappare resurstillgång är det skolor med problem och elever med särskilda behov som skall prioriteras. En del av besparingarna återförs till skolväsendet i regeringens förslag och sammanförs med länskolnämndsresursen. I kombination med en behovsriktad resursfördelning inom kommunen blir det därför nu större möjligheter än tidigare att utjämna utbildningsstandarden mellan olika skolor och klasser.

SIA-utredningen fäste i sitt huvudbetänkande stort avseende vid att verksamheten i våra skolor blev föremål för en kontinuerlig utvärdering. En sådan saknades i stort sett före SIA-beslutet år 1976, och ännu är det, vågar jag påstå, långt kvar innan vi kan hävda att vi vet vad insatta resurser ger för effekt. Det ekonomiska läget torde påskynda processen. Trots alla de svårigheter som det innebär att genomföra en så radikal omställning av planeringsstrategi som nu krävs, kan jag inte annat än välkomna att vi nu tvingas visa den omsorg om skattebetalarnas pengar som borde ha varit självklar också i tillväxtens tid.

Anf. 30 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i detta betänkande. Jag kommer inte att motivera dem, det gör några av mina kamrater i utskottsgruppen.

Jag väljer att nu säga några allmänna ord i detta ärende. Det är då ganska naturligt att jag vänder mig till Britt Mogård, som ganska fränt inlett debatten med attacker mot oppositionen.

Britt Mogård har naturligtvis de svaga punkterna i sitt agerande nu och tidigare klara för sig. Därför väljer hon metoden att inledningsvis gissa vad jag skall säga, så att hon redan i sitt inledningsanförande polemiserar mot det hon tror att jag kommer att säga.

Vi har i vår motion nämligen citerat en moderat motion från 1973 i vilken man säger att en av de viktigaste orsakerna till den begränsade kvaliteten på grundskolans resultat i fråga om undervisning och fostran är de stora klasserna och undervisningsgrupperna. Lärarna hinner helt enkelt inte hjälpa alla elever till rätta. Moderata samlingspartiet vill genomföra en successiv minskning av elevantalet i klasserna.

Mot den bakgrunden, mina damer och herrar, är det fantastiskt att uppleva hur Britt Mogård med dessa långa rader av krav bakom sig genom åren, nu framstår som den störste nedrustaren av den svenska skolan i skolans moderna historia.

Om detta sparförslag får full effekt, kommer 5 000 anställda att försvinna i skolväsendet. Britt Mogård använde ordet magstarkt. Det är ganska milt att citera henne och säga att det verkligen är magstarkt av moderaterna att komma med detta förslag, mot bakgrund av deras tidigare agerande i utbildningsdiskussionen.

Britt Mogård säger att vi i en besvärlig situation skall hjälpas åt och försöka få fram konstruktiva förslag för att spara även i skolan. Men hon har inte

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

upptäckt att oppositionen vill göra det. Britt Mogård är säkert ganska dåligt underrättad om vad som har hänt i utbildningsutskottet under diskussionerna där. Men vi har sagt – jag har dessutom sagt det flera gånger offentligt – att det säkert finns möjligheter att genom bättre organisation och rationaliseringar spara pengar i skolväsendet. Men vi vill inte göra det på det sätt som regeringen nu föreslår. I stället skulle man säkerligen kunna spara genom att bättre samordna verksamheten och få till stånd ett bättre samarbete mellan t. ex. gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildningen. Detta har vi också framfört i utskottet, och det sägs även i utskottets betänkande. Vi är beredda att ställa upp på sådana åtgärder – det har vi sagt många gånger. Därför är det allmänna angreppet från Britt Mogårds sida om att socialdemokraterna inte är beredda att diskutera besparingar på skolans område en direkt förvrängning av fakta.

Ett uppslag i sparpropositionen är att den personal som nu tvingas lämna skolan delvis skall ersättas genom att man gratis skall utnyttja elevernas arbete. Och Britt Mogård blir nästan lyrisk när hon säger att skolreformen bl. a. har syftat till att våra ungdomar skall medverka praktiskt i arbetet. Sedan anklagar hon socialdemokraterna för att inte vilja fullfölja detta reformarbete, som vi uttalade oss positivt för i läroplansdiskussionen. Det är en grotesk förvrängning av fakta. Vi vill, fru talman, att ungdomarna skall vara praktiskt engagerade. Vi tycker att det är bra, och vi har genom åren träffat överenskommelser med fackföreningsrörelsen om att vi på olika sätt skall få till stånd en medverkan av eleverna, så att de känner vikten av det praktiska arbetet, lär sig att samarbeta osv. Men vi har inte – och ingen annan heller – någonsin sagt att detta skall vara en ersättning för den ordinarie arbetskraften i skolan. Vi har aldrig någonsin sagt att vi gratis skall utnyttja elevernas arbete för att därmed bli av med kommunalarbetare eller lärare.

De problem med ökad missanpassning och ökad oro som sveper genom den industrialiserade världen och som också flyttar in i skolorna torde i stället ställa ökade krav på att vi anvisar resurser för skolan. Vi måste få en ökad personaltäthet. Det behövs också fler vuxna i skolan, som där kan hjälpa barnen till bättre anpassning och ge dem bättre möjligheter att övervinna industrisamhällets svårigheter. Vi har därför från vår sida flera år i följd föreslagit en ökning av antalet anställda i skolan. Man kan naturligtvis säga att vi skulle ha kunnat föreslå detta tidigare och undra varför vi har vaknat så sent. Jag har i denna talarstol förut sagt att det är möjligt att vi tidigare skulle ha ökat satsningen i skolan. Och kanske låg det en del i den moderata kritik som sade att vi borde ha in fler vuxna i skolan. Men när vi blev på det klara med hur problemen ökade i skolan, var vi beredda att ta konsekvenserna och öka personaltätheten. Därför är det ett dramatiskt angrepp på hela utbildningsväsendet, när Britt Mogård nu föreslår dessa mycket kraftiga minskningar av antalet anställda i skolväsendet.

Det är inte bara den socialdemokratiska oppositionen och vpk som säger detta i riksdagen i dag, utan alla de organisationer som har anknytning till skolväsendet har sagt detsamma. Varje ledamot av Sveriges riksdag har fått

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

ett brev – det måste även Britt Mogård känna till – som undertecknats av samtliga elevorganisationer och samtliga organisationer för de anställda i skolan. Bland undertecknarna finns Fackläraryrket, Lärarnas riksförbund, Sveriges lärarförbund, Skolledarförbundet och alla elevorganisationerna. Det är bara en organisation som fattas på det här papperet, och det är Hem och skola. Representanter för den organisationen har tidigare uppvaktat utbildningsutskottet och bett att få ökad lärartäthet och ökade personalresurser. Nu är man inte med om det här brevet, möjligen därför att organisationens ordförande har förklarat sig stå bakom regeringsförslaget. Hem och skolas ordförande är alltså beredd – i motsats till vad organisationen tidigare gång på gång har sagt i utbildningsutskottet – att nu vara med om att dra in 5 000 anställda i skolväsendet. Detta finns det anledning att erinra alla medlemmar i Hem och skola om som är intresserade av problematiken.

Det är klart, fru talman, att om kommunerna ersätter det här bortfallet från staten, dvs. om kommunerna nu har råd att öka insatserna, så blir effekten inom skolan mindre allvarlig. Jag är kommunalman, och många av de ärade kammarledamöter som lyssnar till mig nu har också kommunala funktioner i sin hembygd. Vi vet alla hur utomordentligt hårt trycket är på kommunerna och att vi av andra skäl tvingas höja skatterna. Att det nu skulle finnas kommunalt utrymme att ersätta bortfallet av statsbidraget med egna skatteinsatser bedömer jag som utomordentligt svårt, praktiskt taget uteslutet. Kommun efter kommun rapporterar nu att de tvingas genomföra de här drastiska nedskärningarna som propositionen innebär.

Det är alltså, fru talman, en allvarlig attack mot hela utbildningsväsendet, som jag starkt beklagar. Det finns väl egentligen endast en sak att tillägga till detta, och det är att det blir en utomordentligt viktig uppgift för en blivande socialdemokratisk majoritet att återföra till skolan de resurser som den borgerliga majoriteten nu är beredd att ta bort från skolan. Det handlar om våra barns framtid. Det handlar om våra möjligheter att minska det sociala trycket när de sedan lämnar skolan. Kanske kan vi genom att behålla satsningarna på skolan spara mycket på de sociala kostnaderna efter skolan. Detta skall också ses, fru talman, i samband med att det inte är den första attacken mot skolan. Detta att statsbidragen till skolbyggnaderna försvinner var ett första angrepp. Den försämring av den arbetslösa ungdomens situation som skedde genom beslutet i våras var också ett dramatiskt angrepp på ungdomens trygghet i landet.

Fru talman! Mitt löfte å den socialdemokratiska utskottsgruppens vägnar är att vi skall göra allt vad vi kan för att förhindra den försämring av skolans villkor som den borgerliga majoriteten engagerar sig för och så fort det är möjligt återföra de resurser till skolan som den nu förlorar.

Anf. 31 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Det är inte så att jag spekulerar i vad Stig Alemyr skall säga. Jag förbereder mig faktiskt inför en debatt genom att läsa socialdemokratiska motioner och utskottsbetänkanden och göra mig underrättad om vad socialdemokrater skriver i olika tidningar osv. Det leder mig i och för sig till

förmodanden som i allmänhet visar sig vara fullständigt riktiga.

Jag har sagt många gånger tidigare i debatter om skolfrågor med socialdemokrater, att jag undrar om det är någon mening med att jag håller ett anförande, eftersom det verkar som om man slår dövörat till. Jag har faktiskt nämnt ganska fantastiska siffror om personaltätheten i våra skolor, men det kommenterar inte Stig Alemyr med ett ord, utan han talar bara på om denna katastrofala nedrustning.

Stig Alemyr ansåg sig förorättad för att jag hade sagt att socialdemokraterna inte var villiga att spara. Sedan vidimerade han delvis mitt uttalande genom att gång på gång upprepa: det kan vi inte acceptera, det är förskräckligt, det leder till enorma katastrofer osv. Därefter tog han upp en del områden där det går att spara. Jag erinrar mig t. ex. att man i en reservation säger att man skall tjäna 2 milj. kr. på att samordna personallagsutbildningen och skolledarutbildningen. Men varken Stig Alemyr eller jag vet vad en sådan samordning – som jag också tycker skall ske – kan ge i besparingar. Den kan ge 2 miljoner, den kanske kan ge mer och den kanske kan ge mindre.

Det finns andra förslag, som man uppenbarligen från socialdemokratiskt håll inte alls har beaktat konsekvenserna av. Det gäller egendomligt nog just glesbygderna. Man kan fylla vakanta utbildningsplatser, och man kan samordna olika kurser osv. Det fungerar utomordentligt bra i tätorter och stora städer. Men ungdomarna i glesbygderna – skall vi inte ta hand om dem också? Det är kanske bäst att tillägga att det i varje fall är min ambition. Låt mig återkomma till konsekvenserna på personalsidan. Om jag förstått saken rätt föreställer sig socialdemokraterna – de har i varje fall sagt det i motionen – att 5 000 anställda blir övertaliga genom det här förslaget. För grundskolans del sker minskningen på mellanstadiet med 1 200 lärartjänster, och den minskningen borde kanske i saklighetens namn jämföras med den utökning i grundskolan med totalt ca 2 200 tjänster som kommer att ske under de närmaste åren som en följd av den nya läroplanen. Vi har där fått en utökning innevarande år med 350 tjänster.

Det är klart att om kommunerna – men jag vill tillägga att jag nog har en mycket starkare tilltro till kommunernas omdöme än vad Stig Alemyr har – skulle gå en mycket enkel väg och säga att de skall göra den här besparingen genom att avskeda folk på det mest brutala sätt, då är det väl möjligt att man på det sättet skulle kunna bli av med 5 000 människor. Min erfarenhet är emellertid att man kan räkna med att kommunerna i stället på allt sätt kommer att försöka åstadkomma besparingar genom att vidta andra åtgärder än att minska på personalen. Jag tror icke att det kommer att bli fråga om någon drastisk minskning.

När det gäller talet om den oro som finns i kommunerna skulle det vara roligt om också jag fick kommentera detta något, eftersom jag, möjligen till skillnad från Stig Alemyr, har kontakt med kommunalmän ute i landet, och det gäller då inte bara kommunalmän som är mina partikamrater. Jag träffade t. ex. i går alla kommunala skolstyrelseordförande i ett län. Och visst var de bekymrade. Det vore ju märkligt ifall de skulle brista ut i glädjerop.

Men de var inte så förkrossade att de sade: Det här går inte, det blir förskräckligt. De var fullt resonabla, och de var idérika. Och det är väl ett sådant klimat vi måste ha i den tid vi nu lever i.

Till sist vill jag säga ytterligare några ord om "den katastrofala nedrustningen". Jag fick just nu i min hand ett nummer av Söderhamns-Hälsinge-Kuriren, och i den har en partikamrat till Stig Alemyr, rektor Ola Skoglund, uttalat sig. Han tar verkligen i, för han säger ungefär: Vad då? Det är väl inte svårt att spara 2 % i skolan, vi kan ledigt spara 10 %.

Ola Skoglund säger också: "Lena Hjelm-Wallén och många inom skolvärlden tycks anse att skolan är ett väl rationaliserat företag, där det inte förekommer ett öres svinn. Jag vill påstå att skolan är långt ifrån effektiv ---."

Litet längre fram i artikeln står det: "Jag reagerar mot att skolan inte har någon benägenhet till rationaliseringar. Det tycks inte finnas något som helst intresse att se över företaget för att göra det effektivare."

Det kan vara rätt roligt att få läsa upp ännu en sak, eftersom jag hade ungefär motsvarande formulering i slutet av mitt anförande:

"Att vara aktsam och varsam med skattebetalarnas pengar, det måste väl ändå vara en ledstjärna för oss socialdemokrater, menar Ola Skoglund."

Det finns tydligen – och i det här sammanhanget kanske jag skulle vilja säga: tack och lov – skiftande uppfattningar om det här hos socialdemokraterna.

Anf. 32 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Denne Söderhamnsrektors uttalande får stå för honom själv. Han är nämligen icke representativ för de socialdemokrater som sysslar med utbildningsfrågorna. Jag skulle också kunna citera moderater som inte gillar sparpropositionen. Det är väl ganska självklart att det i våra partier kan finnas avvikande meningar.

Jag inser att om det är så att kommunerna ersätter de pengar som nu bortfaller med egna medel, då blir inte effekten en personalminskning med 5 000 personer – det var ju detta jag sade i mitt inlägg – men om de inte kan det, så blir följden att 5 000 anställda försvinner ur skolväsendet. Till det sade Britt Mogård att det kan hända att det blir en sådan personalminskning, och då är vi ju överens. Regeringen lägger alltså fram ett förslag, vars mål är och vars resultat blir en minskning av antalet anställda i skolväsendet med 5 000, trots allt det Britt Mogård och hennes partikamrater genom åren har sagt om behovet av ökat antal vuxna människor i skolan.

Britt Mogård har i sitt anförande valt att hänvisa till någon kommun i Stockholmsområdet, där antalet anställda har ökat mycket dramatiskt. Men det säger inte ett skvatt, utan det är bara ett fräckt exempel. Man tar fram ett exempel från ett enda fall i landet – jag kan inte ens kontrollera om det är riktigt – men man skall ju sätta detta i relation till landet i dess helhet. Vad händer i glesbygden? Vi skulle ju rädda glesbygdsskolorna. Det är oppositionen som vill göra det. Ändringen av lärartätheten på mellanstadiet kommer enligt vad vi har kollat i ett par länskolnämnder att betyda kraftiga

angrepp på glesbygdens skolor.

När Britt Mogård räknar upp spareffekten beträffande mellanstadiet glömmer hon alldeles bort vad de 2 procenten betyder för kommunerna. Dessutom har nu Britt Mogård mött några ganska optimistiska skolordförande, det var kanske i ett län med moderater på posterna i fråga. Det är självklart att även jag har kontakter med mitt folk och med skolstyrelser ute i landet. Jag var i en stor kommun förra veckan och talade. Det framkom då att det blir ytterst allvarliga konsekvenser för kommunen, vars ekonomi redan tidigare är hårt pressad. Jag tänker på Norrköpings kommun. Res dit och diskutera med vederbörande och ta reda på vad skolbyggnadsbidragets försvinnande, attackerna mot den arbetslösa ungdomen och det sista förslaget betyder.

Fru talman! Jag har förståelse för att Britt Mogård måste försöka klara sig ur den här knipan. Det är hennes jobb att försöka försvara en omöjlig situation. Jag har full respekt för detta, men det går ändå inte att komma ifrån det oerhört allvarliga angrepp på skolväsendet som det här innebär.

Anf. 33 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Jag är naturligtvis kolossalt lycklig över att Stig Alemyr har medkänsla med hänsyn till min utsatta position, osv. Men jag klarar mig faktiskt ganska bra. Till skillnad från Stig Alemyr vet jag – och det vet egentligen Stig Alemyr också – att det inte är någon kolossal nedrustning som vi talar om. På tal om avvikande meningar är jag övertygad om att man kan hitta sådana både här och där. Jag hävdar emellertid alldeles bestämt att den avvikande mening från en socialdemokratisk rektor som jag citerade är av betydligt större intresse än att det finns moderater som också klagat, för vi har verkligen väldigt många sådana som klagat just nu. Det är ganska viktigt att vi får dem att sluta med detta och att de börjar fundera: Hur kan vi bidra, vilka idéer kan vi komma med? Det börjar faktiskt röra på sig på många håll. Jag vill inte påstå att de skolstyrelseordförande som jag i går träffade var optimistiska – det var nog en liten förvrängning av vad jag sade – men de var inte heller till förlamning pessimistiska, och det tycker jag är ganska värdefullt.

Stig Alemyr ställde frikostigt ut löften. Jag som har omtanke om honom skulle kanske vilja ge en liten varning: Förse det med litet reservationer. Man vet ju inte, det kan ju hända att socialdemokraterna kommer tillbaka i regeringsställning, och då kan det bli knepigt, för då är det jag som skall gå till anfall och tala om vad ni lovade då och då, osv. Det blir besvärligt.

Jag undrar om Stig Alemyr menar att vi ytterligare skall öka personaltäteten i våra skolor. Jag redovisade en siffra, 7,5 elever per vuxen, varpå Stig Alemyr sade: Det kan jag inte kontrollera. Han har nämligen aldrig funderat över om det går att räkna ut detta. Han menade att det måste gälla bara en kommun, men jag talade om att jag fått uppgiften bekräftad från andra kommuner i landet. Jag kan citera Unesco-statistiken som visar, inte personaltäteten, för det är ganska unikt att som hos oss ha så mycket annan personal i skolorna, men lärartäteten. Det är alltså i genomsnitt 15 elever

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UöU)*

per lärare.

Stig Alemyr återkom till frågan om besparingar och sade att dessa naturligtvis måste gå ut över personalen. Jag är emellertid inte så säker på det. Det finns faktiskt andra saker i skolan också. Jag vet inte om det är länge sedan Stig Alemyr besökte en skola. Det finns t. ex. läromedel. I snitt är kostnaden för läromedel 600 kr. per elev. Skulle man minska med 50 kr. per elev, skulle det göra 50 milj. kr. för hela landet. Det är kanske någonting att överväga. Vi måste också – och redan det innebär en besparing – komma bort från den föreställningen, att så fort man över huvud taget skall göra någonting som inte är traditionellt, måste det kosta pengar. Häromdagen såg jag att någon skoldirektör hade räknat ut att den här nya idén – som inte är någon ny idé – att göra studiebesök blir dyr. Men det är ju faktiskt bara fråga om att gå utanför skolans väggar. Det handlar alltså inte om att åka buss långa sträckor, för det kostar däremot pengar. Jag tycker att Stig Alemyr ändå bör hjälpa till att få in ett sundare tänkande. Underkänn nu inte helt Ola Skoglund. Visst har han rätt när han säger att den här verksamheten kan rationaliseras och effektiviseras som varje annan verksamhet.

Anf. 34 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Nu sänker Britt Mogård debatten till en nivå där jag inte gärna vill fullfölja den. Hon har den dåliga smaken att fråga om utbildningsutskottets ordförande över huvud taget nyligen har besökt någon skola. För man diskussionen så, sänker man debattnivån på ett sätt som jag inte betraktar som värdigt riksdagen.

Jag noterar att Britt Mogård nu har konstaterat att när hon kommer i opposition om ett par år, då skall hon stå upp här och kräva ökade personalresurser i skolan. Det är ganska fantastiskt. Då skall hon erinra mig om vad jag har sagt i dag, och säga: Det har socialdemokraterna lovat, genomför nu det ni har lovat.

Jag skall för min del sluta den här debatten – eftersom mina kamrater kommer att fortsätta den – med att läsa 3–4 rader i det brev som skickats till oss alla. Det bör kanske stå i kammarens protokoll. Det är ett mycket modest hållet brev från alla organisationerna och slutet lyder på följande sätt:

”Undertecknade organisationer vill verka för och slå vakt om en god utbildningskvalitet och goda arbetsförhållanden för elever och personal. Vi vill också slå vakt om de svaga i skolan. Därför avvisar vi med kraft besparingspropositionens förslag rörande skolan. ---

Ungdomen är samhällets viktigaste resurs och utbildning en investering i landets framtid. Därför bör riksdagen säga nej till kortsiktiga besparingar på skolområdet.”

Fru talman! Det här måste vara vägledande för vårt arbete med skolan i framtiden.

Anf. 35 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! I besparingspropositionen föreslås att de statliga anslagen till kommunerna skall minskas, så att bara 98 % av bidragen till driften av

grundskolor och gymnasieskolor skall betalas ut. Detta förmodar man skall leda till besparingar ute i kommunerna. Med denna besparing tjänar staten in nästan 300 milj. kr. Men vilka blir följderna för kommunerna med denna besparing för staten?

Riksdagen beslöt 1979 om den nya läroplanen för grundskolan och beslöt samtidigt om en ökning av statsbidraget till grundskolan. I det nuvarande ekonomiska läget anses det inte längre vara möjligt att genomföra ökningarna av den s. k. förstärkningsresursen. Inte ens den mycket blygsamma ökning med 0.0155 lärarveckotimmar som skulle göras läsåret 1981/82 kommer till stånd om regeringen får som den vill. Och vilka blir följderna av den här indragningen ute i kommunerna?

Enligt propositionen är det också nödvändigt att motverka nedgången i basresursmedeltalet för mellanstadiet. Elevmedeltalet har under senare år sjunkit, och detta kan inte accepteras av regeringen. Klasserna måste bli större igen. Det rimmar illa med det krav om mindre klasser i skolan som borgarna – och framför allt moderaterna – på sin tid drev hårt när det passade sig. Genom att öka medeltalet i klasserna kan man spara 100 milj. kr. Jag måste ställa frågan också här vilken effekt det får ute i kommunerna – på elever och på skolpersonal, för skolsituationen i allmänhet och för undervisningssituationer av olika slag. Vpk säger klart nej till dessa besparingar, som egentligen inte är några besparingar. Någonstans skall dessa utgifter betalas – antingen i reda pengar eller i form av en försämrad skolsituation. Men de skall betalas. Frågan är bara hur.

Många människor är oroade och förtvivlade över regeringens nedrustning på skolans område. Nu säger Britt Mogård att det inte är någon katastrofal nedskärning. Men jag skulle vilja påstå, med hänvisning till alla de skoldebatter som förs och alla de utredningar som duggar tätt på skolans område, att det redan nu är katastrof i skolan. Jag skall be att få citera det brev som också Stig Alemyr citerade slutet av och som kom till mig för några dagar sedan. Det är undertecknat av samtliga elevorganisationer, lärarorganisationer, Skolledarförbundet och Svenska kommunalarbetsförbundet. Jag citerar bara skilda delar av brevet därför att det är för långt att läsa i sin helhet. Annars hade det i och för sig varit motiverat att göra det.

”Utbildningen är vår viktigaste investering inför framtiden. Hög utbildningskvalitet är ett måste för att föra Sverige ut ur de ekonomiska svårigheterna. I besparingspropositionens inledning sägs också att det är viktigt att satsa på framtiden för att lägga en säker grund för fortsatt välfärd och tryggad sysselsättning. Därför är det förvånande att regeringen föreslår drastiska nedskärningar inom utbildningen. Det är oacceptabelt att besparingarna kan medföra att principen om en avgiftsfri grund- och gymnasieutbildning naggas i kanten.

Tidigare i år har regeringen beslutat att avskaffa statsbidraget till skolbyggnader för grundskolan samt bidraget till beredskapsarbeten för ungdomar mellan 16 och 18 år. Dessa förändringar har lett till att många kommuner försatts i en svår ekonomisk situation. Genomförs de besparingar som föreslås kommer kommunernas ekonomi att försämrats ytterligare.

Församringar som kommer att drabba de svaga i de värst utsatta kommunerna, samt tvinga fram hårda prioriteringar av verksamheten. Skolan får inte hamna i strykklass när den kommunala ekonomin sviktar.”

Brevet slutar på följande sätt:

”Ungdomen är samhällets viktigaste resurs och utbildning en investering i landets framtid. Därför bör riksdagen säga nej till kortsiktiga besparingar på skolområdet, inte minst med tanke på de svåra problem som skolan redan har.”

Hem och skola har faktiskt – även om det har undgått Stig Alemyr – också tagit ett uttalande mot regeringen i denna fråga. Det är litet försiktigare hållet, förmodligen beroende på att ordföranden i Hem och skola nu är ledamot av riksdagen, på den borgerliga sidan. Man säger i alla fall från Riksförbundet Hem och skola bl. a.:

”Rubba inte principen att ungdomsutbildningen – grundskola och gymnasieskola – skall vara avgiftsfri.”

Förbundet säger vidare:

”Ge inte upp kampen för mindre skolor och undervisning i små grupper och att varje klass skall få ett eget klassrum.”

Uttalandet slutar med orden:

”Stordriften kan ha ekonomiska fördelar på kort sikt men leder till sociala kostnader i längden.”

Det är mycket tunga organisationer som jag har citerat. De uttalar på ett klart sätt sin avsky för regeringens nedskärningar inom skolområdet.

Fru talman! Regeringen skall alltså spara, enligt propositionen 300 milj. kr. 1981/82 och 600 milj. kr. 1982/83. Besparingen för 1981/82 är konstruerad så att den inte skall drabba skolan som sådan. Regeringen förväntar sig att kommunerna skall ställa upp med de pengar som staten nu drar in. Med vetskap om hur olika kommuners ekonomi ser ut kan man med all säkerhet förutsäga att detta kommer att drabba de sämst ställda kommunerna mycket hårt och, i förlängningen av kommunernas dåliga ekonomi, i verkligheten drabba elever och skolpersonal. Besparingarna för 1982/83 slår direkt mot skolans resurser. Indragningar som motsvarar drygt 1 000 lärartjänster på mellanstadiet och minst lika många på gymnasieskolan är ett resultat. Den beslutade och tänkta utökade förstärkningsresursens försvinnande drar in mellan 500 och 700 lärartjänster i grundskolan.

Den 10-procentiga neddragningen av de lärarledda lektionerna på gymnasiet är också en helt oacceptabel nedskärning. Detta förslag, att dra ned de lärarledda lektionerna på gymnasiet, läggs fram i en tid då just denna skolform skall ta emot ungdomar som är i stort behov av individuell handledning och i behov av mycket vuxenkontakter. I stället, fru talman, borde dessa ungdomar mötas med ökade resurser och ökad lärartäthet. Besparingspropositionens följder för personaltätheten inom skolan, om man räknar med alla områden, har jag fått en siffra på. Det kommer att röra sig om bortåt 10 000 arbetstillfällen, inräknat också AMS-utbildning och studiecirkelverksamhet.

Totaleffekten av besparingspropositionen blir en försämring av skolan på

viktiga punkter. Och denna försämring kommer i en tid då alla resurser i stället borde satsas på att göra skolan bra och rättvis för alla elever. Regeringens förslag drabbar de sämst ställda eleverna hårdast – som alltid.

Det har under en längre tid förts en debatt om kunskapsnivån i skolan. Man har sagt – och med rätta – att den måste höjas, och man har också påtalat bristerna i arbetsmiljön för både elever och skolpersonal. Nu börjar en hård nedrustning i skolan, som drabbar både materiella och personella tillgångar mycket hårt.

I besparingspropositionen säger man att eleverna skall medverka mer i skolans vardagsarbete. Det är riktigt att elevernas medverkan hittills har varit mycket begränsad och mycket inskränkt. Det är ur många synpunkter viktigt att eleverna tar del i och ansvar för sin skola och sin skolsituation. Men inte på detta sätt – det är ett felaktigt sätt. Det får inte ske till priset av t. ex. ett mindre antal lärare. Tvärtom behövs det ökade lärarresurser och ett ökat antal annan personal för att just det sociala och stimulerande ansvarstagandet skall kunna fungera på ett utvecklande sätt för eleverna.

Vpk har sagt nej till regeringens förslag om nedskärningar på skolområdet. Vi menar att de minskade statsbidragen till grundskolan och gymnasieskolan framför allt kommer att få återverkningar på kommunernas insatser på den sociala sidan inom skolan. Neddragningen kommer att hårdast drabba de svaga eleverna. Vissserligen föreslår regeringen att 74 milj. kr. skall föras över från besparingen av förstärkningsresursen till kommuner med speciella behov, men besparingarna i sin helhet kommer sannolikt att öka problemens omfattning i kommunerna.

När det gäller förslagen om större klasser och ett mindre antal lärarledda lektioner, så försämrar båda dessa förslag arbetsituationen i skolan, och de försämrar också undervisningens kvalitet. Vpk avvisar dessa orimliga förslag.

Av statsbidragen till driften av grundskolan utgår bidrag till enskilda skolor med ungefär 6,5 milj. kr. Vpk föreslår att detta anslag i sin helhet sparas in. I ett statsfinansiellt läge där omfattande besparingar måste göras, måste enligt vpk samhällets stöd till privat verksamhet inom skolans område drabbas i första hand. Med samma motivering föreslår vpk en indragning av bidragen till driften av riksinternatskolor, på drygt 11 milj. kr., och bidragen till driften av vissa privatskolor, som uppgår till ungefär 19,1 milj. kr. Sammanlagt blir det alltså 37 milj. kr.

Reservationerna 1 och 3 har en text som överensstämmer med de krav som vpk framfört i motion 104. Vi kan därför avstå från att yrka bifall till vår egen motion i dessa delar. I stället kan jag yrka bifall till reservationerna 1 och 3. Men i övrigt yrkar jag bifall till motion 104.

Jag skall, som så många gånger tidigare, sluta med att ställa ett par frågor till Britt Mogård. Det är frågor som jag i många sammanhang tjatat om att få svar på. Senast ställde jag dessa frågor i en hörnartikel i Dagens Nyheter. Rubriken lydde: "Var finns ansvaret för arbetarbarnen?" Jag skulle vilja fråga: Vad tänker regeringen göra för att kompensera de negativt segrege-

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

rade skolorna? Och vad tänker regeringen göra för att motverka en ytterligare utslagning av arbetarklassens barn i skolan?

Det är faktiskt så att det gång på gång visat sig att arbetarbarn blir utslagna i skolan. Segregeringen fortsätter, och klyftorna mellan arbetarbarn och borgarbarn växer hela tiden. Skolan är en spegel av samhället runt omkring den, och detta slår igenom väldigt hårt på skolans område. Därför anser jag att det är viktigt att motåtgärder sätts in för att stoppa den här utslagningen. Med det förslag som vi nu diskuterar – regeringens sparplan på skolans område – kommer skolmiljön för de sämst ställda eleverna att ytterligare förvärras.

Anf. 36 Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Fru talman! Jag hade egentligen inte tänkt bemöta Inga Lantz anförande, eftersom jag tyckte det var så pass detaljrikt att det mera ankom på utskottsledamöterna att föra debatten med henne. Sedan blev jag ändå frestad att begära ordet, av det enkla skälet att Inga Lantz gjorde sig skyldig till en allvarlig missuppfattning, nämligen när hon använde formuleringen "när nu regeringen skall spara". Jag skall be att få tala om att det inte bara är regeringen som skall spara. Det är Sverige som skall spara. Även Inga Lantz får finna sig i att bidra till detta. Det räcker då inte att bara tala om att det inte går att spara ett öre på skolans område, utan måste öka anslagen där. Man får vara så vänlig och någon annanstans kompensera detta och dessutom anvisa möjligheter till besparingar. Jag avvaktar med intresse vilka goda idéer Inga Lantz har i det fallet.

Inga Lantz brukar vidare mycket riktigt minst en gång varje session till mig ställa den fråga som hon nu återigen framförde, och jag vill svara på samma sätt som jag gjort många gånger förr – i dag kan jag också lägga till en del ytterligare.

Vi har nu i regeringens sparförslag fördubblat länsskolnämndsresursen genom en omprioritering. Det måste rimligen leda till en bättre standardutjämnning mellan olika skolor. Om vi sedan också kunde få den behovsrelaterade fördelningen inom kommunen att fungera på det sätt som är avsett, skulle vi åstadkomma en enligt min mening fullt godtagbar standardutjämnning mellan olika skolor. Men det förutsätter faktiskt att kommunalmän och kommunalkvinnor är aktiva i dessa frågor och vågar ta konfrontationer genom att hävda, att det krävs större resurser till någon viss skola och att det då får gå ut över en annan skola, som inte har så stora problem. Orsaken till att detta ännu inte börjat fungera är faktiskt att det fattas civilkurage till sådana framstötter på många håll.

Lärarproblemet har vi många gånger tidigare talat om. Jag kan dess värre inte säga så mycket om det i dag. Jag kommer i budgetpropositionen att rätt utförligt redovisa lärarsituationen.

Anf. 37 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Det har ju inte hänt mycket i skolan när det gäller utjämnning mellan elever med olika social och ekonomisk bakgrund. Det finns en mängd

uppgifter tillgängliga om förhållandena i det avseendet. Det visar sig att de sociala skillnaderna under 1970-talet i stället växt på skolområdet. Fortfarande har elevernas hemförhållanden, socialt och ekonomiskt, den största betydelse för hur det går i skolarbetet och också för vad som kommer att hända med dem när de slutar grundskolan. De skillnader som förr fanns mellan folkskola och realskola finns nu inom den nya skolans väggar.

De ekonomiska och sociala skillnader som finns mellan olika hem kommer alltså tydligt fram i skolan, och det återspeglas i skolresultat och skolframgång. Rika kommuner har andra förutsättningar att ge sina barn goda skolförhållanden än vad fattiga kommuner har. Boendesegregationen slår igenom i skolan. Dessa saker har jag påpekat många gånger tidigare, och det är på tiden att man tar de här uppgifterna på allvar.

Man skall nu spara 900 miljoner på skolans område, och man säger att det i första omgången är kommunerna som skall stå för detta. Men i de fattiga kommunerna, som redan i dag erbjuder sina elever en betydligt annorlunda skola än vad de rika kommunerna gör, finns inte resurser för detta. I de fattiga kommunerna kan man inte göra gällande att det behövs mera pengar till de egna skolorna, och anledningen till det är att det totalt sett fattas resurser. Det finns inte utrymme för att begära mera pengar.

Britt Mogård har gjort det lätt för sig i detta sammanhang. Hon har nämligen i ett uttalande, som jag häpnade mycket över, sagt att hon anser att skolan t. o. m. kan förbättras när den får mindre resurser. Med den utgångspunkten skulle det knappast behövas några resurser alls i skolan. Elever, skolpersonal och politiker från vänsterpartiet kommunisterna inser dock att de nedskärningar som har föreslagits är en katastrof för skolan. Det är inte så att skolan blir bättre ju mindre resurser den får. Självfallet behövs det fantasi på detta område, och en del saker kan också göras utan resurser. Men den nedskärning det gäller är katastrofal och kommer att få effekter, som slår hårdast mot de elever och den personal som råkar bo i de fattiga kommunerna i Sverige.

Anf. 38 CLAES ELMSTEDT (c):

Fru talman! Av utbildningsutskottets betänkande framgår regeringens och utskottsmajoritetens ansträngningar att på undervisnings- och utbildningsområdet söka rimliga besparingar i statsutgifterna. Av betänkandet framgår också socialdemokraternas och vänsterpartiet kommunisternas ambitioner i sammanhanget. Det vore väl en överdrift att påstå att det är några heroiska insatser som visas upp därifrån, även om jag gärna vill säga att socialdemokraterna ställer upp på en del punkter. Stig Alemyr redovisade i sitt inlägg att vi i utskottet har kommit överens när det gäller en samordning av gymnasieskolan och motsvarande utbildningar inom den kommunala vuxenutbildningen, och det kommer måhända att ge något. Alla bidrag och ansträngningar i det här avseendet är självfallet välkomna.

Det är naturligtvis besvärligt då man är i ett läge där åtstramningar måste till, men ansvaret för att rätta till det som gått snett måste alltid bäras av någon. Oppositionen har kanske inte ansett sig kunna dela så särskilt mycket

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

av bördan.

Utskottet har gjort en del förändringar i sparpropositionen men varit noga med att tillse att sparprogrammet har hållits. Sälunda har utskottet anslutit sig till några motioner på högskoleområdet med hemställan om att vissa utbildningar som föreslagits läggas ner bör vara kvar. Men krav på motsvarande besparingar ställs på resp. högskola och då i samförstånd med dessa.

Utskottet är enigt när det understryker vad som står i propositionen om nödvändigheten av att göra rationaliseringar inom högskolans administrativa verksamheter. UHÄ lägger i sin anslagsframställning fram förslag härom, och frågan återkommer i kommande budgetproposition.

Naturligtvis kommer nästa steg i besparingsarbetet att bli ytterligare kännbart, och det finns anledning att ordentligt se över hela högskolan. Jag vet att en del blickar med en viss trängtan kastas mot de små högskolorna. En och annan skulle under sparandets täckmantel vilja se sin dröm gå i uppfyllelse, nämligen att lägga ner en eller ett par av dessa mindre enheter. Från centerns sida accepterar vi inte detta. Det skulle f. ö. inte ge särskilt mycket i besparingar. Det får nog tas ett djärvare grepp över hela universitets- och högskoleområdet om resultat skall nås. Att bjuda ut kostnadskrävande utbildningar vid stora enheter belägna på relativt kort avstånd från varandra kan med säkerhet ifrågasättas, för att ta ett exempel.

Det finns anledning att påpeka att besparingar inom högskolan i den mån de inte kan göras inom administrationen måste inriktas så att kvalitet och förnyelse också framöver kan främjas. Föredraganden erinrar om det faktum att högskoleutbildning och forskning är verksamheter vilkas resultat märks först på lång sikt. Besparingar och rationaliseringar inom dessa områden får också långsiktiga verkningar. Det är något som enligt min mening måste beaktas i avvägningen mellan olika samhällsfunktioners bidrag i spararbetet. Det är en konkurrens mellan olika samhällsfunktioner, där utbildningssektorn är en. Det gäller enligt min mening att i hög grad beakta de mer långsiktiga konsekvenser som en drastisk nedskärning på det här området kan få.

Som jag inledningsvis nämnde har utskottets majoritet i stort hållit sig inom den sparram som propositionen anger på högskolans område, drygt 77 milj. kr.

En fråga som i det sammanhanget har tilldragit sig stort intresse är förslaget i propositionen om att inte ha någon intagning till arkitektutbildningen i Lund hösten 1981. Motioner har väckts både från oppositionen och från regeringspartierna. Enighet i utskottet har nåtts om att en förutsättningslös utredning om arkitektutbildningens dimensionering och lokalisering bör göras. Det brådskar med denna utredning. Förslag bör komma i sådan tid att riksdagen kan fatta beslut om antagningskapaciteten för läsåret 1982/83. I avvaktan på utredningen föreslår nu utskottet en minskad intagning till arkitektlinjen i Lund hösten 1981. Förslaget innebär 30 studerande, vilket är hälften mot nu. Den därigenom bortfallande besparingen får styrelsen för

universitetet ta fram på annat sätt inom civilingenjörsutbildningen och arkitektutbildningen i Lund.

Också de mindre högskolorna har fått vidkännas en del besparingar. Utskottet har gjort ett par ändringar i propositionens förslag härvidlag.

I en motion från bl. a. centerns företrädare i Kronobergs län krävs att exempelvis matematikerlinjen i Växjö bör vara kvar. En avveckling av denna föreslås ju i propositionen. Enligt vår mening är det angeläget att se till att de mindre högskolorna får tid att finna sina former, och när det gäller matematikerlinjen i Växjö spelar denna en stor roll för bl. a. linjen för småföretagsteknik som finns vid högskolan där. Motionärerna framför också synpunkten att dessa linjer spelar en betydande roll för regionen i övrigt. Utskottet har tagit fasta på detta och föreslår således ett fortsatt intag av 15 studerande till matematikerlinjen i Växjö. Motsvarande besparing måste göras någonstans, och utskottet föreslår att en viss minskning av förskolläro-utbildningen vid högskolan skall ske, så att propositionens besparings-effekt ändå ernås. På den punkten är utskottet alltså enigt.

Utskottet framhåller vidare att det är angeläget att dimensioneringen av förskolläro-utbildningen och fritidspedagogutbildningen ses över. Det råder nämligen en viss slagsida mellan utbildningskapacitet och arbetsmarknads-behov för olika regioner i landet. Jag noterar med tillfredsställelse att utskottet är överens också på den stundom kontroversiella punkten.

En socialdemokratisk motion om fortsatt intagning till kemistlinjen i Sundsvall/Härnösand har utskottet också tillstyrkt med ungefär samma motivering som vad det gäller matematikerlinjen i Växjö.

Kritiken mot regeringens besparingsförslag har varit och är hård, inte minst när det gäller den 2-procentiga nedskärningen av statsbidraget till kommunernas skolverksamhet. Det har ju framgått av meningsutbytet tidigare under debatten. Nu är det faktiskt inte 2 %, eftersom en fjärdedel – ca 75 miljoner av de 296 miljoner det handlar om – via länskolnämnderna går tillbaka till kommuner med speciella behov. Den statliga besparingen blir följaktligen drygt 220 miljoner vad avser driften av grundskolor och gymnasieskolor. Det är i och för sig ett respektabelt belopp – det är mycket pengar – men mot bakgrund av att det totalt handlar om 15 miljarder, så tycker jag kanske att talet om nedrustning osv. är en smula överdrivet. Allting skall ha sina proportioner – förhoppningsvis också en debatt i riksdagen.

I den socialdemokratiska reservationen nr 1 påstås att propositionens förslag kommer att medföra att skillnader i utbildningsstandard mellan kommuner uppstår. Kommuner med stora ungdomsproblem skulle få det relativt sett sämre än viss andra kommuner, sågs det.

Jag vill då erinra om att en anseelig summa via länskolnämnderna kommer att återföras just till de kommuner som har särskilda problem. Det betyder att kommuner som har det mindre bekymmersamt får vara med och betala en viss del av utgifterna i kommuner som har det svårare. Att det finns skillnader mellan olika kommuner är väl ingen nyhet! Reservanternas oro på den här punkten bör rimligen i långa stycken kunna stillas genom utskottets

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

och propositionens förslag.

Jag vill också erinra om – det har inte framkommit alls under diskussionen här – att man inte kan se statsbidragen på skolans område lösryckta från andra anslagsrelationer mellan staten och kommunerna. Inga Lantz talade om fattiga kommuner och rika kommuner. Det lät på henne som om man inte hade tagit några hänsyn till dessa förhållanden. Vi har ett skatteutjämningsbidragssystem för att eliminera en del av de problem som Inga Lantz här tog upp. Det måste naturligtvis vägas in i detta sammanhang.

Ser man på utvecklingen av skatteutjämningsbidraget mellan 1976, som kan vara ett intressant årtal, och 1980 skall man finna att det undergått en kraftig ökning. Detsamma gäller bidraget till grundskolor och gymnasieskolor under samma tid. Man kan inte bortse från detta faktum, när man diskuterar de 222 miljoner som det här gäller.

Det är klart att också kommunerna i ett kärvt läge får göra omprioriteringar och vissa besparingar. Jag vill anknyta till det meningsutbyte som statsrådet Mogård och utskottets ordförande Stig Alemyr för en stund sedan hade om elevernas medverkan i besparingssammanhang. Jag kan hålla med om att en aktiv elevmedverkan skall komma till stånd i första hand av pedagogiska skäl. Men det hindrar naturligtvis inte att vissa insatser från elevernas sida också får kostnadsdämpande effekter, och det är inte oväsentligt. Även det måste anses vara ett viktigt inslag i undervisningen och i den del av undervisningen som man gärna kan kalla för fostran.

Om jag inte missminner mig var vi överens om detta när vi för drygt ett och ett halvt år sedan diskuterade den nya läroplanen. Jag hoppas verkligen att det intresset fortfarande finns på alla håll. Vi skall komma ihåg att den nya läroplanen inte ens har trätt i kraft – dit är det en bra bit än.

Jag blev litet oroad när jag hörde Stig Alemyr fråga, om vi verkligen skall låta eleverna arbeta gratis för att bli av med en del kommunalarbetare, som han uttryckte det. Jag trodde vi hade passerat det stadiet. Jag hoppas innerligt att vi har gjort det. Men det fanns en spärr mot den synen – och det var svårt att få den accepterad – att eleverna skall kunna hjälpa till med praktiska göromål i skolan: detta av pedagogiska skäl men också för att lära sig vad det betyder att hålla saker och ting i ordning. Det är ett viktigt inslag i undervisningen, och det är en betydande ingrediens i en verklighetsanknuten undervisning. Jag hoppas som sagt att vi fortfarande är överens på den punkten.

I reservationen reageras också mot sättet på vilket den tvåprocentiga neddragningen skall tas ut. Jag vill beröra detta med några ord, eftersom det tås upp som en viktig del i reservationen.

Eftersom minskningen för kommunernas del sker under budgetåret 1981/82 kan det ju inte spela någon roll om en mindre del tas av slutregleringen av statsbidraget för 1980/81. I reservationen talas om en retroaktiv lagstiftning, men det är det naturligtvis inte fråga om. Det är ointressant för kommunerna, eftersom utbetalningarna ändå kommer att ske under budgetåret 1981/82. Om man tar det i ena eller andra änden så att säga, kan för kommunernas del inte ha någon betydelse.

Det är klart att när det kärvar till ekonomiskt ligger det nära till hands att det svartmålas, att man tar i något mer än vad som egentligen är nödvändigt. Ingen är naturligtvis glad över att vi måste göra vissa besparingar och då över hela samhällsfältet för att betala tillbaka en del av det vi levt över våra tillgångar med under den senaste tioårsperioden. Det är vad det handlar om.

Från centerns sida ser vi det trots dessa besparingar som nödvändigt att prioriteringar görs så att skolorganisationens omfattning inte tillåts minska. Utskottet stryker också under att minskad statlig transferering inte får leda till att skolorganisationen minskar i omfattning. Detta skall vara vägledande bl. a. vid organisationen av skolenheter i glesbygd. Det är för oss oerhört viktigt att få det fastlagt. Utskottet har som sagt understrukit det, och jag vill poängtera det ytterligare.

Fru talman! Jag har endast berört reservation nr 1 och i övrigt anfört mera övergripande synpunkter. Andra talare kommer att gå närmare in på de andra reservationerna. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 39 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Som jag sagt tidigare, kommer mina kamrater i utskottsgruppen att ta upp detaljerna i det förslag som vi nu håller på och diskuterar. Men jag har två frågor till Claes Elmstedt.

Den första frågan ställer jag till honom mera i hans egenskap av centerpartistisk politiker än vice ordförande i utskottet.

Vi är överens om att ungdomarna i skolan skall hjälpa till praktiskt för att på det sättet, av pedagogiska skäl, få lära sig att inlemmas i ett samfund och lära sig hur livet fungerar. Men är det, Claes Elmstedt, centerpartiets uppfattning att vi på det sättet, genom elevers oavlönade arbete, skall ersätta avlönad anställd arbetskraft? Om det är centerpartiets mening, skulle Claes Elmstedt då vilja ge oss några exempel på vad det är för personalgrupper det handlar om. Är det skolmåltidspersonal? Är det vaktmästarpersonal? Är det lärarpersonal? Vad är det för grupper som nu skall, med hänsyn till sparandet, ersättas av oavlönade elever?

Den andra frågan är litet mera i marginalen. Claes Elmstedt sade i en allmän karakteristik av socialdemokraternas arbete i utbildningsutskottet i det här ärendet att våra insatser verkligen inte har varit heroiska. Skall det tolkas så att majoritetens insatser när det gäller att minska resurserna till skolan är heroiska?

Anf. 40 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Claes Elmstedt började sitt inlägg med att säga att vi måste rätta till det som gått snett. Han sade också att det var överdrivet att tala om stora nedskärningar. Allra sist sade han att vi måste betala tillbaka det som vi har förslösat – regeringen och utskottsmajoriteten menar tydligen att det är pensionärerna och barnen som skall betala de här överbudena.

Det är klart att det har ingen betydelse för sådana som har goda inkomster.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

För dem spelar det ingen roll ifall man lägger avgift på skolmaten eller gör andra verksamheter inom skolan privatfinansierade. Men för vanliga människor slår det väldigt hårt med tanke på de nedskärningar av standarden som löntagarna redan har fått göra på grund av den borgerliga regeringens ekonomiska politik.

Claes Elmstedt sade vidare att han vet att det finns fattiga och rika kommuner men att man hade tagit hänsyn till det. Det finns ett skatteutjämningssystem, sade han. Men sanningen är ju att det är en chimär. Effekten av det måste betraktas som minimal. Jag behöver bara titta på min egen kommun, som är en fattig kommun, där man har hög skatt och en dålig kommunal service. Detta gäller antingen man mäter barnomsorgsplatser eller kvaliteten i barnomsorgen, eller man mäter kvaliteten på skolan, den kommunala omsorgen eller hur våra bostadsområden fungerar. Hög skatt och dålig kommunal social omvårdnad, så kan man sammanfatta situationen för de flesta som bor i denna kommun, förmodligen gäller detsamma i samtliga fattiga kommuner.

Redan nu knaprar man på alla områden när det gäller den kommunala verksamheten, därför att ekonomin är så dålig. Den är katastrofalt dåligt redan nu, och dessa förslag drabbar i ännu högre grad kommuner som har ett svårt läge, och naturligtvis i första hand de människor som också har ett svårt läge i dessa kommuner.

Det är ingen nyhet att höghusbarnen i Stockholms söderkommuner går i andra slags grundskolor än de barn som bor i Danderyd och Djursholm. Det är en orättvisa, och jag har frågat många gånger här i kammaren: När tänker man från ansvarigt politiskt håll ta itu med dessa frågor?

Vad man gör nu är att i stället slå sönder ännu mer, förvärra ännu mer för dessa elever, för deras skolsituation och för deras föräldrar.

Anf. 41 CLAES ELMSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag sade, herr Alemyr, att jag håller med om att det främst är av pedagogiska skäl som eleverna bör hjälpa till i skolan. Jag tycker det är fel att diskutera i de termer som Stig Alemyr försöker att göra, att peka ut vissa grupper som genom elevernas arbetsinsatser skulle friställas. Är man överens om att det av pedagogiska skäl är viktigt att eleverna deltar i skolans praktiska arbete, att det är ett led i elevernas utbildning och undervisning, då får man ta de konsekvenser som blir och ställa upp med de resurser som detta kräver. Det måste alltså beredas ett utrymme för dem att kunna delta i detta arbete. Vilka förskjutningar det sedan kan föra med sig i arbetsuppgifter som i dag ordnas på annat sätt, det kan jag inte säga här i dag. Det grundläggande är elevernas situation. Det är dem jag tänker på i första hand, därför att det är skolan vi talar om i dag.

Jag kunde kanske använt ett annat uttryck när jag sade att oppositionen inte visat några heroiska insatser när det gäller att hjälpa till härvidlag. Jag misstänker dock att utskottets ordförande är klar över vad jag menar. Vi har att rätta oss efter verkligheten, och det gäller att försöka bidra till att så långt möjligt ta hänsyn till den verkligheten när det gäller att spara. Det var

naturligtvis där jag menade att bidragen från oppositionen skulle ha kunnat vara något större.

Inga Lantz kan ju hålla på hur länge som helst och tala om att det finns folk som har det svårt och folk som har det bättre ekonomiskt. Det är jag helt klar över. Men man kan inte lösa alla människors enskilda problem genom generella beslut som det här gäller. Det var därför jag pekade på att man inte får glömma bort skatteutjämnings effekterna, när man talar om fattiga och rika kommuner. Det är faktiskt så att alla kommuner som inte kommer upp till medelskattekraften i landet har ett bidrag ifrån staten. Man måste komma ihåg det och jag tror det är viktigt att man erinrar sig detta emellanåt.

Som jag nämnde tidigare gäller det att prioritera mellan olika samhällsfunktioner, där skolan är en bland många. Jag håller inte för otroligt att kraven framöver kan komma att dämpas på detta område med tanke på att mycket av det vi här beslutar om är en form av investering för framtiden. Det gäller inte bara högskolan, utan det gäller i lika hög grad grundskolan och gymnasieskolan.

Anf. 42 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! "Det går inte att lösa enskilda människors problem", säger Claes Elmstedt. Det har jag faktiskt inte begärt. Men vad jag har begärt är att få en skola som fungerar så att orättvisorna för arbetarklassens barn och segregeringen är borta. Jag har gång på gång frågat Britt Mogård vad hon tänker göra och vad regeringen tänker göra för att motverka de negativt segregerade skolorna och för att lösa de problem som dessa har. Och då får man svaret att det skall göras besparingar med 900 milj. kr. på skolområdet under de närmaste åren. Det är vad man tänker göra om det hela skall hårdnas. Men man får inte något besked om att det skall vidtas några motåtgärder för att hjälpa kommunerna och de elever och den skolpersonal som har en jobbig skolsituation därför att skolan inte fungerar och därför att den är så orättvis. Det hänger samman med andra situationer i samhället. Jag tycker att det är dåligt att hänvisa till att man inte kan lösa enskilda människors problem – det är att gå minst ett steg för långt.

Anf. 43 STIG ALEMYR (s) replik:

Fru talman! Jag ber att få återkomma till detta med elevernas medverkan. Det står nämligen i utskottsbetänkandet som majoriteten har skrivit under att ett verklighetsanknutet arbetssätt i vissa fall kan ge ekonomiskt utbyte. Det betyder att man skall spara pengar i skolan på att eleverna skall medverka. Jag vill av utskottets vice ordförande få preciserat på vilket sätt och på vilka områden vi skall spara, om det inte handlar om personal.

Anf. 44 CLAES ELMSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag har svarat på den fråga som Stig Alemyr nu upprepar. Man måste bestämma sig. Anser man att det är värdefullt från pedagogiska synpunkter att eleverna skall hjälpa till med praktiska ting i skolan, måste man ta konsekvenserna. Man kan inte sitta på två stolar på en gång. Det är

omöjligt. Vi har valt väg, och jag trodde att vi här i kammaren var överens om den vägen. Då gäller det som sagt att ta konsekvenserna av detta och ge ungdomarna den möjlighet som detta krav ställer.

Till Inga Lantz vill jag säga att det kanske är meningslöst att fortsätta meningsutbytet. Men Inga Lantz talar som om det inte funns några som helst stödåtgärder och extraresurser i skolan att tillgå i de fall då vissa elever har svårigheter. Jag skulle inte vilja begränsa frågan som Inga Lantz gör, när hon tar en viss grupp och säger: "Låt oss få en skola som fungerar för den!" Vi måste ha en skola som fungerar för *alla* elever. Vi har skaffat oss en del instrument för detta: stödinsatser av olika slag, länskolnämndsresurser, för att ta ett par exempel som i första hand tillfaller kommuner av den typ som har det svårt på det sätt Inga Lantz här beskriver.

Anf. 45 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! I den nyligen framlagda långtidsutredningen får vi alla ännu en mycket allvarlig påminnelse om de stora svårigheter som ävilar vårt lands ekonomi. Otvetydigt klarläggs där nödvändigheten av att vi kommer till rätta med och minskar underskotten i bytesbalansen och kraftigt begränsar våra lånebehov. Om vi inte lyckas med detta är risken påtaglig för att vi frånhänder oss möjligheterna att själva besluta över och svara för inriktningen av samhällsutvecklingen och överläter denna beslutanderätt till främmande långivare. Det perspektivet ter sig milt sagt föga tilltalande.

Det är alltså alldeles nödvändigt att vi mycket kraftigt prioriterar, när det gäller nya samhällsliga åtaganden, och att vi omsorgsfullt omprövar gjorda ställningstaganden i akt och mening att finna besparingar. Detta måste ske på snart sagt alla områden – så alltså även på utbildningsområdet.

Detta borde vara en självklarhet för alla men är det uppenbarligen inte, vilket framgår av den debatt som förs i dessa dagar. Inte minst vittnar de många protestskrivelser av skilda slag som kommit oss till handa om att man inte vill inse vad det är fråga om. Spara gärna – men inte på vårt område, är den genomgående filosofin i dessa skrivelser. Man gör det onekligen väldigt enkelt för sig, och något intryck av att man känner och visar ett ansvar för samhällsekonomin som helhet, vittnar det sannerligen inte om.

Det är alltid mycket lättare att föra in och öka på ett anslag än att gå den motsatta vägen. Ingen blir väl av naturliga skäl glad över att det måste stramas åt och göras begränsningar på ett område som ligger en varmt om hjärtat. Att man ger sin mening till känna i det avseendet är inte speciellt anmärkningsvärt. Men därifrån till de jeremiader som strömmat in från vissa håll är steget långt. Det är tydligen ingen hejd på det eländes elände, som enligt dem som står bakom dessa skrivelser kommer att drabba just deras områden, om sparprogrammet genomförs och vi försöker anpassa oss efter gällande verklighet. Den sortens kritik är föga konstruktiv och medverkar verkligen inte till att lösa några problem. Det vore onekligen bättre för sakfrågan, om man ville inse de ekonomiska villkor som nu gäller och ansträngde sig att medverka till en lösning av problemen i stället för att närmast enbart framföra klagomål.

Tyvär är det åtskilligt av just den kritiken som återfinns i oppositionens alternativ till regeringsförslaget. Att det till fullo förhåller sig på det sättet i förslagen från kommunisterna är ingen överraskning. Där säger man som vanligt nej till alla besparingsförslag och är beredd att i känd stil plussa på med nya miljoner, helt i linje med den totalt ansvarslösa ekonomiska politik som kännetecknar partiet. Kommunistförslagen kan således som vanligt lämnas därhän.

Men även hos socialdemokraterna finner man en liknande inställning, om än inte lika uttalad. Socialdemokraterna säger nej till åtskilligt i sparplanen, såsom den tvåprocentiga minskningen av statsbidragen, begränsningarna i specialläroutbildningen, i personallags- och skolledarutbildningarna och till återställandet av basresursmedeltalet på mellanstadiet samtidigt som man kraftigt vill öka vissa anslag framför allt på forskningsområdet. Det skall emellertid tillstå att socialdemokraterna i motsats till kommunisterna också är beredda till vissa besparingar, t. ex. när det gäller gymnasieskolan och genom slopande av hemkunskapen på grundskolans lågstadium. Men samlat når man inte någon väsentlig spareffekt genom sina förslag, och det är allvarligt. Det håller inte att ständigt anklaga den sittande regeringen för att leva över vårt lands tillgångar samtidigt som man själv inte kan åstadkomma några reella besparingar. Man hänvisar ofta i dessa sammanhang f. ö. till försvaret där man säger sig vilja vidta stora besparingar, men den besparingen är förbrukad många gånger om. Dessutom borde den skorra ganska så falskt även i socialdemokraternas öron i dessa dagar.

Det skulle vara förödande om inte svenskt skolväsen skulle tåla en minskning av statsbidragen med 2 %. Naturligtvis går det att göra detta utan att undervisningens kvalitet behöver åsidosättas – men självfallet kräver det en omsorgsfull planering av hur de tillgängliga och således begränsade resurserna skall disponeras. Det kan rent av vara till fördel att man lokalt tvingas att göra en hårdare prövning än vad som tidigare kan ha varit nödvändigt under ekonomiskt mer gynnsamma betingelser.

Det är min fasta övertygelse, byggd på egen erfarenhet, att det går att göra besparingar av den omfattning det här är fråga om utan att effektiviteten och kvaliteten eftersätts.

Och nog är den socialdemokratiska kritiken när det gäller basresursmedeltalet på mellanstadiet anmärkningsvärd. Det gäller att återställa detta tal, helt i linje med gällande bestämmelser, till vad det var läsåret 1975/76. Det är oärligt att man nu söker vrida det därhän att besparingsförslaget skulle leda till större klasser än vad riksdagen fattat beslut om och som vi varit överens om. Under läsåret 1975/76 var det f. ö. socialdemokratiskt styre i vårt land, och skolministern hette då Lena Hjelm-Wallén. Med bästa vilja i världen kan jag inte komma ihåg att man då på socialdemokratiskt håll förfasade sig över att klassmedeltalet på mellanstadiet var för högt eller att man lade fram förslag om en sänkning.

De farhågor som man i reservationen 3 tar upp för glesbygdsskolorna är enligt min mening obefogade. Utskottet betonar också att någon annan inställning än den som hittills har gällt inte skall ifrågakomma. Exemplen

från just Jämtland och Gotland, som socialdemokraterna själva tar upp i sin motion, vittnar också om att farhågorna är obefogade.

I besparingspropositionen aviserar utbildningsministern också att han har för avsikt att under våren 1981 lägga fram förslag om utformningen av samhällets stöd till studiecirkelverksamheten och att han bedömer möjligheter föreligga att göra en besparing på ca 130 milj. kr. Detta har föranlett socialdemokraterna att foga ett särskilt yttrande till utskottsbetänkandet, i vilket de dels hävdar att statsbidraget till studiecirkelverksamheten har minskat i fast värde under de senaste åren, dels framhåller vikten av att staten underlättar det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Det är inga svårigheter för den som är engagerad i folkbildningsarbetet att hålla med om det viktiga och värdefulla i att detta arbete befrämjas och underlättas. Det är av utomordentligt stor betydelse att särprägel i denna studieverksamhet, grundad på frihet i urvalet och frivillighet i deltagandet, bevaras och utvecklas. Det kan finnas anledning att särskilt påtala detta i en tid när det berättigade i bidragsgivningen till studieförbunden ifrågasätts från vissa håll och man tar några fall av missbruk av de gällande bestämmelserna som intäkt för generella angrepp mot hela verksamheten som sådan. Det är nödvändigt att med kraft tillbakavisa dessa angrepp, byggda på total okunnighet och bristande erfarenhet om den verklighet som råder inom folkbildningsarbetet och de verkligt förnämliga insatser som där görs på rent ideell grund av ett stort antal människor.

För studieförbunden gäller i kärva ekonomiska tider exakt samma villkor som för den samhällsstödda verksamheten i övrigt. Motsvarande krav på återhållsamhet och besparingar måste ställas även inom detta område. Enligt min mening äventyras inte det fria och frivilliga folkbildningsarbetet genom de besparingar som aviseras, så mycket mindre som en betydande del därav kan hänföras till ej utnyttjade bidrag under föregående år. Verksamheten står och faller inte med de miljoner det här kan vara fråga om. Det är åter fråga om en rationalisering och en omsorgsfull prövning, och den uppgiften är jag övertygad om att studieförbunden går i land med.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 46 BENGT WIKLUND (s):

Fru talman! Jag skall i stort sett koncentrera mig på fortbildningsbiten i det utskottsbetänkande vi behandlar, men jag skall också ta upp några andra saker.

Men innan dess vill jag först säga till Hans Nyhage – även om Lennart Bladh senare kommer att ta upp det här med de 2 procenten i besparing – att Hans Nyhage helt har missförstått det hela. Den är bara en liten del av de stora besparingsåtgärder som föreslås i sammanhanget. Att den inte skulle leda till någonting är ju fel, när t. o. m. Britt Mogård själv på ett ställe i propositionen har sagt att besparingen bör göras så att kostnadsminskningen om möjligt inte leder till en försämrad utbildning. "Om möjligt", skriver Britt Mogård – hon kan alltså tänka sig att man kan bli tvungen att försämra

utbildningen på grund av regeringens sparplan.

Så, fru talman, skall jag gå in på det som jag tänkte säga i övrigt.

Fortbildningen och vidareutbildningen av personalkategorierna inom skolan, som sedan början av 1970-talet har haft en hög prioritet inom skolans område, är väldigt viktiga. Detta är fullt naturligt med tanke på reformeringen av skolans inre arbete, de allmänna demokratiseringssträvandena och integreringen av skilda intressegrupper – ungdomar med olika former av begränsningar och handikapp – till det vi i dagligt tal kallar ungdomsskolan eller grundskolan. Därför kommer jag att i väsentlig del, som jag sade tidigare, i det här inlägget uppehålla mig omkring den problematiken.

Propositionen är minst sagt dubbeltydig. Den innehåller förslag om begränsningar, samtidigt som föredraganden talar om att "målen för exempelvis personallagsutbildningen inte får åsidosättas". Vad menas med det? Vi från vår sida anser att det är helt fel att på det här sättet angripa skolledarutbildningen och personalutbildningen. Det är två fortbildningsprogram som syftar till att förnya skolarbetet, och där bör sparåtgärderna inte vidtas så drastiskt som föreslås i propositionen.

I det sammanhanget skulle jag vilja säga till Claes Elmstedt att visst kan det finnas överdrifter – och visst kan det förekomma svartmålningar. Hela fortbildningsanslaget rör sig emellertid om i runda tal 70 milj. kr. och av det beloppet tänker man spara in 21 miljoner. Det är klart att detta inte nödvändigtvis behöver vara någon svartmålning, men nog är det väl ett ordentligt sparingrepp i fortbildningen, som vi i utbildningsutskottet genom åren har varit så måna om att medverka till att ge ökade resurser.

För fyra år sedan var vi här i kammaren eniga om att genomföra SIA-reformen. Skolans inre arbete. I vårt beslut den gången nöjde vi oss inte bara med att upprepa de krav som politikerna ställt på skolan alltsedan 1940-talets slut – att den skall bygga in en högre grad av demokrati och stå i närmare kontakt med samhället. Vi menade också att arbetssätten skall varieras i högre grad, så att unga människor lär bättre och vill lära bättre, samt att en större jämställdhet skall råda i skolan även mellan unga och vuxna. Vi tog den gången också ställning för att pröva en ny väg för att få våra önskningar att växa in i skolan.

Alla hade vi blivit medvetna om att de tidigare försöken att reformera skolan hade slagit slint i väsentliga delar. Skolan hade inte orkat med att utveckla sin inre demokrati tillräckligt. Den hade inte heller förmått bygga in så varierande arbetssätt att den kunde fånga *alla* elevers intresse och arbetslust.

Kraven på förändringar av skolans inre arbete växte inte in i skolan bara genom att vi som tidigare spred idéerna via massmediakanalerna böcker och radio samt kringresande fortbildningsföreläsare på besök under skolans studiedagar. Vi konstaterade i bred politisk enighet att förändringarna av det inre arbetet i skolan bara kunde komma till stånd genom att skolans folk självt tog hand om förändringsarbetet och grep sig an med förändringarna som kollektiv och inte som individer.

För att få till stånd en förändring av arbetsrutiner måste många hjälpas åt.

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Dessutom måste man få hjälp med att få i gång utvecklingsarbetet på den egna skolan. De två utbildningarna, personallagsutbildningen – eller det vi i vanligt tal kallar PLAG – och skolledarutbildningen – det vi i vardagslag kallar SLUG – sattes av den anledningen på fötter. Det fanns många andra orsaker också. De utgör två väsentliga tillskott till de försök vi har gjort genom åren att få till stånd en skola som står i bättre samklang med samhällets önskemål. Genom sin starka inriktning mot att få i gång utveckling på den enskilda skolan har ingen av dessa båda utbildningar fått någon särskilt typisk skoluppläggningsform. Inte heller kan utbildningar av det här slaget vara packade med information. Det budskap som utbildningarna har måste i stället bestämma arbetsformer och arbetsrytm. Med hjälp av sådan här utbildning skall skolans folk ta itu med att vidga den inre demokratin. Då måste man i utbildningarna få känna av, smaka på och erfara ett demokratiskt arbetssätt. Man skall genom detta slag av utbildning lära känna variationerna till klassundervisning och läromedelsstyrt ensamarbete, så att man bättre kan variera arbetssättet. Det fordrar att man i personallagsutbildning och skolledarutbildning får tid på sig att pröva t. ex. undersökande arbetssätt i skolan. Man skall motarbeta ojämlikheter inom skolan. Då måste man i arbetet få ta itu med relationer och föreställningar både om sig själv och andra.

I personallags- och skolledarutbildningen är det också ett väsentligt inslag att gå ut och leva i andra samhällsdelar än skolan. Detta har vi varit överens om fortlöpande genom åren, för att skola och samhälle äntligen skulle kunna närma sig varandra. Att stärka sambandet mellan skolan och samhället i övrigt utgör ett av de väsentligaste inslagen i SIA-reformen.

Genom sparpropositionen har de borgerliga partierna i stort sett raderat ut personallagsutbildningen och kraftigt beskurit skolledarutbildningen. Tillsammans skall dessa båda utbildningar beskäras på 21 milj. kr. Det betyder 60 % av anslaget till personallagsutbildningen och ungefär 50 % av anslaget till skolledarutbildningen. Man kan naturligtvis säga att detta är överdrifter och svartmålning, men just i det här speciella fallet är det inte det utan en praktisk verklighet. Det är något av ett strupgrepp på fortbildningssidan både ur ekonomisk synpunkt, och kanske det allvarligaste, ur pedagogisk synpunkt. Det gäller en summa vars inbesparande i det här sammanhanget kommer att få stora konsekvenser – onödigt stora konsekvenser, menar vi. Speciellt när det gäller SLUG och PLAG är det fråga om medel till en spännande investering i många ungdomars framtid, i deras möjlighet att finna mening också med sin tillvaro i skolan, i deras möjlighet att lära för livet av sin skola. Vi socialdemokrater menar att det egentligen är framtidens barn som direkt berörs av den här beskärningen.

Genom att radera ut personallagsutbildningen kommer förändringstakten för skolans inre arbete att åter sjunka ihop till sin tidigare sköldpaddshastighet. I stället för att samla kraft genom stödet i ett litet arbetslag, i vilket nära och konkreta problem kan tas upp och verkligen läggas till grund för aktioner på den egna skolan, utlämnas nu de vuxna på skolan åt utbildningsministrarnas visserligen hjärtfyllda men ack så verkningslösa

massmediekampanjer: Normkampanjen, som enbart tycks leda till nya ordningsregler, och Stålmannenkampanjen, som försöker måla upp livet i t. ex. Töreboda och Kramfors som vore det livet i Stockholms tunnelbanor. Ministern bryr sig föga om alla tidigare misslyckade försök att via massmediemetoder föra ut seriösa förslag om skolans inre arbete. Vi har inte råd att företa fler sådana bullriga men verkningslösa kampanjer.

Den kraftiga beskränningen av skolledarutbildningen innebär att skolans möjligheter att finna bättre samarbetsvägar med samhället avsevärt försämras. Genom att skolledarnas samhällsinriktade praktik skärs ned till fem dagar mister denna praktik sin udd, och skolledarna hinner inte bygga upp de kontakter som de skulle kunna arbeta vidare på under många kommande år.

Britt Mogård citerade en rektor i Hudiksvall. Jag har fått många skrivelser från andra rektorer, som pekat på just den här verksamheten och framhållit hur värdefull den varit genom att man bytt erfarenheter inte bara från sitt eget område utan också från andra. Man har fått erfarenheter som man sedan kunnat pröva hemma i sitt eget arbete. Genom halveringen av medlen till skolledarutbildningen kommer genomförandetiden för denna utbildning att dra ut under orimligt lång tid. De skolledare som i dag är i tjänst kommer inte att vara utbildade förrän en bit in på 1990-talet. Visserligen tar det lång tid för effekter av dessa utbildningar att slå igenom, men varför skall vi vänta i mer än tio år med att sätta fart på den utvecklingsprocess som jag här beskrivit bakgrunden till?

Även om det tar lång tid att få effekter av den här typen av utbildning finns det ändå utvärderingsresultat som visar att t. ex. skolledarutbildningen redan i sina första kursomgångar bidrar till verkliga normförändringar hos skolledarna. Andra utvärderingsresultat visar för båda utbildningarna redan något år efter det att de pågått att förvånansvärt många skolor tycks påverkas av deltagandet i utbildningarna.

Trots detta positiva utfall vill nu regeringen sätta stopp för personallagsutbildningen och kraftigt bromsa skolledarutbildningen. Man frågar sig: Varför? Inte kan det vara för att den investering som utbildningarna utgör i den svenska skolan inte skulle vara lönsam. De få mätningar som hittills hunnit göras visar ju på motsatta tendenser. Inte ens en borgerlig regering kan väl på allvar mena att man kan avläsa effekterna av utbildningarna så snart. Skolöverstyrelsen, som försöker utvärdera effekterna av de här båda utbildningarna, har valt att studera skolor som deltar under en femårsperiod för att kunna göra en saklig bedömning av hur vår satsning från 1976 lönat sig.

Motiven kan inte heller vara enbart ekonomiska. De 21 milj. kr. som sparas skulle kunna tas fram ur utbildningsbudgeten på många andra sätt. Nej, det är enligt vår mening i stället fråga om en naken politisk åtgärd. Och som en sådan skall den framstå. Det är en politisk åtgärd som riktar sig mot en ökad jämställdhet i skolan, mot demokratiseringen av skolan, mot strävandena att skapa varierande arbetssätt och att hjälpa de elever som har svårt att finna pluggskolan levande och mot ett närmare samarbete mellan

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

skola och samhälle – det sistnämnda är inte det minst viktiga.

Genom att ta bort personallagsutbildningen och trubba av skolledarutbildningen minskar regeringen möjligheterna att komma någon vart med den reformering av skolans inre arbete som pågått i 30 år med mycket blygsamma resultat. Att en moderat minister vill åstadkomma sådana effekter kan vara begripligt. Men att folkpartister och centerpartister ställer sig bakom en sådan politik verkar inte genomtänkt. Vi här dock vant oss vid att under senare år se hur ni inom centern och folkpartiet låter moderaterna tänka åt er.

Vi socialdemokrater har i utskottet reserverat oss mot majoritetsförslaget om att stödja regeringens proposition. Jag har angett skälen till vår reservation. I vår motion har vi sagt att det är möjligt att göra en mindre besparing genom en bättre samordning mellan personallags- och skolledarutbildningen. Skall vi få fart på utvecklingen av skolans inre arbete, måste de vuxna i skolan stödjas. Personallags- och skolledarutbildningarna är ett sådant stöd. Det behöver sättas in för ungdomarnas skull.

Speciallärarna spelar en stor roll i skolans verksamhet. Speciallärarna visar sig ganska ofta vara de som bäst förstår elevernas situation i skolan. De kan därför medverka till den av mig beskrivna utvecklingen inom skolan. Och speciallärarutbildningen utgör en betydelsefull del av denna. Vi socialdemokrater i utskottet finner det därför ytterst märkligt att utskottsmajoriteten stannar för en neddragning av denna utbildning. Utskottet åberopar den kommande reformeringen av lärarutbildningen och hoppas att speciallärarutbildningen skall kunna återupptas i förändrad form hösten 1982. Ja, hoppas kan man ju göra i den situation vi nu befinner oss i.

Vi kan dela de synpunkter som framförs om behovet av en översyn och kanske reformering av innehållet i speciallärarutbildningen. Men i avvaktan på en reform bör, som vi framhåller i vår reservation 6, den nuvarande utbildningen fortgå med oförändrad volym vid de utbildningsanstalter där speciallärarutbildning nu bedrivs. Behovet av speciallärare är nämligen stort i hela landet. Och det finns enligt vår mening inte tillräckligt starka skäl för att nu dra ned denna utbildning. De motiv som har framförts av utskottsmajoriteten är inte nog starka.

Herr talman! Slutligen vill jag säga några ord om vår reservation nr 5, som gäller läromedel. Skolarbetet är mycket beroende av goda traditionella läromedel. Större vikt måste därför enligt vår mening fästas vid valet av läromedel. Samhällsinsatserna måste därför öka både när det gäller att garantera läromedelsförsörjningen och för att förbättra informationen om de läromedel som står till buds. Vi förstår att den budgetsituation som nu diskuteras leder fram till att alla tvingas till stor återhållsamhet med utgifter. Men vi finner det vara en bättre väg att lägga förslag om ett nytt finansieringssystem. Det system som vi föreslår innehåller en generell avgiftsfinansiering av verksamheten med läromedelsinformation i SIL och en skärpning av prisövervakningen. Det sistnämnda är inte minst viktigt, då vi alla har kunnat konstatera att läromedelsförlagen planerar att i skuggan av den nya läroplanen introducera nya kostnadskrävande läromedel i grund-

skolan. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag betona att undantag från denna generella avgiftsfinansiering bör göras för läromedel till exempelvis invandrare och handikappade.

Förslag övervägs i regeringskansliet, säger utskottsmajoriteten. Men vi känner till hur övervägandena har skett under de år som den borgerliga regeringen har arbetat. Om det över huvud taget framläggs några förslag, så är det urvattnade kompromisser. Eller också kommer förslagen efter så lång tidsutdräkt -- jag vill inte säga långbänk, för det är ett så förbrukat klassiskt ord -- att nya överväganden vore bättre än det framlagda förslaget. Med andra ord: tiden rinner ofta ifrån den borgerliga regeringen och dess förslag till riksdagen.

Herr talman! Slutligen vill jag säga några ord om det särskilda yttrande som vi har fogat till detta betänkande rörande anslaget till folkbildningen. Det har aviserats en neddragning av detta anslag med 130 milj. kr. Vi vet inte vad den neddragningen kommer att innebära. Därför vill jag till herr Nyhage säga att jag är beredd att ta upp en debatt med honom när förslaget kommer. Vi har också i det särskilda yttrandet sagt att vi inte i dag skall ta upp en debatt om det aviserade förslaget, och vi har alltså inte reserverat oss. Jag ber Claes Elmstedt om ursäkt för att jag tar till en överdrift, men nog är det att ta ett verkligt stryptag på folkbildningen, att föreslå att man skall reducera folkbildningsanslaget med 130 miljoner. Under senare år har vi vid flerfaldiga tillfällen framhållit folkbildningens stora betydelse i samhällsarbetet. Och i det läget tar man alltså ett ordentligt stryptag genom att dra ned det i dag otillräckliga anslaget med hela 15 % i det förslag som har aviserats någon gång i februari eller mars.

Jag skulle vilja säga att det sätt man arbetar på helt enkelt är otillständigt, speciellt mot bakgrund av alla de välvilliga uttalanden som har gjorts av flera regeringsmedlemmar -- jag skall ge Britt Mogård ett erkännande för jag har inte hört henne säga det -- om folkbildningens stora betydelse inte minst för de utsatta grupperna, invandrare, handikappade osv. Mycket skulle kunna sägas om detta i dag, men vi har i vårt särskilda yttrande bara velat markera vår klara och kompromisslösa linje, som innebär att staten bör underlätta och inte försvåra arbetet inom den fria folkbildningssektorn. Vi är öppna för en förutsättningslös prövning av vissa former av verksamheterna inom studieförbunden. Men då bör också exempelvis högskolans utbildningar som ligger i närheten av studieförbundens verksamhet komma med i den prövningen. Inom folkbildningen är man beredd att själv medverka med konstruktiva förslag till en sådan prövning. Jag hoppas att statsrådet tar del av de synpunkterna.

Med den här deklarationen avstår vi i dag från att framställa något yrkande, men vi avser att återkomma, som jag sade, när folkbildningspropositionen kommer någon gång i början av 1981.

Herr talman! I detta anförande har jag huvudsakligen berört fortbildningen inom skolans värld. Vi har nämligen inom socialdemokratien funnit den frågan vara så viktig, mot bakgrund av alla uttalanden som har gjorts tidigare om att man egentligen skulle vilja öka insatserna här men att man i stället nu

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

drar ned dem.

Med det här ber jag att få yrka bifall till reservationerna 4, 5 och 6 i betänkandet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att meddelande om kvällssammanträde kl. 19.30 nu har anslagits.

Anf. 48 CLAES ELMSTEDT (c) replik:

Herr talman! Först vill jag bara för ordningens skull säga att vi från utskottsmajoritetens sida liksom socialdemokraterna har en viss fördelning av ansvaret för betänkandet. Det kanhända behöver sägas för att debatten inte skall te sig ryckig.

Bengt Wiklund påstår plötsligt här i diskussionen att det är moderaterna som tänker åt centern och folkpartiet. Och det är klart att man kan föra diskussionen på det sättet. Men jag erinrar mig att det under mina många år i riksdagen, herr Wiklund, har varit andra konstellationer i kammaren då socialdemokrater och moderater har funnit det förenligt med sina intressen att göra gemensam sak mot centern och folkpartiet. Bengt Wiklunds påstående kan alltså returneras. Men nog om detta.

När Bengt Wiklund diskuterar personallags- och skolledarutbildning tar han i litet väl hårt. Att det skulle ligga någon sorts halv illvilja bakom förslaget och att det skulle rikta sig mot demokratiseringen i skolan och omöjliggöra kontakter med omvärlden för dessa personer, det är naturligtvis en våldsam överdrift som Bengt Wiklund får stå för.

Själva sakfrågan kommer Larz Johansson att gå närmare in på. Jag nöjer mig därför med att konstatera att jag kan hålla med om att 21 milj. kr. är mycket pengar. Men man skall också komma ihåg att merparten av det som sparas avses att sparas på kringkostnader. Och det står klart uttryckt att målen för personallagsutbildningen inte får åsidosättas och att man är öppen för lösningar som kanske inte precis tillhör de traditionella.

Detta är i stort vad jag vill säga i anledning av Bengt Wiklunds påpekanden i det här avseendet.

Anf. 49 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Med anledning av Bengt Wiklunds inledande uttalande som var riktat mot mig vill jag gärna framhålla att jag verkligen inte har missförstått någonting när det gäller sparåtgärderna och deras omfattning. Jag är alltså – uppenbarligen i motsats till Bengt Wiklund – fullt medveten om att den ekonomiska situationen kräver besparingsåtgärder även på utbildningsområdet. Jag är dessutom – återigen i motsats till Bengt Wiklund – övertygad om att man ute i våra skolor är kompetent och beredd att klara detta utan att undervisningens kvalitet eftersätts.

Bengt Wiklunds hela anförande var f. ö. ett enda klagande över sparförslagets konsekvenser på några områden. Var i det anförandet fanns den positiva inställningen till att åstadkomma något för att förbättra en allvarlig situation?

Bengt Wiklund önskade inte föra någon debatt om studieförbunden, men han gjorde likväl några kraftigt färgade påståenden. Jag skall gärna villfara hans önskemål om att vänta med den debatten, men jag vill redan nu med kraft hävda att folkbildningsverksamheten inte står och faller med de ifrågavarande miljonerna.

Anf. 50 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Först till Claes Elmstedt: Jag avsåg den speciella frågan när jag pekade på de här förhållandena. Det gällde inte rent generellt, för där tror jag alldeles säkert att Claes Elmstedt och jag är ganska överens.

Claes Elmstedt säger att jag tar i litet väl mycket och att jag skall avvakta Larz Johanssons inlägg på den här punkten, eftersom det är aviserat att han skall komma in på frågan om fortbildningen. Men om förslaget inte innebär att man helt omöjliggör den här utbildningen, så är det bra nära. Jag kan kanske använda ett annat uttryck och säga att förslaget innebär att man allvarligt försvarar den. Det är nämligen vad det är fråga om, och det kommer vi aldrig att gå med på. Det går inte att påstå att målen inte skall åsidosättas – det är möjligt att Claes Elmstedt kommer att hävda det i fortsättningen också. Ni hade ju målsättningen att klara av detta inom en någorlunda anständig tidsrymd, men med det här förslaget förskjuts hela utbildningen med minst tio år till.

Jag avvaktar Larz Johanssons inlägg innan jag går in i debatten om detta i övrigt.

Hans Nyhage säger att han inte har missförstått någonting. Ja, då får Hans Nyhage leva i den föreställningen. Jag kan hålla med om att jag i mitt inlägg tog i, men jag ville göra en historisk beskrivning av ett område där man verkligen drabbas av den här besparingen, nämligen fortbildningen. De kunskaper som Hans Nyhage presenterar är ganska nypåkomna, därför att han har tidigare, innan han blev riktigt regeringstrogen i det här sammanhanget, suttit och nickat med när vi har sagt att fortbildningsanslaget har varit otillräckligt för att vi skall kunna uppnå de fina resultat och mål som vi inte vill åsidosätta och för att vi skall kunna förverkliga detta inom en någorlunda rimlig tid. Så är det faktiska förhållandet, Hans Nyhage.

Vad sedan gäller folkbildningen i övrigt går jag inte in i debatten mera om detta i dag. Vi har ett särskilt yttrande vid det här betänkandet, och vi återkommer när propositionen har lagts fram, förhoppningsvis någon gång under första halvåret 1981.

Anf. 51 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag finner det ganska anmärkningsvärt att Bengt Wiklund uppenbarligen inte har fattat hur allvarlig den situation är som vi lever i. Det är ändå en väldig skillnad mellan att kunna medverka till saker och ting när de

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UvU)*

ekonomiska förutsättningarna finns och att befinna sig i en situation där de inte finns. Jag trodde att vi alla i dag skulle vara medvetna om att det är helt nödvändigt att göra begränsningar och besparingar, och därefter agerar och handlar jag.

Anf. 52 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Vi är också medvetna om att de ekonomiska förutsättningarna inte finns. Men varför inte då diskutera, Hans Nyhage, vilka vägar vi skall gå för att besparingarna först och främst inte skall drabba de ekonomiskt svaga, de samhälleligt svaga och de socialt svaga? De berörs ju av speciallärarutbildningen och av fortbildningen, och det är bl. a. genom dessa vi skall fortsätta arbetet att demokratisera skolan och försöka förverkliga vad Britt Mogårds och Hans Nyhages parti vill, nämligen att få eleverna att medverka på ett annat sätt i skolan. Men nu får vi Stålmannenkampanjer och normkampanjer i stället. Vad vi menar är ju att man skall satsa pengarna på sådana åtgärder som gör det möjligt för oss att på ett annat sätt få alla grupper i skolan att samarbeta och att medverka till att vi får en bättre skola, något som vi ju alla är överens om att vi vill ha.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Får Bengt Wiklund vara med vid ytterligare ett replikskifte, kan det ju hända att hans uppfattningar blir ganska nyanserade. Men med tanke på vad han nyss råkade säga om de ekonomiskt svaga grupperna i samhället, är jag inte riktigt säker på att jag vill rekommendera honom ett sådant deltagande.

Låt mig, herr talman, inledningsvis anlägga några synpunkter på frågan om basresursmedeltalen på mellanstadiet samt reservation 3 i utskottets betänkande. Jag drar den slutsatsen att vi ändå är överens om att de senaste årens utveckling mot ett allt lägre basresursmedeltal måste brytas, men att socialdemokraterna inte vill medverka till att återställa basresursmedeltalet till den nivå vi hade läsåret 1975/1976 – en nivå som vi då var överens om. Om det nu ändå skall ske, är vi uppenbarligen ense om att vi måste se till att ett sådant återställande inte går ut över små skolor i glesbygd.

Jag utgår ifrån att vi nu knappast har fler glesbygdsskolor än vi hade 1975, och det bör därför inte vara svårare nu än då att behålla dem. Utskottet har uttryckt en klar viljeinriktning därvidlag, och jag försäkrar att vi centerpartister i de län och i de kommuner där vi kan vara med och påverka besluten skall göra allt för att leva upp till den målsättningen. Och nog är det väl ändå så, att exempelvis Bengt Wiklund som länskolnämndsordförande och hans partikamrater också kommer att agera på samma sätt. Kan vi få det beskedet här i kammaren, att socialdemokraterna inte medvetet kommer att sträva efter att lägga ned små skolor, känner jag mig betydligt lugnare.

Under rubriken Fortbildning har socialdemokraterna i reservation 4

endast accepterat en viss besparing, 2 milj. kr., som skulle kunna uppnås genom en bättre samordning mellan personallagsutbildningen och skolledarutbildningen, vilket skall jämföras med propositionens 3 milj. kr. Om allt detta har Bengt Wiklund talat med stor emfas.

I sin motion kritiserar socialdemokraterna först regeringen för att den inte ger några anvisningar om hur man skall höja effektiviteten genom minskade anslag, det står på s. 15, för att sedan raskt, på s. 18, biträda en sådan besparingsåtgärd och utan några kommentarer i övrigt föreslå ett sparande på 2 milj. kr. genom en bättre samordning mellan nämnda utbildningar. Vad detta än är, så inte är det logik!

När det gäller personallagsutbildningen är det klart att det sker en betydande besparing, men själva utbildningsinsatsen är ju i stort sett densamma. Låter man den dessutom få andra former än den nuvarande, kan hela personalen bli delaktig i utbildningen. Det finns många sådana tankegångar och idéer i våra skolor runt om ute i landet, och det finns mycket som talar för att vi den vägen får ut en lika stor eller större effekt av en mindre summa pengar.

Beträffande personallagsutbildningen är det också värt att erinra om att den infördes före beslutet om ny läroplan för grundskolan, där en viktig del ju är de lokala arbetsplanerna som skall upprättas i varje rektorsområde och som bör upprättas i varje skola. Det arbetet är redan i gång. I realiteten kan detta sägas vara en handfast och praktiskt inriktad fortbildning i samverkan och lagarbete. Att pilotutbildningen, även när det gäller lag av lärare, inte är helt utan problem är känt för var och en som sysslar med fortbildning. I skolledarutbildningen ingår tre komponenter – kursperioder, självstudier och samhällsinriktad praktik. Arbetsavlastningen vid självstudierna motsvarar 35 dagar, och dessa har enligt uppgift inte utnyttjats till fullo. Siffran 50 % av tiden har nämnts. Bortfallet av fem kursdagar torde väl kunna kompenseras genom ett bättre utnyttjande av denna tid.

Den samhällsinriktade praktiken är mycket kostsam, och det är tveksamt om effekten motsvarar kostnaderna. Utbildningsdelens påverkan torde vara större än praktikens. Det bör f. ö. noteras att det är statens reglering av praktiken som påverkas av besparingarna. Praktiktiden kan alltså fortfarande vara lika lång som nu genom att man bereder skolledaren tid på annat sätt.

När det sedan slutligen gäller läromedelsinformationen yrkar socialdemokraterna i sin reservation 5 bifall till sitt motionsförslag om en helt ny finansiering såväl av SIL som av produktionsstödet. Detta är en mycket betänklig åtgärd, inte minst därför att vi har en aktuell utredning om läromedelsmarknaden som f. n. är föremål för remissbehandling och som till hösten kan förväntas ge upphov till en proposition. Att då föreslå en så här omfattande förändring förefaller inte särskilt välbetänkt.

Dessutom innebär förslaget en direkt övervältring av kostnaderna på kommunerna, eftersom producenterna med mycket stor sannolikhet skulle komma att ta ut den nya avgiften genom att höja priset.

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna 3, 4 och 5.

Anf. 54 BENGT WIKLUND (s) replik:

Herr talman! Jag vill göra några små anmärkningar med anledning av Larz Johanssons inlägg. Efter att ha hört honom skulle jag egentligen vilja diskutera den här frågan litet mer med Claes Elmstedt. Det var inte så mycket nytt som Larz Johansson kom med. Han stod här och framförde någon sorts halvkvädna visor om att han har mött idéer ute i landet om hur den här utbildningen skall bedrivas och att han har lyssnat till några som sagt si eller så. Tala ut, Larz Johansson! Vad är det för idéer? Ge ett exempel, så att också vi andra kan få reda på vad det är. Eller skall vi kanske ha en länskolnämndsordförandeträff – Larz Johansson är ju också länskolnämndsordförande – där Larz Johansson berättar om de här idéerna för oss andra, som inte känner till de här frågorna?

Ge mig exempel på idéer, Larz Johansson, som inte försämrar de sociala relationerna i detta sammanhang, som vi anser synnerligen nödvändiga – och som inte skjuter möjligheterna att få den här utbildningen alltför långt in i framtiden. Varför inte tala ut om de här frågorna? Att stå så där och tala löst om att man mött idéer och lyssnat till synpunkter ute i landet, det tillför ingenting – åtminstone inte konkret – till den här diskussionen. Debatten gäller ju hur vi skall försöka att spara in, hur vi gemensamt i denna sparkampanj skall försöka rädda det vi ändå är överens om när det gäller målsättningen – nämligen att få en bättre skola, en demokratiskt bättre fungerande skola, en skola som har bättre samhällsrelationer, en skola som alla kategorier som finns där finner det meningsfullt att arbeta och vara i.

Anf. 55 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja något kommentera det som Larz Johansson sade när det gäller basmedelsresursen. Han sade att det var viktigt att besparingarna inte drabbar glesbygdsskolorna. Och det är viktigt att bevara skolorna i glesbygd. Men för att komma upp i ett högre medeltal per klass måste man slå sönder klasserna på mellanstadiet. Och jag menar att det är viktigt att inte öka medeltalet – bl. a. för att ge de elever andrum som vi tidigare diskuterat, dvs. de elever som har det jobbigt, som har de sämsta förutsättningarna i skolorna. Vad man i stället borde göra är förstås att minska undervisningsgruppernas storlek, satsa på sammanhållna klasser genom hela grundskolan och ända upp på högstadiet.

De här klassmedeltalen som resurserna räknas efter gör att man i hög grad försvårar skolsituationen. Det får som effekt den oro som nu finns i skolor på många håll.

Jag tycker att det är ett mycket allvarligt påhopp på kvaliteten i skolorna att man nu skall göra klasserna större, samtidigt som man minskar antalet lärare. Detta är en fråga som handlar om kvaliteten i skolorna. Det är bra att man värnar om glesbygdsskolorna i utskottsbetänkandet, men man slår ju

sönder klasserna i de skolor som har det jobbigt – skolorna i de s. k. fattiga kommunerna. Där blir det också en försämring.

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Anf. 56 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Först konstaterar jag att Bengt Wiklund inte gav ett spår av besked när det gäller de små skolorna. Han sade ingenting om att vi skall vara överens om att anstränga oss för att bevara dem.

Bengt Wiklund ondgjorde sig litet över att Claes Elmstedt och jag uppenbarligen var överens i dessa frågor. Men det är ju inte särskilt konstigt. Eftersom vi har samma uppfattning uttrycker vi det här i kammaren på ungefär samma sätt. Men visst kan jag ge exempel, om det nu är så att den aktuella skoldebatten när det gäller personallagsutbildningen helt har gått förbi Bengt Wiklund. Det pågår försöksverksamhet i ett par skolor i landet. Jag kan ge ett mycket konkret exempel från mitt hemlän, där Vingåkers kommun har ingivit en begäran om att få bedriva försöksverksamhet med personalutbildning för *hela* skolans personal, inte för bestämda personallag. Man har klart redovisat hur man tänker lägga upp försöksverksamheten. Man tänker anordna utbildningen under studiedagar och friluftsdagar under loppet av två års tid. Man tänker sig inte internat, utan man tänker sig att man på hemorten och med olika former av självhushåll under kortare sammanhängande perioder skall bedriva den här personallagsutbildningen. Jag kan överlämna ett konkret förslag, med finansiering och allt, till Bengt Wiklund. Han kan ta det med sig hem till sitt eget län. Det kanske kan vara nyttigt att stimulera skoldebatten också där. Annars är jag medveten om att detta diskuteras i varje fall av länsskolinspektörerna också i Bengt Wiklunds hemlän.

Får jag sedan till Inga Lantz säga att det inte är fullt så enkelt att man bara helt frankt säger att för att få ett högre medeltal per klass måste man slå sönder klasserna i mellanstadiet. Självklart är det så, det vet vi allesammans. Men är det så att man har den uppfattningen, Inga Lantz, får man komma med förslag, och i så fall får vi – om det finns gehör för det – besluta om nya regler för hur vi skall fördela basresurser, för delningstal och kanske också för innehållet i basresurser i vad det gäller lärartimmar och veckotimpriser osv. Det går inte – något som Inga Lantz själv brukar upprepa – att bara komma med påståenden om saker och ting. Man får också konkret tala om hur det skall vara.

Anf. 57 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vi har tidigare här i riksdagen lagt fram förslag om enhetliga delningstal när det gäller hela grundskolan men blivit bortvoterade.

Anf. 58 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det kan möjligen bero på att Inga Lantz och hennes partikamrater då glömde bort att tala om hur man skulle finansiera den reformen.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det skulle i och för sig vara fullt berättigat att inledningsvis anlägga litet mera allmänna synpunkter på utbildningens roll i vår ekonomi – nu och framdeles – för att ange bakgrund till och motiv för våra förslag från socialdemokratiskt håll. Men med hänsyn till det önskvärda i att begränsa tiden skall jag avstå från det. Eftersom det har fallit på min lott att tala för de socialdemokratiska reservationer som berör högskola och forskning, vill jag ändå inledningsvis säga följande.

Det har nu gått drygt ett årtionde sedan utbildningsoptimismen var som störst. Utbildningen, och då inte minst högskoloutbildning och forskning, betraktades som den faktor som allra starkast bidrog till tillväxt och utveckling. Det gjordes enligt min åsikt en del uttalanden då som överdrev utbildningens betydelse. Högskoleutbildning och forskning har sedan dess fått känna på andra opinionsvindar. Särskilt har det gällt naturvetenskap och teknik.

Fortfarande gäller emellertid, anser vi från socialdemokratiskt håll, att högre utbildning och forskning är *en* mycket viktig förutsättning för fortsatt välståndsutveckling. Den är nödvändig men ensam inte tillräcklig. Andra faktorer måste också beaktas, men jag kommenterar inte dem i det här sammanhanget.

Högre utbildning och forskning, särskilt naturvetenskaplig och teknisk, måste vara viktiga delar i en mera offensiv satsning på att utveckla svenskt näringsliv så att vi på nytt kan hävda oss i en internationell konkurrens, som blir allt hårdare ju längre tiden lider. Med det har jag antytt vad som är en av de röda trådarna i vårt alternativ till borgerlighetens mera passiva och pessimistiska syn på framtiden.

Claes Elmstedt sade i ett av sina anföranden att nästa steg i besparingarna skulle bli kännbart. Han gick mera konkret bara in på de små högskolornas problem, där han för sin del anförde att centern ville slå vakt om dessa. Jag skall återkomma till problemet med de små högskolorna senare, men jag noterar att det enligt Claes Elmstedts åsikt måste vara de stora högskolorna och forskningen, som ju bara förekommer vid vissa större högskolor, som man då måste titta på och där de s. k. kännbara besparingarna måste tas. Samtidigt noterade jag att Claes Elmstedt sade att kvalitet och förnyelse måste främjas när man gör besparingar. Om det nu skall ske, kan jag inte förstå det på annat sätt än att då måste satsningar på just högre utbildning och forskning vara det som man går in för. Det är ju det som främjar kvalitet och förnyelse i samhället. Det ligger alltid någon form av forskning och utvecklingsarbete i botten på kvalitetsförbättringar. Vi får väl i framtiden se hur den här ekvationen går ihop. Jag noterar här bara att Claes Elmstedt tog upp det problemet, och det skall bli intressant att se hur det utvecklas vidare från den borgerliga sidan.

Jag kan bara konstatera att vår satsning på högre utbildning och forskning

har, i det sammanhang vi nu diskuterar, fått en betoning på naturvetenskap och teknik. Det betyder inte att vi bortser från medicin, samhällsvetenskap och humaniora. Till dessa områden kommer vi tillbaka senare. Det betyder bara att vi just nu koncentrerar oss på de mest omedelbara behoven, sett ur näringspolitisk synvinkel.

Alla våra yrkanden om ökade resurser har avstyrkts av den borgerliga utskottsmajoriteten med hänvisning till det statsfinansiella läget. Förvisso är detta dystert, för att nu använda ett modest uttryck. Men att till den milda grad låta sig nedtryckas av pessimism inför framtiden så att man inte ens kan tänka sig ökade satsningar på högre utbildning, forskning och utvecklingsarbete, som är en av grundvalarna för fortsatt reformverksamhet, känns litet illavarslande måste jag säga.

De ca 26 milj. kr. som vi från socialdemokratiskt håll här vill satsa ytterligare redan under innevarande budgetår gäller ökade anslag till matematisk-naturvetenskapliga och tekniska fakulteter, naturvetenskapliga forskningsrådet, forskartjänster, internationella kontakter och utbildningsbidrag till doktorander.

Inte heller vårt yrkande om att i den forskningspolitiska propositionen 1982 lägga fram förslag om rätt för forskningsråden att kunna ge forskningsprojekt garantier för stöd över flera år har vi fått något gehör för. Ändå rörde detta inte några nya pengar. Som motiv för avslaget åberopar den borgerliga utskottsmajoriteten uttalanden i budgetpropositionen 1980 om ökade satsningar under de följande budgetåren. Detta tolkar sedan utskottsmajoriteten så, att avsikten med de utlovade satsningarna skulle vara att underlätta forskningsrådets långsiktiga planering.

Vi anser från socialdemokratiskt håll att detta är en missuppfattning av motionens förslag. Det är givetvis bra om regeringen i en budgetproposition säger, att man i kommande budgetpropositioner skall öka satsningarna till forskningsråden. Men det vi har begärt är en helt annan sak, som f. ö. kan genomföras utan ökade satsningar och som i och för sig inte har med det totala belopp som forskningsråden får att göra – såvida det inte gäller drastiska minskningar förstås, men något sådant har ju inte antytts från något håll.

Det vi begär är att råden skall kunna garantera enskilda forskningsprojekt vissa angivna summor för ett antal år framåt, allt givetvis under förutsättning att den vetenskapliga bedömningen av projekten visar att de bör stödjas.

Vad sedan beträffar förslaget om minskning av statsbidraget till kommunal högskoleutbildning yrkar vi socialdemokrater avslag på detta. Jag behöver inte närmare motivera vår ståndpunkt här. Det har delvis gjorts tidigare och kommer att göras av andra, och jag kan därför lämna den punkten.

När det sedan gäller anslagen till de matematisk-naturvetenskapliga och tekniska fakulteterna åberopar de borgerliga för sitt avstyrkande för det första att betydande belopp tillförts genom beslut våren 1980. Det belopp som under våren 1980 tillfördes dessa fakulteter var ungefär 44 milj. kr. Det var i och för sig bra. Jag får bara samtidigt erinra om att vi socialdemokrater då ville tillföra de här fakulteterna drygt 50 milj. kr., således 6 miljoner

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

mer.

När de borgerliga för det andra, som ytterligare motiv för att avstyrka vårt förslag om förstärkningar redan nu, säger att de skall komma med förstärkningar för nästa budgetår, visar det ju bara att de ger oss rätt i sak men själva vill komma med förslaget. Därför skall nu först vårt förslag avslås, och sedan skall det borgerliga bifallas om några månader.

För det tredje anför man som motiv för avstyrkande det statsfinansiella läget. Det går som en röd tråd igenom de borgerligas argumentation. Tror de att det skall bli så mycket bättre så fort, att det tillåter de ökade satsningar i juli 1981 som anses omöjliga att göra under våren 1981? Det är till att veta i detalj hur det statsfinansiella läget skall utveckla sig månad för månad.

När det gäller våra förslag till forskartjänster på mellannivå och anslag till internationella kontakter återkommer – förutom den stående hänvisningen till det statsfinansiella läget – som avslagsmotiv enbart en lakonisk hänvisning till satsningar som har skett. Det är litet svårt att med denna ytterst knapphändiga referens veta vad som avses, så jag får väl avstå från kommentarer till denna borgerligt lapidariska utskottstext.

Just internationella kontakter anser vi annars att regeringen borde satsa på i högre grad i det ekonomiska läge vi nu har. Det är ju en relativt billig metod att tillförsäkra sig information om pågående forskning och utveckling i andra länder.

Avstyrkandet av vårt förslag till ökad satsning på naturvetenskapliga forskningsrådet garneras inte med något annat än en naken hänvisning till det statsfinansiella läget. Ett sätt att inte fastna i den pessimistiska och negativa spiral nedåt som regeringens sparproposition som helhet andas är givetvis, tycker vi, att göra omedelbara satsningar på bl. a. resurser till naturvetenskaplig forskning, vilket vi också föreslår.

Vårt förslag om en ökning av stödet till forskarstuderande avslås av de borgerliga med hänvisning till lärartjänstutredningen. Vi kan inte riktigt se varför man behöver avvakta den utredningen i detta fall. Det är ju fråga om nivån på bidragen och om antalet bidrag. Det måste vara lika lätt eller svårt att anpassa 1 710 bidrag, som är vårt förslag, som att anpassa 1 510 bidrag, som är det nuvarande antalet, till en kommande proposition – vad nu den kan innehålla. Det kan inte heller, tycker vi, vara svårare att anpassa en bidragsstorlek på 51 400 kr. per år, som är vårt förslag, än en bidragsstorlek på 48 840 kr. per år, vilket är den nuvarande nivån. Vi förstår därför inte riktigt den hänvisning som görs till lärartjänstutredningen.

Den borgerliga utskottsmajoriteten säger att det i avvaktan på lärartjänstutredningen inte bör ske någon principiell förändring av bidragsbeloppens storlek. Det är litet svårt att veta vad man menar med det. Vi föreslår inga principiella förändringar. Vi föreslår helt enkelt ökade satsningar. Hur kan f. ö., frågar man sig, en förändring av bidragsbeloppens storlek i sig vara en principiell förändring? Vi socialdemokrater tycker, i likhet med bl. a. Sveriges Förenade studentkårer, att det är beklagligt att de borgerliga inte kunnat gå med på en förbättring av de studerandes villkor, och det gäller särskilt i nuvarande läge, där de forskarstuderande drabbas av andra

nedskärningar inom högskolans område. Man kan väl räkna med att några hundratal försörjningstillfällen kommer att försvinna. Det borde då ha framstått som välbetänkt, tycker vi, att åtminstone öka antalet utbildningsbidrag med de 200 vi föreslår.

I stället för till lärartjänstutredningen hade det väl då varit bättre att även här hänvisa till det statsfinansiella läget.

Till slut noterar jag naturligtvis med glädje att vi från socialdemokratiskt håll fått gehör för att bibehålla en intagning till arkitektlinjen i Lund, även om den blir lägre än f. n., och även att man inte låter borttagandet av stimulansbidraget i arbetsmarknadsutbildningen få inverka i sänkande riktning på utbildningsbidraget för doktorander. Likaledes noterar jag med glädje att man kommer att behålla kemistlinjen i Sundsvall-Härnösand och matematikerlinjen i Växjö.

Låt mig i samband med kemistlinjen och matematikerlinjen bara göra följande kommentar. Behandlingen i utskottet av de här frågorna visar egentligen hur känsligt det är med ingrepp i de allmänna utbildningslinjerna, särskilt för de små högskolorna. Om man på de små högskolorna lägger ned en allmän linje drar man ofta också undan underlaget för enstaka kurser, visar det sig, och i vissa fall kanske all utbildning inom en sektor som redan tidigare är smal på den orten.

Claes Elmstedt sade att det kanske finns några som skulle vilja se sin dröm gå i uppfyllelse om att lägga ned en del små högskoleenheter. Jag återkommer här till den kommentar till Claes Elmstedt beträffande de små högskolorna som jag i början sade att jag skulle göra.

Jag noterade med glädje att Claes Elmstedt för centerns del deklarerade att han inte står för några förslag om att lägga ned små högskoleenheter – dem ville centern slå vakt om. Det noterar vi från vårt håll som något bra. På den punkten kanske vi kan bli överens i framtiden.

De allmänna utbildningslinjerna har sin betydelse, som Claes Elmstedt sade, för trakten runt om högskolan och för alla dem som jobbar i de mindre företagen ute i landet. Därför tycker också vi att det är vettigt att det finns en bas av allmänna utbildningslinjer som bär upp och står för kontinuiteten i de små högskolorna.

Därför måste i fortsättningen eventuella förslag från regeringen om nedläggning av framför allt allmänna utbildningslinjer vid de små högskoleenheterna prövas extra noggrant. Det blir f. ö. anledning att återkomma till de små högskolorna och deras speciella problem senare.

Jag skall bara avslutningsvis, herr talman, kommentera att några borgerliga talare har sagt att socialdemokraterna inte gör några besparingar totalt inom utbildningssektorn.

Vi har aldrig sagt att det skall vara ett mål för oss att göra besparingar just inom den här sektorn. Vi menar nämligen att det verkligen gäller att göra ökade satsningar inom utbildnings- och forskningssektorn när det i övrigt är nedgångstider i ekonomin och i samhället. Utbildning och forskning är den grund som vi sedan måste bygga på, och gör man inte en satsning på den sektorn när det är nedgångstider, utan i pessimismens tecken väntar med att

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

göra sådana satsningar, då har man förlorat tid och tempo.

Därför är det mycket väl förenligt med en ansvarsfull politik att just under nedgångsperioder, depressioner och en allmän sammandragning i ekonomin öka satsningarna på utbildning och forskning. Anklagelserna på den här punkten – om det nu var sådana – träffar därför helt fel. Vi har inte alls avsett att dra ned just inom den här sektorn. Tvärtom menar vi att det är viktigt att här hålla ångan uppe.

Med de här slutkommentarerna, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 7–12 i utbildningsutskottets betänkande 12.

Anf. 60 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är ingen lätt uppgift att föreslå besparingar inom högskolan. Om det vittnar bl. a. utskottets behandling av förslagen i besparingspropositionen. Men jag känner inte något behov av att kommentera enskildheter i det förslag som utskottet har lagt fram för kammarens ställningstagande. Däremot kan det finnas anledning att något beröra principerna för besparingar inom högskoleområdet. Jag utgår nämligen från att det kan finnas anledning att återkomma till besparingar inom högskolan under de närmaste åren.

Låt mig först konstatera att jag t. ex. i budgetpropositionen i våras angav riktlinjer för hur besparingar inom högskolan borde läggas ut, om det bleve nödvändigt med sådana. Riksdagen hade då inte något att erinra mot de riktlinjer jag hade dragit upp, och jag har därför i allt väsentligt följt dessa, när jag utarbetat förslagen i besparingspropositionen.

Riktlinjerna innebär i korthet följande.

När det gäller utbildningens dimensionering bör denna i besparingssyfte kunna minskas, dels då utbildningskapaciteten överstiger de studerandes efterfrågan, dels när det är tveksamt om arbetsmarknaden förmår ta mot alla som går igenom en viss utbildning. Om man utifrån något av dessa skäl finner att en utbildningslinje borde ges en lägre dimensionering bör man i första hand pröva att lägga ner den i sin helhet vid någon högskoleenhet framför att skära ner den med några få platser vid flera enheter.

Skälet till detta är att besparingen blir mera effektiv om linjen avvecklas vid en enhet. Det blir också lättare att undvika att besparingen också går ut över den kvarvarande utbildningens kvalitet. Jag anser nämligen att det just i hårda ekonomiska tider är särskilt angeläget att bibehålla en godtagbar kvalitet på högskoleutbildningen: kvantiteten måste därvid i viss utsträckning få stå tillbaka. Den väg som jag i riktlinjerna för besparingar har anvisat för att stödja kvaliteten innebär en arbetsfördelning mellan högskoleenheterna. I en svår ekonomisk situation går det inte att sprida ut samma slags utbildning på många enheter och samtidigt bevara kvaliteten på den. Om man vägrar inse detta, undergräver man högskoleutbildningens roll också som stimulator för regional utveckling.

Även när det gäller den rörligare delen av högskoleutbildningen, de s. k. enstaka kurserna, är det enligt min mening viktigt att den kvalitativa aspekten får slå igenom i besparingsresonemangen. De enstaka kurserna

utgör ett instrument för återkommande utbildning genom att de ger möjlighet till fortbildning och vidareutbildning. De skall också utnyttjas för fördjupade studier som kan leda över till forskarutbildning. Detta är särskilt viktigt för humanistisk och viss samhällsvetenskaplig forskning och forskarutbildning vars ämnen inte ingår i någon allmän utbildningslinje. För att skydda och förstärka de centrala uppgifter som de enstaka kurserna har anser jag det nödvändigt att högskolan mönstrar ut dem som är alltför korta och som knappast kan ge en grund för fortsatta högskolestudier, liksom dem som ger det slags allmänorientering som hör hemma inom folkbildningsverksamheten.

Herr talman! Jag är väl medveten om de svårigheter som möter när man skall spara på verksamheten inom högskolan. Jag tror att svårigheterna framför allt har två orsaker. För det första har den högskolereform som vi med bred enighet beslutade om för några år sedan fört högskoleutbildningen mycket närmare de folkvalda i denna kammare än vad den tidigare var. Det ökade engagemanget bland politikerna för högskolan är självfallet mycket glädjande. Det underlättar måhända inte besparingsproceduren men torde i gengäld ge ett mångsidigt prövat resultat.

För det andra har resurstillväxten inom högskolan inte varit sådan att besparingarna kan bli ymniga. Under hela 1970-talet har högskolans reala resurstillväxt inte varit mer än ungefär 1 % per år. I denna siffra är då inräknad civilingenjörsutbildningen i Lund, delar av utbyggnaden vid universiteten i Umeå och Linköping, hela högskolan i Luleå, merparten av läkarutbildningen i Huddinge och utbyggnaden på de nya orterna. Även om det också inom högskolan bör gå att genom rationaliseringar åstadkomma besparingar, talar dessa siffror för att stora besparingar kan komma att kosta mycken vända och kanske vrida utvecklingen tillbaka i en omfattning som inte är försvarbar när det gäller en verksamhet som är en del av det fundament på vilket vi skall bygga utvecklingen för framtiden.

Anf. 61 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag tycker i likhet med Lars Gustafsson att det är berättigat att anlägga synpunkter på den högre utbildningen och forskningen och dessa grenars inflytande på vår samhällsutveckling. Helt klart är att den högre tekniska utbildningen och forskningen har stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen i vårt land, och därom tror jag att vi har samma uppfattning.

Den bild av den svenska ekonomin som tecknas i bl. a. långtidsutredningen är inte ljus. Vi har ett oacceptabelt underskott i vår bytesbalans liksom i den statliga budgeten. Våra offentliga utgifter växer för snabbt. Vår industrisektor är för liten och våra investeringar för låga. Dessa balansbrister måste hävas. Men om kraftfulla åtgärder genomförs har vi goda möjligheter att lägga en ny fast grund för fortsatt välförhållanden.

Eftersom det för balans krävs att den totala inhemska konsumtionens ökning begränsas måste den offentliga sektorn ta sin del, om inte bördan på den privata konsumtionen skall bli alltför stor.

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Besparingsbehoven inom den offentliga sektorn är av sådan omfattning att inget område ensamt kan svara för den nödvändiga åtstramningen. I regeringens proposition om besparingar i statsverksamheten sägs också att besparingsansträngningarna måste ges stor bredd och täcka alla utgiftsslag och departement.

Således måste även utbildningsdepartementets områden ingå, om det övergripande sparmålet skall kunna uppnås. Redan i budgetpropositionen för budgetåren 1979/80 och 1980/81 redovisas vissa riktlinjer för hur besparingar inom högskoleområdet bör kunna åstadkommas.

I besparingspropositionen står det: Dessa måste genomföras på ett sådant sätt att de centrala delarna av högskolan hålls intakta, att en god kvalitet stimuleras i yrkesutbildningen och i den återkommande utbildningen och i forskningsverksamheten samt att förnyelsen inom både utbildning och forskning främjas.

Så långt är den politiska enigheten stor. Men när vi kommer till de olika delförslagen skiljer sig socialdemokraternas och våra uppfattningar åt på flera punkter. Jag skall, herr talman, kommentera några av dem. Det gäller speciellt reservationerna 7-12.

Men låt mig först säga att det gläder mig att man från socialdemokratiskt håll har upptäckt högskolans problem och nu vill satsa rejält. Att man sedan förivrar sig är väl ganska naturligt. Det gäller nu att visa att man har en helt annan profil än tidigare så att alla försyndelser glöms bort. Partiet sitter i oppositionsställning och bedriver där en typisk oppositionspolitik. Därom är inte mycket att säga. Synd bara att man så totalt glömt de ekonomiska sammanhangen.

I sin reservation nr 7, som rör statsbidragen till kommunal högskoleutbildning, accepterar inte socialdemokraterna endast 98 % av statsbidragen till kommunal högskoleutbildning. Eftersom det redan har förts en debatt om statsbidragen till grundskolan och gymnasieskolan går jag inte närmare in på den här reservationen. Utskottets majoritet anser att även den kommunala högskoleutbildningen bör bli föremål för besparingar och att det bör ske på angivet sätt. Skillnaden mellan de båda förslagen är 3 milj. kr.

Regeringens proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten m. m. är, som anges i titeln, ett besparingsförslag – inte en proposition där nya satsningar föreslås. Dessa kommer som vanligt i statsverksbudgeten i början av januari eller i särskilda propositioner. Man får därför inte dra den slutsatsen att ingenting kommer att hända på det för högskolan och vårt näringsliv så viktiga forskningsområdet.

I besparingspropositionen sägs också: Det är enligt min mening nödvändigt att fortsätta den uppbyggnad av forskningsresurserna som har ägt rum de senaste budgetåren.

I den socialdemokratiska motionen 1980/81:72 framförs liknande tankegångar. Man säger att en kraftig satsning på forskning och utveckling är en viktig förutsättning för att öka den tekniska och naturvetenskapliga kompetensen i Sverige. Förslagen skall ingå i ett långsiktigt program för att stärka forsknings- och utvecklingsarbetet i landet, och socialdemokraterna

föreslår att regeringen i samband med den kommande forskningspolitiska propositionen lägger fram förslag om att forskningsråden i framtiden skall få möjligheter att arbeta med planeringsramar.

Utskottsmajoriteten ansåg vid sin behandling av frågan att den förstärkning av forskningen som sker skulle underlätta forskningsrådets långsiktiga planering och att innebörden av föredragande statsrådets uttalande i budgetpropositionen i stort sett fick anses motsvara kravet på planeringsramar.

I reservationerna 9–12 ägnar sig socialdemokraterna åt överbudspolitik. De tar tillfället i akt att lägga fram förslag som borde ha framförts i samband med behandlingen av den kommande budgetpropositionen. Således föreslår man ytterligare 1,5 milj. kr. vardera till de matematisk-naturvetenskapliga och de tekniska fakulteterna – ett överbud på 3 milj. kr.

Utskottet konstaterar att ytterligare förstärkningar avses tillkomma följande budgetår, och hänvisar till att ytterligare tillskott under innevarande budgetår inte kan komma i fråga på grund av det statsfinansiella läget. Ungefär samma motivering använder utskottet vad gäller det socialdemokratiska förslaget att anvisa ytterligare 5 milj. kr. till naturvetenskapliga forskningsrådet.

I reservation nr 10 vill socialdemokraterna satsa på forskartjänster på mellannivå i Linköping och Umeå. Man säger att resurser motsvarande omkring 200 tjänster bör tillkomma under minst tre år. 7 milj. kr. föreslås för innevarande budgetår. Man föreslår dessutom 3,75 milj. kr. för internationella kontakter, dvs. totalt 10,75 milj. kr.

Detta är inte ambitiös forskningspolitik – för då hade man lagt fram förslagen i samband med statsbudgeten – utan måste betraktas som överbudspolitik av det slag oppositionspartier brukar bedriva.

Den sista reservationen jag skall behandla rör utbildningsbidraget för doktorander. Bidraget skall utgå med belopp som ligger mellan det högsta och det lägsta beloppet för utbildningsbidrag inom arbetsmarknadsutbildningen, f. n. 48 840 kr. per år. Socialdemokraterna vill öka det till den högsta nivå som nu gäller, nämligen 51 400 kr., en ökning med 2 560 kr. per bidrag. Samtidigt vill man öka antalet bidrag med ytterligare 200.

Vi i utskottsmajoriteten har ansett att någon principiell förändring inte bör ske av bidragsbeloppens storlek i avvaktan på den beredning av lärartjänstutredningens förslag som sker f. n. i regeringskansliet. Antalet utbildningsbidrag har dessutom helt nyligen ökats.

De socialdemokratiska förslag som jag här har behandlat kostar 28 883 000 kr. mer än regeringens, och det utgör 38 % av den föreslagna besparingen på 77 milj. kr. Socialdemokraternas vilja att spara för att så snabbt som möjligt balansera vår ekonomi avslöjas alltså.

Om balanseringen lyckas under de närmaste åren, kommer vi att ha möjligheter att i ännu större utsträckning än f. n. satsa på högre utbildning och forskning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

betänkandet 1980/81:12 i alla dess delar och avslag på reservationerna 7-12.

Anf. 62 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Rydén påstår att socialdemokraterna har upptäckt högskolans problem först nu och därför förivrar oss och bedriver överbudspolitik. Jag tycker att det är ett förenklat och slagordsmässigt sätt att se på de förslag vi nu för fram. Men det är väl inte mycket att göra åt sådana uttryck, utan de får stå för sig själva. Jag tycker dock inte att de hör hemma i ett försök till seriös analys av problemen.

Bara ett par ord, herr talman, i anslutning till de punkter som Rune Rydén tog upp. Om han hade lyssnat på vad jag sade, kanske jag inte hade behövt gå in i den här polemiken.

Det är klart att vi vet att det är en besparingsproposition som riksdagen har att behandla, men icke förty kan man ändå drista sig till att i det sammanhanget på vissa sektorer göra motsatsen, nämligen öka satsningarna. Det hänger ihop med vad jag sade förut, att just högre utbildning och forskning är områden som man kan tycka att det är vettigt att öka satsningarna på i en neddragningsperiod, när man vill spara på andra områden.

Vi tror inte att satsningar i framtiden uteblir i budgetpropositionerna. Det har vi inte sagt någonstans, och det sade jag inte heller i mitt anförande. Men eftersom vi tycker att ökade satsningar är angelägna tar vi den möjlighet som finns, när regeringen lägger fram en proposition. Själva etiketten sparproposition kan ju inte få innebära att varje sektor skall minska. Som jag sade förut, kan det ju hända att man behöver öka vissa sektorer och minska andra, och skälen för att öka här tycker jag inte att jag behöver upprepa.

Sedan råder det fortfarande ett missförstånd om vad vi vill när det gäller flerårsbemyndigande för forskningsråden. Ni talar om den totala nivån, men vi rör oss ju på projektnivån. Det är där vi vill ge forskningsråden möjlighet att garantera flerårsbemyndiganden. Det har, som jag sade, inte ett dugg att göra med den totala nivån för stödet till forskningsraden.

Avslutningsvis vill jag bara säga att vi har lagt fram förslag i anslutning till budgetpropositionen 1980 på flera av de här punkterna. Det är alltså inget tillfälligt jippo, det vill jag betona, utan det är en konsekvent uppföljning av tidigare förslag till satsningar sedan flera år tillbaka. Jag tycker att uttryck som "socialdemokraternas vilja att spara är inte särskilt stor", inte är så bra. Man får väl titta på hela kakan innan man fäller domen över vår vilja att spara. Men på just detta område, som vi tycker är en motor i utvecklingen, vill vi öka på satsningarna så fort som möjligt.

Anf. 63 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Det står naturligtvis socialdemokraterna fritt att lägga fram vilka förslag de själva önskar och när de så önskar. Vill de nu lägga fram förslag, som jag tycker borde ha kommit i samband med budgetpropositionen, är det naturligtvis deras sak.

Jag nämnde också att jag tyckte att socialdemokraterna har ändrat sin inställning till högre utbildning och forskning de senaste åren. Socialdemokraterna hade ju ansvaret för den högre utbildningen och forskningen under den tidigare delen av 1970-talet fram till 1976. Om man ser på exempelvis utvecklingen av antalet doktorander och antalet studerande som avlägger två betyg eller 40 poäng, finner man drastiska nedgångar under den tidigare delen av 1970-talet. Svårigheterna har ännu inte övervunnits, och vi kommer antagligen att få dras med dem under de närmaste åren.

Jag har dock noterat den positiva inställningen från socialdemokraternas sida att nu allvarligt se över den högre utbildningen och forskningen och satsa på det området.

Anf. 64 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Rydén säger att våra förslag borde komma i samband med budgetpropositionen. Jag vill bara säga att de har kommit en gång i samband med budgetpropositionen, och de skall också komma en gång till i samband med den kommande budgetpropositionen.

Så några ord om den ändrade inställningen från socialdemokratins håll när det gäller högre utbildning och forskning. Fram till 1976 hade vi ju ansvaret för alla politikens områden, i den mån ett regeringsansvar innebär totalt ansvar. Det är en diskussion vi kan ta i ett annat forum, vilket i och för sig skulle vara intressant, men för att inte spilla tid lämnar jag nu den punkten.

Jag skall gärna erkänna att det fanns en tid under 1970-talet då högre utbildning och forskning inte tillfördes de resurser som i och för sig hade varit önskvärda. När man upptäcker att ett område släpar efter, går man naturligtvis in och försöker göra nya satsningar. Detta råkade i tiden någorlunda sammanfalla med ett regeringsskifte, men det behöver ju inte diskreditera omprövningen. Ni behöver inte så att säga lägga sten på börda genom att häna oss för detta. Vi har redovisat att vi gjort en omprövning. Vi kommer att lägga ökad vikt vid högre utbildning och forskning, därför att detta område under några år kom efter, men det är så på alla politikens områden att man inte kan öka på allt. Det har verkligen dagens debatt visat. Man måste vid varje tidpunkt välja några områden som man lägger betoning på. Då kan det hända att en viss sektor under vissa år går ner.

Vi är nu beredda att gå in med ganska rejält ökade satsningar, därför att vi vet att inte minst i nedgångstider betyder satsning på högre forskning och utbildning väldigt mycket.

Anf. 65 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson säger att man inte kan öka på allt. Det är en replik han får tänka litet på. Om besparingspropositionens intentioner skall kunna genomföras måste samtliga områden inom den offentliga verksamheten delta. I annat fall kan vi förvänta oss ännu bistrare tider. Även delar av den högre utbildningen och forskningen måste alltså delta i detta sammanhang, även om jag liksom Lars Gustafsson anser att detta är en sektor som

bör ha högsta prioritet i samhället. Det är alldeles riktigt att om man har en hög kvalitet och hög volym på den högre utbildningen och forskningen har man därmed byggt upp en grundval för fortsatt välfärd utveckling i vårt land.

Anf. 66 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande 1980/81:12 är fogade 13 socialdemokratiska reservationer. Jag skall ge några synpunkter på reservation 1, 2, 3 och 13. Det kan inte undvikas att det i viss mån blir en repetition av vad som har sagts tidigare.

I den framlagda sparplanen har utbildningssektorn drabbats hårt. Det är en besparingsåtgärd som väckt inte endast förvåning utan även bestörtning ute i landet.

Man hade väl knappast tänkt sig denna utveckling inom detta område, som så har diskuterats. Grundskolan, och särskilt SIA-skolan, har varit föremål för en intensiv debatt, där man särskilt har framhållit behovet av förstärkningar av olika slag. I debatten har framförts kritik mot den nuvarande skolan. Olika förslag har presenterats. En tid var det populärt att lösa alla problem genom att göra klasserna mindre och öka lärartätheten. Vad det skulle kosta, glömdes ofta bort. Efter alla diskussioner kunde man likväl skönja en fast linje i utvecklingen av skolan. Med SIA-modellen som grund började kommunerna finna olika vägar där eleverna blev mer engagerade och skolan mer samhällsanknuten. Med den nya läroplanen som riktmärke planerade man framåt. Man började finna en ny arbetsrytm. Man konstaterade dock ute i kommunerna att det inte räckte med planering och fantasi, det behövdes även ett ekonomiskt tillskott.

När man överallt ute i landet med verklig frenesi försökte ge skolsektorn en skjuts framåt, ge våra ungdomar en reell chans till en motiverad och målinriktad utbildning – då kom sparplanen.

I denna sägs bl. a. att det är viktigt att satsa på framtiden för att lägga en säker grund för fortsatt välfärd och tryggad sysselsättning i landet. Med denna deklaration är det svårt att förstå den drastiska nedskärning som föreslås inom utbildningens område.

Ett samhälle utan en bred utbildningssektor kommer inte att expandera. Vi vet att vi kommer att få ett samhälle som blir allt mera tekniskt. Detta kräver ännu mera utbildning och forskning på alla områden. Vi har helt enkelt inte råd att så stilla eller skära ned på utbildningens område.

Man ser även som ett hot framöver att principen om en avgiftsfri grund- och gymnasieskola kommer att naggas i kanten. Man måste fråga sig om det är en medveten styrning åt detta håll.

Statens bidrag till kommunerna har hittills varit ca 15 miljarder per år. Med 2 % kapning av detta bidrag, innebärande 296 miljoner, skall 25 % gå tillbaka till kommuner med vissa problem – men 220 miljoner i statsbidrag kommer att försvinna. "Kommuner med vissa problem" är ett vitt begrepp. Man kan kort konstatera att i det uppbyggnadsarbete som pågår inom skolan har alla kommuner om inte vissa så i varje fall ekonomiska problem.

Vi framhåller i vår reservation 1 att förslaget har en retroaktiv verkan. Det är en avvikelse från vad som normalt gäller i fråga om lagstiftning i vårt land. Vi framhåller vidare att kommunerna redan nu har en mycket skiftande ekonomisk standard. Ett genomförande av regeringens förslag skulle få effekter på kommunernas utbildningsstandard. Kommuner med stora barn- och ungdomsproblem som dessutom har en ansträngd ekonomi, kanske bl. a. beroende på en ojämn åldersstruktur, kan tvingas till nedskärningar, medan kommuner med ringa problem och god ekonomi inte behöver vidta samma drastiska åtgärder. Det finns starka skäl att söka åstadkomma en jämnare utbildningsstandard i hela landet – inte öka skillnaderna.

Claes Elmstedt såg inte allvaret i detta. Han nämnde att kommunerna genom skatteutjämningsbidraget skulle klara denna situation. Vi måste dock komma ihåg att detta bidrag går till kommunens alla aktiviteter och inte enbart till skolan.

Förslaget har verkligen uppmärksammats ute i landet. Från alla håll – kommuner, föräldrar och personal vid olika utbildningsanstalter – har reaktionen varit mycket stark. Man frågar sig vad som menas och konstaterar att denna nedskärning kommer att slå verkligt hårt inom skolans olika områden.

Förslaget kommer att leda till en ojämlig skola – en skola som utvecklas efter kommunens vilja och ekonomiska inriktning.

För att hjälpa upp situationen skall eleverna kunna hjälpa till med lokalvård, biblioteks- och reproduktionsarbeten, utföra enklare reparationer, duka och servera vid skolmåltiderna. De kan också, t. ex. i samband med temaarbeten, jobba med utformningen av skolgården. Det är inget fel i en aktiv elevmedverkan och ett verklighetsanknutet arbetssätt, men detta motiveras av pedagogiska skäl och ger ingen besparing.

Även statsbidraget för driften av gymnasieskolor minskas med 2%. Regeringen menar att kommunerna också på gymnasiet skall kunna kompensera sig för en del av nedskärningen genom att låta eleverna delta i det praktiska arbetet i skolan. Gymnasieeleverna bör kunna åta sig beställningsarbeten från näringsliv och kommunal förvaltning. Som exempel nämns kartläggningar, enkäter, marknadsundersökningar och miljöstudier. Det låter som om eleverna skulle kunna tillföra skolan inkomster genom detta arbete, som också Claes Elmstedt betonade. Jag måste be Claes Elmstedt att nämna några områden eller arbetsinsatser som kan ge en rejäl inkomst för kommunerna som motvikt till den här neddragningen.

Det måste påpekas att alla aktiviteter på både grund- och gymnasieskolan måste ledas av personal – och så sker även i dag. Det finns elever som är med i biblioteksarbete, på barnbespisningar m. m. Vi påpekar också detta i vår reservation 1.

När det gäller förstärkningsresurser under moment 2 anser vi att i konsekvens med övriga besparingar borde man även ha lagt fram förslag om ändring av beslutet att införa hemkunskap på låg- och mellanstadiet. Detta kommer att medföra betydande kostnader för kommunerna. Vi anser att i detta läge, då kommunerna får bekymmer med att kunna hålla nuvarande

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UvU)*

undervisning i normalläge, är det inte rådligt att införa nya ämnen på lågstadiet. Vi föreslår därför att det inte skall införas hemkunskap på lågstadiet. De kommuner som inte har lokaler och utrustning bör kunna medges befrielse från att anordna hemkunskap på mellanstadiet. Detta medför sammantaget en besparing på ungefär 30 milj. kr. Vi säger vidare att de kommuner som inte anser sig kunna anordna hemkunskap på mellanstadiet i första hand bör låta eleverna få motsvarande tid för att ägna sig åt träning i basfärdigheterna.

När det gäller förslaget om basresursmedeltalet på mellanstadiet säger vi i reservation 3 att detta kommer att gå ut över glesbygdsskolor. Det är nämligen sådana skolor som drar ner medeltalsberäkningarna. Om man behåller glesbygdsskolorna kommer i stället tätortsskolorna att få en ökad klassdelning som följd, vilket innebär att klasser splittras och social gemenskap kommer att försvåras – detta i en ålder som är mycket känslig för eleverna. Här har Hem och skola reagerat mycket starkt och protesterat mot detta. Det vore också intressant att få svar på frågan: Vad tycker Hem och skolas ordförande?

När det gäller statsbidrag till kommunal vuxenutbildning anser vi i reservation 13 att statsbidraget till lärarlöner skall bestå men att det finns ett område där vi tror att det finns möjligheter att göra besparingar. Man kan kanske något begränsa utbildningsbehovet i den kommunala vuxenutbildningen. Det finns olika vägar att gå, och en översyn bör ge vissa sådana möjligheter. Det finns troligen också samordningsmöjligheter både med gymnasieskolan, Komvux och AMU. Det kan även övervägas var kurser med behörighetsgivande studier skall ske. Man bör söka begränsa dubbelutbildningar av olika slag. Till sist säger vi att grundskolekurser och yrkesinriktade kurser bör få anordnas i samma utsträckning som tidigare. Vi tror att det här innebär en rejäl chans att få en samordning till stånd och att spara pengar, men det innebär inte att de enskilda individerna blir handikappade.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att genom förslagen i den framlagda sparpropositionen kommer skolan, kommunerna, personal och elever att drabbas hårt.

Det kommer t. ex. att dröja ännu längre tid innan SIA-reformen är fullt genomförd. Sålunda försvåras införandet av den samlade skoldagen, arbete i arbetslag, utökad elevmedverkan o. d.

De resursförstärkningar som utlovades i samband med genomförandet av den nya läroplanen för grundskolan reduceras också betydligt. Avsikten med resursförstärkningen var att öka träningen i basfärdigheter. Genom ett bifall till besparingspropositionen ges försämrade förutsättningar för basfärdighetsträningen. Detta görs samtidigt som just ökade basfärdigheter kraftigt betonats i den nya läroplanen.

Gymnasieskolan skall nu i ökad utsträckning ge utbildning åt ungdomar som tidigare inte sökt sig till denna skolform. De kommer att ställa stora krav på handledning och kontakt med lärare. Det rimmar illa med dessa krav att skära bort 10 % av antalet lärarledda lektioner i skolformen. Det är risk för

att det blir en ökad utslagning från gymnasieskolan av de nya ungdomsgrupper som man vill att skolformen skall ta hand om.

Vi har redovisat några av de direkta följder som besparingarna kommer att få. Nedskärningarna kommer också att leda till personalinskränkningar som medför sämre underhåll och skötsel av skolorna. Det är nämnt här förut i dag att ungefär 5 000 människor blir berörda. En rad indirekta konsekvenser kommer att drastiskt drabba eleverna och medföra en sämre utbildning.

Ett flertal kommuner har redan diskuterat och t. o. m. föreslagit diverse avgifter för eleverna. Det har varit alltifrån avgift för skollunch och läromedel till en generell avgift för gymnasieelever. Det finns all anledning att befara att fler kommuner, som en följd av minskade bidrag, kan tvingas att införa olika avgifter för att få ekonomin att gå ihop. Detta kommer att drabba de svaga och är helt oacceptabelt. Principen om avgiftsfri utbildning på grund- och gymnasieskolnivå måste vi slå vakt om.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 2, 3 och 13. Jag vill till sist bara tillägga att jag med tillfredsställelse konstaterat att det när det gäller arkitektutbildningen vid Lunds universitet gick att finna en lösning, genom att tillstyrka den socialdemokratiska motionen, som medför en fortsatt intagning av studerande till arkitektutbildningen i Lund.

Anf. 67 CLAES ELMSTEDT (c) replik:

Herr talman! Om Lennart Bladh ser litet på utvecklingen när det gäller statsbidraget till kommunerna så skall han finna att bidragen till grundskolor och gymnasieskolor på fyra år har ökat från ungefär 9 miljarder till 15 miljarder. Den kommunala skatteutjämningen – den avser ju kommunernas verksamhet över huvud taget, och dit räknas skolan som en viktig del – har under samma tidsrymd, från 1976 till 1980, ökat från ungefär knappa 3 miljarder till ungefär 7 miljarder.

Jag tror att detta är en synpunkt som det är viktigt att vi tar med i den här diskussionen. Det ger en bakgrund till den debatt som nu förs om besparingar på ett par hundra miljoner.

Vad sedan beträffar det som Lennart Bladh tog upp om elevernas medverkan i skolan kan jag bara upprepa vad jag har sagt tidigare: Jag håller med om att den pedagogiska delen är den viktigaste. Men accepterar man det, så måste man ju också ge ett utrymme för den praktiska verksamheten. Lennart Bladh säger att man inte gör några besparingar på det området, men visst gör man det. Jag sade i mitt huvudanförande att en elevmedverkan skulle få en kostnadsdämpande effekt, och det är detsamma som besparingar, Lennart Bladh. Om eleverna fick vara med och utforma sin egen miljö, så skulle förstörelsen i skolorna bli betydligt mindre. Det vet vi ju av erfarenhet. Detta måste innebära besparingar, såvitt jag kan begripa. Till det kommer också det positiva som ligger i att eleverna verkligen får delta i den här verksamheten på ett aktivt sätt och att man inte här i riksdagen och på andra håll bara står och pratar om det. Vi har talat tillräckligt om detta, och nu är det fråga om att omsätta det i praktiken. Som jag givit uttryck åt tidigare här i

dag hoppas jag att vi fortfarande är överens på den punkten. Ställer man upp på att detta är ett viktigt inslag i undervisningen i skolan, då måste man ge resurser till det. Det finns oanade möjligheter att göra något på det här området utan att man kommer i närheten av verksamheter som i dag sköts av anställd personal. Jag har antytt ett par områden där elevernas insatser skulle kunna tas till vara, och det finns säkert fler.

Anf. 68 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Det är mycket intressant att höra Claes Elmstedt. Han vill ge sken av att elevmedverkan skulle ge kommunerna inkomster, men detta stämmer inte med verkligheten. Det vet också Claes Elmstedt mycket väl. Det finns inga sådana möjligheter. Tvärtom tror jag att det på vissa områden kan bli dyrare.

Jag tror att det är helt riktigt att elever bör få en chans att kombinera sin teoretiska utbildning med praktik. Men att påstå att det ger några pengar tillbaka är helt felaktigt. Kan ni ge något exempel från någon skola och på något område där det här skulle innebära några inkomster? Om man skall kunna tro på ett sådant påstående, måste det också gå att ge något exempel.

Sedan sade Claes Elmstedt att det på löpande band har blivit en upptrappning när det gäller pengar till kommunerna. I dag är det fråga om en 2-procentig nedskärning, och den drabbar kommunerna verkligt hårt. Jag tror också, Claes Elmstedt, att om ni undersöker den södra regionen, som ni väl känner till, finner ni att det inte finns någon kommun som inte säger sig ha bekymmer. Skall man ha samma standard och bredd som i dag när det gäller utbildningen betyder det skattehöjning. Jag har talat med skolchefen i min hemkommun. Han säger att det blir 15 öre i skatteökning, om denna standard skall behållas.

Beträffande Örebro kommun har jag ett mycket intressant papper. Örebro är en mycket stor kommun med mycket bred utbildning av olika slag. När man har räknat med att bidrag till grundskolan, gymnasieskolan, lokala bidrag och bidrag till vissa maskinutbyten försvinner – det fanns sådana bidrag förut – visar det sig att man under sex månader 1981 förlorar en summa på 6,3 milj. kr. För 1982 skulle summan uppgå till 10,8 milj. kr. Detta skulle för Örebro kommun betyda en skattehöjning på mellan 30 och 40 öre.

Detta är alltså siffror som har tagits fram av människor som sitter ute i kommunerna och planerar för verksamheten framöver och som vill bevara samma utbildningsstandard som den de har i dag.

Detta är fakta, Claes Elmstedt. Det går inte att komma ifrån att det i dag sker en nedskärning i kommunerna. De kommuner som är fattiga och som kanske också har den politiska inriktningen att beträffande utbildningen cedera kommer att få det bekymmersamt.

Anf. 69 CLAES ELMSTEDT (c) replik:

Herr talman! Jag upprepar att jag inte har nonchalerat neddragningarna, men jag har försökt att anlägga några synpunkter som kanske skulle kunna ge

debatten litet bättre balans. Därför har jag pekat på de förändringar i positiv riktning som skatteutjämning och bidragen till grundskola och gymnasieskola ändå har betytt.

Lennart Bladh, ett sista försök från min sida. Att spara pengar kan göras på olika sätt. Men om eleverna hjälper till i skolan, så att saker och ting hanteras mera varsamt, måste detta innebära besparingar. Det behöver inte betyda att man drar ned på anslag av olika slag. Däremot kan man kanske slippa ifrån en rad ökningar, och det är också besparingar. Jag har exemplifierat med förstörelsen i skolan, som många skolansvariga omvittnar är ett stort och dyrbart bekymmer. Detta är ju ett område som man lätt kan börja med att angripa, och det finns säkerligen många fler. Jag hoppas att vi fortfarande är överens på den punkten.

Anf. 70 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Claes Elmstedt nu har blivit mycket lugnare. Det är stor skillnad mellan skrivningen och vad som har sagts här i kammaren. Jag tror att ni har helt rätt när ni säger att eleverna när de arbetar praktiskt också lättare kan se vad saker är värda. Men ni skriver att det kommer att ge ekonomiskt utbyte, vilket måste tolkas så, att det finns en chans att få tillbaka pengar i kommunerna. Det är fel. Däremot tror jag att det indirekt kan innebära att man kan bli mera aktsam och spara när det gäller olika saker.

Anf. 71 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Varje form av samhällsbildning bygger på människans behov av gemenskap och insikten om att samverkan är nödvändig för att lösa vissa uppgifter. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen mot strukturrationalisering och stordrift inom både näringslivet och förvaltningen leder till en maktkoncentration på både det politiska och administrativa planet. I en sådan situation är det en väsentlig politisk uppgift att skapa förutsättningar för människor att påverka sin egen livsmiljö. Ju fler som har möjlighet att påverka besluten, desto fler känner sig också medansvariga för att besluten förverkligas. Som vi från folkpartiets sida så ofta har hävdad gäller det att sprida både makt och ansvar. Demokrati innebär frihet under ansvar. Den demokratiska friheten att ta ställning och handla därefter medför också ansvaret att skydda de svagare i samhället.

När det gäller skolan har vi också i riksdagen fattat beslut som innebär att man på lokal nivå får besluta hur en hel del resurser skall användas som tidigare detaljstyrdes från centralt håll. Och tankegången här är naturligtvis densamma – att man på lokal nivå har bättre inblick i vilka behov som är viktigast att tillfredsställa. De lokala resurserna kan ju också skifta, och ett decentraliserat beslutsfattande kan göra det lättare att använda pengarna effektivt. Gäller detta i tider då det varit möjligt att från år till år höja anslagen till skolan, är det naturligtvis lika viktigt när det som nu handlar om att spara. Från statsmakternas sida har det egentligen funnits två vägar att välja för att minska på utgifterna: Antingen kunde man minska utbildnings-

kapaciteten eller göra generella skärningar i anslagen. Regeringen valde att gå på den senare linjen. Det anser jag vara en riktig väg att gå i en svår situation.

När det gäller den kommunala vuxenutbildningen, som det fallit på min lott att säga några ord om, har förslag lagts om att man skall spara 2 % av driftsbidraget. Mot det förslaget har socialdemokraterna emellertid reserverat sig. Låt mig då först konstatera att regeringen på den punkten, liksom på flera punkter i besparingspropositionen, varit angelägen om att skydda de mest utsatta grupperna, nämligen dem som inte fått grundskoleutbildning. Besparingarna skall alltså inte gå ut över grundutbildningen av vuxna. Dessutom skall en fjärdedel av besparingen återgå till kommuner med särskilda behov. På så sätt kan man i viss utsträckning kompensera bortfallet av statsbidraget på de platser som bäst behöver det.

Utskottet har också visat på att besparingar kan göras genom återhållsamhet i fråga om att samtidigt anordna samma gymnasieskoleutbildning inom gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning. Det finns naturligtvis utrymme för kommunala initiativ när det gäller att lösa de problem som kan uppstå där det kan bli nödvändigt med omprioriteringar av de samlade resurser som finns tillgängliga.

Herr talman! I tider då den ekonomiska situationen tvingar till omprioriteringar av statsanslagen är det angeläget att slå vakt om utbildningen. Vi har en god utbildningsstandard i vårt land och det kommer vi att ha också i fortsättningen även med de besparingar som nu föreslås, 222 miljoner på en totalsumma av 15 miljarder. När initiativ i framtiden skall tas till besparingar i statsbudgeten är det dock angeläget att man beaktar hela utbildningssektorns vitala betydelse för att trygga ett gott samhälle.

Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 72 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Det lät som om vi var överens, Linnea Hörlén, om det som vi har anført i vår reservation. Om vi skall kunna spara måste vi se efter om det finns samma typ av utbildning på olika ställen. Där kan vi spara, om vi skall vara ärliga. Och vi har anført i vår motion och i reservationen att vi tror att man kan göra rejäla besparingar om man visar god vilja och tar gemensamma tag. Det är nämligen fråga om en ambition ute i kommunerna hos dem som är ansvariga för gymnasieskolan, för KOMVUX osv. Var och en försöker göra sin bit så stor som möjligt och utvidga sin verksamhet utan att se på de andra. Vi tror alltså att man bör styra, och vi tror att det finns möjligheter att göra det.

Linnea Hörlén! Det kunde kanske vara rätt ärligt att säga från er sida: O.K., här har ni rätt. Faktum är att vi har tänkt på samma sätt. Det verkar nämligen vara så.

Anf. 73 LINNEA HÖRLÉN (fp) replik:

Herr talman! Om Lennart Bladh anser att vi är på samma linje, så skulle jag föreslå honom att yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 74 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Så överens är vi inte, Linnea Hörlén. Vi är överens om översynen på utbildningsområdet – när det gäller de 2 % som behövs.

Anf. 75 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! I mitt inlägg skall jag begränsa mig till att helt kort beröra reservation 2 i utskottsbetänkandet.

Redan när vi fattade beslut om ny läroplan i juni 1979, reserverade sig socialdemokraterna mot införande av hemkunskap på mellanstadiet. Det är naturligtvis följdriktigt att man nu för att spara vill att hemkunskap på lågstadiet skall slopas och att kommuner som så önskar skall kunna befrias från att anordna hemkunskap på mellanstadiet.

I januari 1979 väckte vi i centern en partimotion där vi förde fram krav på att hemkunskap skulle införas redan på lågstadiet. Utskottsmajoriteten ställde sig också bakom det kravet i läroplansbetänkandet våren 1979.

När man nu hör Lennart Bladh tala om vilka stora kostnader det skulle innebära för kommunerna när de anordnar hemkunskap, blir man litet förvånad. Man får lätt intrycket att Lennart Bladh inte har sett vad som står i läroplanen om ämnet hemkunskap och allt vad det innebär av vardagskunskaper.

Vi anser att det är viktigt att barn kontinuerligt ges insikt i vad t. ex. kost, hygien och miljö betyder för hälsa och välbefinnande. Den vardagskunskap som vi alla har behov av måste vara en naturlig del av utbildningen på alla stadier. Redan i förskolan förekommer detta som en del av verksamheten. Den obligatoriska skolan måste fullfölja dessa intentioner.

Hemkunskap lämpar sig också mycket bra för samverkan med andra ämnesområden, t. ex. slöjd, bild, samhällsorientering. Här kan eleverna på ett naturligt sätt omsätta praktiskt vad de lärt teoretiskt.

Vad innebär då hemkunskap i dagens läge? Vad skall man syssla med? När vi hör Lennart Bladh skulle vi kunna föreställa oss att ämnet innebär att man i varje skola behöver ha ett kök med fullständig teknisk utrustning. Så är det ju inte alls. Det är faktiskt ganska länge sedan hemkunskap kunde översättas till "bakning och matlagning". Det är fråga om många andra vardagskunskaper som man behöver ha på olika områden. Det är måltidsvanor och varje människas möjlighet att själv ta sin del av hemarbetet – det må gälla disk, tvätt eller städning. Det är enkla ekonomiska planeringar utifrån vars och ens resurser. Det är ansvar för den personliga hygien, för kläder och skor. Jag anser det vara mycket viktigt att man på ett tidigt stadium lär sig att vara konsument. För barn och ungdom, som är så utsatta för det kommersiella utbudet på t. ex. modeområdet, är det viktigt att kritiskt granska vad som finns på marknaden.

Jag vill citera ett avsnitt ur den nya läroplanen Lgr 80 under rubriken

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Samlevnad:

”En förutsättning för jämställdhet i hemmet såväl som i arbetslivet är att ansvaret för hemarbetet delas mellan kvinnor och män, vuxna och barn. Lika kunskaper om hemarbete ökar förmågan att delta som fullvärdiga medarbetare i hemmet. Eleverna bör skaffa sig kunskaper om vilka arbetsuppgifterna är och i praktiskt arbete utföra dem. Flickor och pojkar skall arbeta tillsammans på lika villkor.”

Detta ligger helt i linje med de synpunkter som jämställdhetskommittén ställt sig bakom i sin handlingsplan, som heter Steg på väg. Jag vill även citera ett par rader ur den handlingsplanen:

”Ämnet hemkunskap måste få en mer central roll i undervisningen genom att ingå obligatoriskt från lågstadiet och ända upp på gymnasial nivå. Ämnet bör huvudsakligen vara praktiskt orienterat men även ta upp sex- och samlevnadsfrågor, jämställdhetsfrågor samt förberedande föräldrautbildning.”

Till yttermera visso har jämställdhetskommittén i sitt yttrande över förslaget till ny läroplan framhållit att praktisk hemkunskap måste starta redan på lågstadiet och fortsätta genom hela grundskolan. Bakom detta yttrande och bakom uttalandet i handlingsplanen står också de socialdemokratiska ledamöterna i jämställdhetskommittén. Dessa är tillika ledamöter av denna kammare.

Skillnaden mellan ord och handling är här uppenbar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 76 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Vi är nog egentligen rätt överens om att det behövs en bred undervisning om de praktiska tingen i hems skötsel. Men vi tycker inte att man i samband med den hårda nedskärning som nu sker skall börja med någonting nytt. Är det inte bättre att ge den utbildning vi i dag har ett bättre innehåll, och sedan – när vi får råd med det – införa någonting nytt?

Vi har varit med om att bereda det här ärendet, men i den prutningssituation som vi befinner oss i har vi sagt att detta är ett område som får anstå till dess vi får råd.

Jag är helt överens med Kerstin Göthberg att det är viktigt att eleverna mycket tidigt får lära sig att klara de praktiska tingen i ett hems skötsel. Jämställdhetsfrågorna skall genomsyra all undervisning och alla ämnen inom skolan från första klassen till den sista. Jämställdhetsfrågorna kan man ta upp i alla sammanhang.

Vi är helt överens när det gäller jämställdheten mellan kvinnor och män. Men om detta begränsas till hemkunskapen blir det alltför snävt – det bör komma in på alla områden.

Jag känner väl till hemkunskapsämnet, både fackligt och hur det fungerar i skolorna. Men, som sagt, i den sparsituation vi befinner oss i har vi ansett att detta får anstå t. v.

Anf. 77 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Jag är glad över att Lennart Bladh i likhet med mig tycker att det här är en viktig bit ur jämställdhetssynpunkt. Det är väl inte mer än en vecka sedan vi i den här kammaren diskuterade jämställdheten. Där redovisades de framsteg man gjort på många håll. Man var emellertid rörande enig om att man inte lyckats förändra när det gäller ansvaret för hem och barn. Det är fortfarande i helt övervägande grad kvinnans uppgift. Man betonade i den debatten hur viktigt det är att skolan tar sin del av ansvaret när det gäller den här frågan. Det här är ett mycket viktigt område.

I dag tar man i förskolan upp de här frågorna som gäller praktisk vardagskunskap, och det vore olyckligt om man därifrån och ända upp till högstadiet skulle få ett vakuum. Vi vet också att det är lätt att motivera barn i de här åldrarna att skaffa sig dessa kunskaper. De tycker helt enkelt att det är roligt att syssla med sådana saker.

Anf. 78 LENNART BLADH (s) replik:

Herr talman! Vi kan konstatera att kontakten mellan skola och hem är olika stark på olika stadier. På lågstadiet fungerar kontakten mellan föräldrar och skola väl. Man har då ännu sammanfallande intressen. Jag anser också att detta bör föras in på skolans område, men vi har i dag inte råd att göra det. Men detta kompenseras av att det här finns ett fint samarbete mellan hem och skola. Föräldrarna tar del av barnens arbete i skolan.

Vi vet också att detta samarbete efter hand trappas av. Ju äldre eleverna blir, desto svårare blir det att få föräldrarna att komma till skolan för de kontakter som behövs. Jag menar dock att det finns möjligheter att praktiskt tillgodose behovet av hemkunskapsundervisning under fortsatt samarbete. Vi behöver då inte förlora så mycket, trots att vi nu inte har råd att satsa på alla områden.

Anf. 79 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Vi är naturligtvis ganska överens om hur viktiga dessa frågor är. Skillnaden är bara den att de ledamöter som jobbar med jämställdhet ser litet annorlunda på detta än vad Lennart Bladh tydligen gör.

Lennart Bladh säger vidare att det är väldigt mycket lättare att få eleverna motiverade för denna undervisning, något som också jag tog upp i mitt föregående inlägg. Lennart Bladh sade också, om jag förstod honom rätt, att man kunde utveckla det som ingår i vardagskunskapen, i anslutning till andra ämnen på schemat på de stadier som det gäller. Det ligger i och för sig något positivt i detta, men jag tror att det är mycket viktigt att vi slår fast att hemkunskapsämnet skall ha en status på låg- och mellanstadierna, så att eleverna vet att de skall syssla med de frågor som ämnet innefattar. Det gäller alldeles oavsett om dessa frågor kan läggas in också under andra ämnen.

Anf. 80 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! När det gäller områdena högskola och forskning innebär sparplanens förslag att möjligheterna till fria studieval ytterligare begränsas.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Nya steg tas mot en högskola helt underordnad privatkapitalistiska behov. De behoven är kortsiktiga och snäva. De inkräktar också på samhälleliga behov när det gäller forskning. Sparplanen drabbar också de regionala högskolorna och motverkar den decentralisering som riksdagen för inte så länge sedan har genomfört.

Jag skall här särskilt kommentera regeringens förslag att stoppa intagningen av studerande till arkitektutbildningen i Lund från nästa år. Kraven på att olika grupper av medborgare skall kunna öva inflytande på samhällsplaneringen växer sig allt starkare. Uppmärksamheten på energifrågorna inför folkomröstningen i våras pekade på det ökande behovet av hushållning med energiresurser, och i andra sammanhang har också kraven på bättre hushållning med mark och vatten gjort sig gällande. Det finns ett uttalat behov av att våra boendemiljöer förnyas, samtidigt som vi också har en växande bostadsbrist och därmed behov av ökat bostadsbyggande. Arbetsmiljön är också ett område som kräver ökade insatser. På alla de områden jag här har räknat upp har arkitekterna en nyckelroll.

Förslaget att stoppa intagningen i Lund skulle innebära en drastisk nedskärning. Arkitektförbundet bedömer det som att man därmed skulle påbörja nedläggningen av arkitektutbildningen i Lund. Detta kan vpk inte acceptera, och i den socialdemokratiska motionen har samma ställningstagande gjorts. Glädjande nog har yrkandet i fråga tillstyrkts av utskottet i mom. 15. Men sparplanen medför totalt att arkitektutbildningen minskas, och det beklagar vi.

Den kommunala vuxenutbildningen angrips än en gång det här året i samband med sparplanen. I våras genomförde regeringspartierna timtaket för grundskoledelen av den kommunala vuxenutbildningen.

Ungdomsskolan drabbas av samma 2-procentiga nedskärning av statsbidragen som den kommunala vuxenutbildningen, men det förhållandet att denna utbildning inte är en lagreglerad kommunal uppgift gör att det finns en risk för att vuxenutbildningen i en del kommuner kommer att drabbas ännu hårdare än ungdomsskolan, om sparplanen genomförs på det här området.

Det är glädjande att vi även här har likalydande förslag från oppositionspartierna och i anslutning till reservation nr 13 kan följa en gemensam linje. Det är bara att då vädja till borgerliga ledamöter som inte delar regeringens njugga syn på den kommunala vuxenutbildningen att rösta för denna reservation.

På samma sätt uppträder en enig opposition i kammaren bakom reservationerna 1 och 3.

I vår iver att finna alternativa besparingar i statsverksamheten har vi inom vpk-gruppen satt in en stöt mot de privata och enskilda skolorna och riksinternatskolorna. Vi menar att det här ändå finns en möjlighet för de privata finansörerna att ta denna del av de bördor som besparingarna tvingar oss till i hela samhället. Under moment 11 kommer vpk därför att rösta för motionen. Det rör sig om 37,5 milj. kr.

I propositionen anges inte några bestämda inskränkningar i studiecirkel-

verksamheten. Det talas dock om att kommande förslag i en särskild proposition kan komma att innebära inskränkningar till ett belopp av 130 milj. kr. Vi menar därför i motsats till utskottet att riksdagen inte kan vänta, tills ett sådant mera bestämt förslag kommer, med att markera att nu får det vara nog med begränsningar för studieförbunden. Följaktligen kommer vi också att under mom. 40 föra fram vårt motionsförslag till kammarens prövning i en votering.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till vpk-motionen – yrkandena 2 a, b och c vid mom. 11, yrkande 1 f vid mom. 13 och yrkande 1 h vid mom. 40 – samt i övrigt till reservation 13.

Anf. 81 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Socialdemokraterna yrkar i sin reservation nr 6 att specialläro- och lärutbildningen skall fortgå som hittills utan någon förändring. Man menar att en reformering av specialläro- och lärutbildningen bör ske i samband med en förändring av den grundläggande läro- och lärutbildningen.

I det besparingsarbete som måste till i vårt trängda ekonomiska läge kan högskolans område naturligtvis inte lämnas utanför. När det gäller läro- och lärutbildningen ställs man då inför valet att spara på antingen grundutbildningen eller påbyggnadsutbildningen. I en situation då en mängd kommuner har ett stort antal obehöriga lärare i grundskolan är det naturligt att regeringen valt att göra besparingarna på påbyggnadsutbildningen.

Riksdagsbeslutet som fattades med anledning av SIA-propositionen signalerade en förändring av arbetsuppgifterna för den specialpedagogiskt utbildade läraren. Man uttalade att specialläraren i allt större utsträckning skulle komma att arbeta i vanliga undervisningsgrupper utan begränsning till visst stadium och att man då skulle arbeta förebyggande, delta i lagarbete och ha ett speciellt ansvar för elever med svårigheter i skolan.

De allra flesta lärare som genomgår utbildningen inom gren 1 går tillbaka till sin gamla skola och ingår som en resurs i arbetsenheter eller klasser. Utbildningen inom gren 1 omfattar i dag utbildning för undervisning av elever i särskolan, hjälpundervisning, observationsundervisning, undervisning av elever med läs- och skrivsvårigheter, undervisning av rörelsehindrade elever och undervisning av elever med synsvårigheter.

Man kan fråga sig om utbildningen nu verkligen är relevant i förhållande till de uppgifter och problem som specialläraren i sitt dagliga arbete ställs inför. Vilka svårigheter är det då som är mest frekventa i vardagsarbetet i klassen eller arbetsenheten? Till övervägande del rör det sig om läs- och skrivsvårigheter, matematiksvårigheter eller anpassningsstörningar hos eleverna. Det är då rimligt att i en sparsituation koncentrera den största delen av utbildningen på just detta.

Regeringens förslag innebär därför att man förkortar en del av utbildningen och inriktar den på de elevproblem som är mest förekommande i vanliga klasser. Propositionen föreslår också ett oförändrat antal nybörjarplatser, 936 per år. Det är glädjande att kunna konstatera att socialdemokraterna tagit sitt förnuft till fånga och släppt motionskravet på att man inte skulle göra

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

någon intagning alls till speciallärarutbildningen läsåret 1981/82, något som skulle ha inneburit att gymnasieskolan hade gått miste om ca 1 000 speciallärare.

Bengt Wiklund vill göra gällande att en förkortning av speciallärarutbildningen skulle helt förändra de specialmetodiska insatserna. Det är ju inte så att omsorgen om och insatserna för elever med speciella svårigheter endast omfattar speciallärare. I SIA-propositionen är specialpedagogiska insatser definierade också som inslag i den reguljära fortbildningen. Det är material som är anpassat för elever med svårigheter. Det är en förstärkningsresurs som kan utnyttjas för gruppbildning och stöd i olika stora grupper, så att individualiserande arbete underlättas. Det innebär också att tid avsätts för arbetsenhetens lärare så att de kan utarbeta åtgärdsprogram för elever med svårigheter.

Vidare förtjänar det att nämnas att de lärare som antas till utbildningen besitter mycket omfattande kunskaper och en djup insikt i undervisning inom grundskola och gymnasium. Konkurrensen om platserna är nämligen så stor att endast lärare med lång erfarenhet kan komma i fråga för denna utbildning.

Det finns naturligtvis, inom både särskolan och grundskolan, behov av lärare med en mer omfattande specialpedagogisk utbildning. Därför finns det kvar en ytterligare påbyggnad om 20 poäng för att säkerställa den vidgade kompetens som också behövs.

Socialdemokraterna kopplar speciallärarutbildningen till en förändrad grundutbildning. Som utskottet påpekar i sitt betänkande finns det inte något omedelbart samband mellan å ena sidan en eventuell reform av den grundläggande lärarutbildningen och å andra sidan en omläggning av speciallärarutbildningen. Lärare med en förändrad grundutbildning skulle kunna genomgå speciallärarutbildning först omkring 1990. Det innebär att fram till dess kommer ca 10 000 lärare med den nuvarande grundutbildningen att genomgå speciallärarutbildning. Regeringen anser det därför nödvändigt att redan nu göra förändringar i speciallärarutbildningen, vilket också utskottets majoritet tillstyrker.

I propositionen anförs att den grundläggande 20-poängsetappen bör lokaliseras till åtta orter. Hittills har det i fortbildningsarbetet visat sig att de lärare som är aktuella är starkt bundna till sin hemort och har svårt att delta i utbildning som är förlagd långt från bostadsorten. Utskottet understryker därför särskilt propositionens påpekanden att det skall vara möjligt för högskoleenheterna att decentralisera utbildningen och även organisera den i form av deltidsstudier.

När det gäller Bengt Wiklunds synpunkter på de olika regeringspartiernas agerande i fråga om SLUG- och PLAG-utbildningen vill jag göra den kommentaren att jag, som jag tidigare sade, tycker att det är rimligt att besparingar påverkar fortbildning i stället för grundutbildning. Folkpartiet anser att det är en förnuftig prioritering och tycker inte att tanken blir sämre därför att den omfattas av både centerpartiet och moderaterna.

Bengt Wiklund sade också att det är fråga om att åstadkomma en

attitydförändring, och jag håller med honom om det. Ett genomförande av propositionens förslag till förändringar bör ge ytterligare möjligheter härvidlag. Genom att personallagsutbildningen förläggs till studiedagar och anordnas på kursdeltagarnas hemorter eller på näraliggande platser i stället för i internat skapas ju möjligheter för fler personer i skolan att delta i den utbildningen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 82 LARS-INGVAR SÖRENSEN (s):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till debatten om regeringens sparproposition. Den har varit intressant också i det avseendet att den berört regeringens svårigheter att förhålla sig konsistent till sina egna ambitioner att satsa på kreativitet, forskning och vetenskap för att med hjälp av dessa resurser ta landet ut ur en kris, som man nu börjar inse är av sådan storlek och omfattning att det inte längre går att utan vidare skylla den på den socialdemokratiska regeringens åtgärder före 1976.

Flera talare har redan berört det här förhållandet i andra sammanhang. Jag vill här bara göra den markeringen att vi inte utan svåra konsekvenser kan fortsätta att betala doktoranderna 4 070 kr. per månad i utbildningsbidrag, om vi vill ha dem kvar inom institutionerna och utbildningsväsendet som forskningskapacitet. Dessa bidrag är i regel doktorandernas enda inkomstkälla vid sidan av ett begränsat antal avlönade undervisningstimmar, och för denna lön utför de i praktiken en mycket stor del av den offentliga sektorns reella forskningsarbete. Det är långt ifrån marknadslönerna på de områden som fortfarande är expansiva inom privat industri, t. ex. elektroniksektorn. Som samhället ser ut har jag svårt att tro att vi kan räkna med att få behålla universitetens och högskolornas forskare i den konkurrensen enbart genom att vädja till doktorandernas idealitet. Det behövs mer realism i handlaget om vi vill nå den effekten.

Utbildningsbidraget har stått stilla sedan 1979, vilket man inte kan säga om lönestandarden i övrigt och långt ifrån om konsumentprisindex och inflation. Här finns alltså plats för nytänkande i det pågående arbetet med budgetpropositionen. På det här området har urholkningen nu gått ganska långt.

Herr talman! Vi har i anslutning till regeringens nu i kammarbehandlingen förekommande sparproposition, bilaga 8, i motion, 1980/81:94 också tagit avstånd från regeringens förslag att lägga ned samhällsplanerarlinjen vid Göteborgs universitet. Vi har gjort det av flera skäl. Först och främst har regeringen inte grundat sitt förslag på någon bedömning av att behovet av samhällsplanerare skulle minska i framtiden. Flera skäl talar snarast för att vi under den nuvarande stagnationen och framgent kommer att ha behov av fler inslag av planering för att motverka stagnationens sociala och ekonomiska skadeverkningar och för att offensivt kunna ta oss ur krisen men givetvis också för att i framtiden kunna nå fram till en effektivare och sparsammare resurshushållning.

Nu skall samhällsplanerarlinjen tydligen i alla fall få finnas kvar vid

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

Stockholms universitet, och om man inte tänker skära bort eller tona ned utbildningen helt och behovet växer, så måste tydligen folk från västra regionen som önskar utbilda sig den närmaste tiden söka sig dit för att nå sitt mål. Om detta verkar rationellt för regeringen så tvivlar jag ändå på att de enskilda studenter som önskar välja denna utbildning instämmer. I varje fall stämmer det inte med den regionala utbildningsjämlighet som alla partier ändå i princip anslutit sig till och utåt fortfarande står för.

Till sist, herr talman, återstår att ta upp den av regeringen förväntade spareffekten. Det är tydligen kring den man slutligen hängt upp förslaget som det i övrigt ser ut. Man räknar nu med att kunna spara 200 000 kr. Vi säger i vår motion att man bör kunna nå precis samma effekt genom samplanering med annan linjeutbildning eller på annat sätt.

Genom sammanvägning av sina intressen har nu projektledarna för samhällsplanerarlinjen och linjen för offentlig förvaltning vid universitetet i Göteborg kommit fram till att man kan samordna dessa båda linjer. För den senare linjen innebär förslaget att man bibehåller ungefär samma utbildningsstandard som nu men med vissa förändringar i kursernas ordningsföljd, och på samhällsplanerarlinjen sker en omstrukturering så att de kulturgeografiska och sociologiska momenten minskas något, medan de statsvetenskapliga och rättsvetenskapliga momenten i stället förbättras. De båda linjernas intagningsmaximering skulle sänkas från nuvarande 30 elever på vardera linjen till 20 vardera. I stället för 60 elever totalt, som nu, skulle man alltså ta emot 40. Man skulle då komma att ligga vid ungefär samma reella nivå som i praktiken nu. Spareffekten av detta förslag, grundad på nuvarande utbildningskostnad per elev om 6 000 kr. i de tre och ett halvt år som utbildningen pågår, skulle bli drygt 400 000 kr.

Det finns alltså alternativ som med bibehållen linje ger utmärkta spareffekter. Och jag vill gärna upprepa vad vi sagt i vår motion: Linjen och utbildningen behövs. Lägg den ned och vi måste sätta i gång den igen i en eller annan form så har resursen brutits ned. Man sätter inte i gång något lika lätt som man med några raska penndrag kan stryka ut det!

Herr talman! Jag har inget yrkande mot ett enligt utskott. Men jag har en stilla förhoppning att någon från departementet ägnar sig åt en stunds genomläsning av kammarprotokollet. Det kan ju hända att man då, just här, finner ett utmärkt alternativ till sitt eget sparmål vid Göteborgs universitet. I så fall finns det möjlighet för regeringen att låta samhällsplanerarlinjens resurser leva vidare vid universitetet i Göteborg i avvaktan på vad AU-utredningen kommer fram till.

Det är f. ö. inte vare sig nödvändigt eller i den nya högskolelagens anda att alltför mycket detaljregleras inom utlagda ramar för landets universitet och högskolor. Det finns faktiskt både kunskap och förstånd ute i regionerna för att göra egna prioriteringar. Och i det här fallet kan det ske utan prestigeförlust för vare sig utskottet eller regeringen. Propositionen är i detta avsnitt skriven med tillräckligt runda svängar!

Anf. 83 ANDERS HÖGMARK (m):

Herr talman! I proposition 1980/81:20, i den del som avser högskoleväsendet, har regeringen föreslagit besparingar inom högskolan i Växjö. Bl. a. föreslogs nedläggning av matematikerlinjen i syfte att åstadkomma en besparing om ca 360 000 kr. I en trepartimotion, 1980/81:70, har jag tillsammans med tre andra ledamöter pekat på vikten av att bibehålla denna utbildning vid högskolan. För att möjliggöra detta har vi pekat på alternativa möjligheter att ändå totalt uppnå det sparmål regeringen åsyftat.

Herr talman! Det är med tillfredsställelse som vi motionärer nu konstaterar att utskottet i sin behandling av frågan beslutat tillstyrka motionen och därmed uttala sig för att bibehålla matematikerlinjen i Växjö. Vid en ytlig betraktelse kan det måhända förefalla som om denna linje inte skulle ha någon större betydelse. Det direkta antalet studerande är trots allt ganska blygsamt, vilket dock delvis kan förklaras av att linjen varit i gång endast två tre år. De studerande har dock stannat kvar vid denna linje i större utsträckning än vad som varit förhållandet vid andra universitet och högskolor. Avhoppen har varit färre, och det kan måhända tyda på god kvalitet i undervisningen i Växjö.

Men matematikerlinjen utgör en förutsättning – jag vill nästan säga absolut förutsättning – för att man på sikt skall kunna erbjuda alternativa korta kurser av mer specialiserad karaktär inom dataområdet vid högskolan i Växjö. Därför vill jag vidga perspektivet något och i utskottets bifallsyrkande till motionen se en uttalad vilja att via högskoleväsendet aktivt bidra till den ökade satsning på naturvetenskap och teknik som – enligt samstämmiga bedömare – krävs i det här landet.

Jag tycker, herr talman, att professor Gunnar Hambræus slutappell vid Ingenjörsvetenskapsakademiens mottagning för någon vecka sedan för oss riksdagsledamöter var en klar bekräftelse på att en bred satsning på kreativitet, naturvetenskap och teknik utgör en förutsättning för vårt framtida välstånd.

I jämförelse med övriga högskolor är högskolan i Växjö en profilerad högskola. Södra högskoleregionen har troligen den starkaste profileringen på sina utbildningsorter. Utvecklingen har medvetet drivits så att olika yrkesutbildningssektorer samarbetar i en tvärvetenskaplig utbildning. Innovationer och nytänkande stimuleras. Sektoriseringen, som tyvärr är så vanlig vid de stora lärosätena, motverkas någorlunda effektivt.

Matematikerlinjen har, i enlighet med regionstyrelsens intentioner, helt inriktats mot datateknik, elektronik och digitalteknik. Stort arbete har lagts ned på att skapa en utbildning som är attraktiv på arbetsmarknaden. Detta har man lyckats väl med, då alla som genomgått utbildningen har fått arbete mycket snabbt därefter. Ett nära och fruktbart samarbete har utvecklats med den mycket omtalade småföretagarutbildningen.

För Växjö, som utgör ett naturligt centrum i sydöstra Sverige, är det av utomordentlig vikt att utskottet nu slår vakt om den bas för naturvetenskaplig utbildning som högskolans matematikerlinje utgör.

Inom en 10–12-milsradie från högskolan finns 3 000 à 4 000 tillverkande

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (UbU)*

företag och nära dubbelt så många serviceföretag. En härlig, kreativ, klurig Smålandsanda råder i flertalet såväl stora som små företag.

Man är nyfiken inför framtiden, intresserad av ny teknik, nya produktionsmetoder, nya produkter. Jag vill, herr talman, mycket starkt understryka att datateknikens skiftande möjligheter kommer att vara en stor tillgång i detta näringsliv under 1980-talet, och därmed också för den regionala utvecklingen.

På olika sätt bör vi därför gemensamt – via samhällets utbildningssystem, näringslivets utbildning samt via de fackliga organisationernas bildningsverksamhet – skapa ökat intresse och förståelse för exempelvis mikrodatorteknikens enastående möjligheter, inte minst för småföretagsamheten. Vad vi behöver är inte mindre av naturvetenskaplig utbildning utan mera – mera av en god utbildning med god tillgänglighet för användarna i landets olika delar.

Genom att bibehålla och utveckla denna vid högskolan i Växjö skapar man bättre förutsättningar för grund-, fort- och vidareutbildning för bl. a. de anställda i regionens företag. Samhället kan på detta sätt smidigt och praktiskt i ökad utsträckning lösa företagens datautbildningsproblem. Omfattande resor till andra, längre bort belägna högskoleorter med därtill hörande ökade resekostnader, produktionsbortfall och ökade krav på samhälleliga studiestödinsatser kan undvikas. Det är en god hushållning med samhällets, näringslivets och enskilda individers resurser.

Herr talman! Låt mig avsluta mitt inlägg här i kammaren med att uttrycka min och mina medmotionärers glädje över utskottets positiva inställning till den naturvetenskapliga utbildningens betydelse för högskolan i Växjö under 1980-talet.

Det är en glädje som delas av många – studerande, lärare, näringslivet inkl. de fackliga organisationerna samt givetvis högskolans styrelse.

Herr talman! Jag är övertygad om att utskottets uppfattning kommer att fungera som en utomordentlig stimulans för en fortsatt intensiv utveckling av matematikerlinjen i Växjö. Jag är förvissad om att spridning och tillämpning av den moderna datatekniken inom regionens näringsliv då kommer att stå i centrum, till gagn för en positiv regional utveckling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 84 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Tidigare i år ställde jag en fråga till statsrådet Britt Mogård om lärarnas möjligheter till fortbildning i frågor kring jämställdhet, alkohol, narkotika, tobak och invandrarfrågor. I dag har jag fått ännu ett svar. Man skall inte bara dra in särskilda medel till detta och lägga in det under personallagsutbildningen – nu skall man gå ett steg längre och förändra personallagsutbildningen. Oron sprider sig igen på länskollektiv och bland skolledning. Bara 40 % av skolans samlade personal har fått den nya utbildningen, och det kommer nu att ta ännu längre tid innan utbildningen är genomförd.

Jag vill säga till Ylva Annerstedt: Hur skall lärare kunna följa med i utvecklingen, när det inte satsas på fortbildningen?

Dessutom kan man diskutera riktigheten i att lägga all personallagsutbildning till icke schemabunden tid, vilket utesluter den utbildningsform som internaten bjuder på, när det gäller för olika personalkategorier att verkligen lära känna varandra och öka möjligheten till samarbete. Det har såvitt jag vet inte fackorganisationerna varit med och haft synpunkter på. Deras synpunkter ansågs ju på vissa håll väga så tungt när det gällde indragningen av särskilda fortbildningsbidrag.

Därför yrkar jag bifall till reservation 4.

Egentligen är det närmast de socialdemokratiska motionerna 52 och 53 som fått mig att begära ordet. Motion 52 angående matematikerlinjen är inte mycket mer att orda om – utskottets välvilliga behandling visar hur rätt vi hade när vi ansåg att sparpropositionen gått litet väl godtyckligt fram när det gällde högskolan i Växjö. Det bytte som de borgerliga i sin motion föreslog, med indragning av förskollärarytbildning på vissa platser, får vi nu acceptera, för om ungdomar utbildas till yrken utan att kunna få arbete efter utbildningen, måste man se över situationen.

Men den motivering som finns när det gäller förskollärarytbildning hade också bort gälla speciallärarytbildningen, fastän tvärtom, eftersom vi vet att vi på inget område i Sverige har så stor brist på utbildade speciallärare som i Blekinge, Kalmar och Kronobergs län. Inte heller de skäl som anförts om regionalpolitisk inriktning på förläggningen av utbildningen kan motivera att man flyttar en utbildning bara något år efter tidigare beslut. Sysselsättningen har på senare år inte ökat, utan katastrofalt försämrats. De ungdomar i sydöstra Sverige som vill vidareutbilda sig skulle, om sparplanen blivit verklighet på alla punkter, ha fått en mycket försämrad situation.

Behovet är störst i sydöstra Sverige. Högskolan i Växjö fick så sent som 1979 möjlighet att genomföra hela speciallärarytbildningen i Växjö. Tidigare var utbildningen under den sista terminen förlagd till Malmö. Ett stort och viktigt arbete förenat med stora kostnader har nedlagts för att få en till den nya skolan anpassad speciallärarytbildning. Denna skulle nu utan föregående diskussion tas från Växjö och läggas till Jönköping, där man tydligen inte heller var förberedd på förslaget. Det verkar som att lägga pussel – i slutänden kan det visa sig att det var fel bit man tog.

Reservationen 6 innehåller en mening där det står "att utbildningen kan behöva ses över och förändras" men att man till dess kör vidare med intagning också 1981/82. Jag kan ansluta mig till den reservationen med förhoppning om att det utskottet skrivit på s. 24 och som bl. a. Claes Elmstedt skrivit under på skall underlätta för Växjö högskola att inom ramen för högskoleenhetens resurser av platser kunna fortsätta sin utbildning i det för dessa delar av landet så nödvändiga speciallärarytbildningsområdet.

Det har många gånger sedan sparplanen lades fram sagts att den inte skall drabba de svagaste, men även på punkten om speciallärarytbildning drabbas de svagaste. Jag och många med mig kunde inte tro att en skolminister vars parti så starkt kritiserat den svenska skolans förmåga till undervisning skulle

minska på möjligheterna att även i detta avseende ge barn en chans till god läs- och skrivförmåga. Att behovet av baskunskaper är stort behöver understrykas. Därtill kommer den ökade oron bland störda elever, resurserna begränsas, hjälpen minskar. Och ropen på bättre resultat kommer att öka. Man måste bryta en ond cirkel, inte bara se till att man snurrar fortare i den!

Jag vill säga till Inga Lantz att det inte är bara arbetarklassens barn som har fått minskade resurser i skolan. Det är också många fler som skulle ha behövt mera hjälp tidigare. De har inte levt över sina tillgångar och har ingenting att spara.

Till Britt Mogård skulle jag vilja säga: Kanske har vi kontakt med både folket och verkligheten, men det är inte så lätt på alla håll i landet att bara gå utanför skolans dörr och göra studiebesök. Vi har längre avstånd än så.

Mom. 1 (statsbidragen till grundskolan m. m. och gymnasieskolan)

Reservation 1 av Stig Alemyr m. fl. bifölls med 158 röster mot 157 för utskottets hemställan.

Mom. 2 (förstärkningsresursen m. m.)

I en förberedande votering biträdades reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. med 148 röster mot 18 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 149 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 168 röster mot 144 för reservation 2 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 3 (basresursmedeltalet på mellanstadiet)

Vid votering medelst rösträkning avgavs 157 röster för utskottets hemställan och 157 röster för reservation 3 av Stig Alemyr m. fl.

Kammaren beslöt med 157 röster att betänkandet i dess helhet skulle återförvisas till utskottet. 157 röster avgavs för att momentet skulle avgöras omedelbart genom lottning.

13 § Besparingar i statsverksamheten, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:14 om besparingar i statsverksamheten, m. m. (prop. 1980/81:20).

Anf. 85 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 86 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Vårt land befinner sig i en allvarlig ekonomisk situation. Enbart kostnaderna för oljeimporten börjar nu närma sig samma storleks-

ordning som – för att ta ett exempel – den samlade kostnaden för folkpensioneringen. Folkpensionsanslaget är den i särklass största budgetposten i statsbudgeten. De åtgärder som vidtagits under de senaste åren för att hålla sysselsättningen uppe inom landet – bl. a. för varven till en kostnad av ca 18 milj. kr. – har också medfört stora åtaganden inom den svenska ekonomin.

Oljenotan, dvs. kostnaden för att importera olja, uppgår i år till ca 30 miljarder kronor. Det är många som försöker kringgå denna realitet när problemen i samhällsekonomin analyseras. Men faktum är att oljenotan tar växande resurser i anspråk. Oljenotan inkräntar på såväl löneutrymmet som utrymmet för sociala reformer.

Det är framför allt de stigande oljekostnaderna som orsakat växande underskott i bytesbalansen i år. I alla oljeimporterande länder har man likartade problem. Och man är medveten om detta förhållande.

I länder som Västtyskland, Holland, Belgien och Frankrike – för att nämna några exempel – diskuteras denna situation, och åtgärder av varierande slag föreslås oavsett politiska majoritetsförhållanden.

Men när man lyssnar till den svenska debatten så som oppositionen för den, får man intrycket att energiimporten inte är något problem – det är bara regeringen som gör fel.

Den svenska regeringen är dock mycket medveten om att skyndsamma åtgärder är nödvändiga för att stabilisera ekonomin. Dessa åtgärder måste utgå från olika sammanfallande målsättningar:

Vi måste inse att vi lever i en värld av begränsade resurser. Vi kan inte leva över våra tillgångar någon längre tid. Vi måste minska oljeberoendet, öka insatserna för att spara energi och utveckla de alternativa inhemska energikällorna.

Vi måste effektivisera mycket av samhällsverksamheten. På den statliga sidan måste vi förenkla regler och regelsystem och minska byråkratin. En sådan utveckling kan också göra våra trygghetssystem mera heltäckande än i dag och för medborgarna medföra stora förbättringar.

Vi måste få en ökad aktivitet i ekonomin. Detta är svårt i en tid med vikande internationell konjunktur och i ett läge där praktiskt taget alla länder i världen har en väsentligt högre arbetslöshet än Sverige. Vi måste i detta syfte även använda vår offentliga sektor – vår gemensamma sektor – som en hävstång i arbetet för att utveckla vår inhemska ekonomi. Vi måste minska ökningstakten för våra utgifter. Den höga utlandsupplåning vi i dag har är inte önskvärd. Alla som har en egen plånbok och en egen ekonomi vet att det inte går att i längden leva av lånade pengar. Detta är för vårt land en fråga om solidaritet med kommande generationer. Vi lever trots allt i ett land med den kanske högsta materiella levnadsstandarden i världen.

Men det är också fråga om solidaritet med människor i vår omvärld, där en majoritet inte ens i sin fantasivärld kan föreställa sig den standard vi har. Vi måste ta vårt ansvar nu och inte vältra över bördorna på andra. Vi måste med *andra ord* leva efter våra tillgångar.

Dagens diskussion gäller främst omfattningen av och inriktningen på de

sparåtgärder som är aktuella och som har lagts fram av regeringen i proposition 20.

Alla som känner den sociala sektorns omfattning i Sverige vet att det är svårt att diskutera hushållningsåtgärder som inte alls berör den sociala sektorn och socialförsäkringssystemen.

Men alla som känner elementära ekonomiska samband vet också att om vi i dag avstår från att vidta nödvändiga åtgärder, då hotas verkligen våra sociala trygghetssystem. Det finns exempel på länder som har skjutit problemen framför sig i stället för att vidta förebyggande åtgärder. I dessa länder hotas i dag såväl sociala trygghetssystem som realinkomster och sysselsättning.

Besparingsarbetet inom socialdepartementets verksamhetsområde har haft en klart jämlikhetsbetonad utgångspunkt. Åtgärder som påverkar alla måste kompletteras med ett förstärkt skydd för de sämst ställda eller ekonomiskt utsatta grupperna.

När den urtima riksdagen samlades för att besluta om en höjd moms fattades också beslut om höjda barnbidrag. Över huvud taget har 1980 präglats av en mycket stark ökning av insatserna på det familjepolitiska området – genom höjningen av barnbidragen, genom utbyggnaden av föräldraförsäkringen med tre nya månader som stöd till vården av små barn och genom utbyggnaden av barnomsorgen, som till stor del finansieras med statliga medel.

I sparpropositionen föreslås nya regler införas om beräkningen av basbeloppet. De nya beräkningsgrunderna innebär att vid indexberäkningen bortses från indirekta skatter, tullar och avgifter samt förändring av energipriser. Folkpensioner och andra basbeloppsanknutna trygghetssystem kommer även efter denna förändring att fortsätta att öka, men i en något långsammare takt. För socialdepartementets del har en förutsättning för att acceptera den nya beräkningsmetoden varit att motsvarande förändring skall ske i basenheten i indexregleringen av skatteskalorna. Så har också skett. Förändringen av basbeloppet i socialförsäkringssystemet har alltså sin motsvarighet i förändringar av indexregleringen av skattesystemet.

En annan förutsättning har varit att utbyggnaden av pensionstillskotten fortsätter. Pensionstillskotten som utgår till pensionärer med enbart folkpension och/eller låg ATP har den 1 juli i år höjts med 4 % av basbeloppet. Riksdagen har redan beslutat om höjningar av pensionstillskotten den 1 juli 1981 med ytterligare 4 %, dvs. ca 650 kr. per år för en folkpensionär med enbart folkpension.

Regeringens avsikt är att återkomma till riksdagen med förslag till ytterligare utbyggnad av pensionstillskotten fr. o. m. den 1 juli 1982.

På detta sätt sker en fortsatt standardhöjning för alla de pensionärer som enbart har folkpension och låg ATP. Även på denna punkt har åtgärderna en klar fördelningspolitisk inriktning. Den ändrade beräkningen av basbeloppet kommer i vissa fall att medföra att fler personer än i dag kommer att omfattas av försäkringen, som en följd av att den nedre gränsen för tillhörighet till försäkringen sänks. Det gäller t. ex. för handikappersättningen. Detta

innebär en ökad grundtrygghet för fler grupper försäkrade.

Regeringen kommer som tidigare anmälts att med stor uppmärksamhet följa effekterna av basbeloppsförändringen för olika grupper. Likaledes kommer regeringen att föreslå vissa förändringar för att tillgodose t. ex. de handikappade.

I den s. k. besparingspropositionen föreslås vidare vissa förändringar i det system som reglerar statsbidragen till kommunerna för kommunala bostadstillägg för pensionärer. Förändringarna har även här en fördelningspolitisk profil. Pensionärer med enbart folkpension berörs inte, medan det däremot sker en snabbare avtrappning av KBT för pensionärer med sidoinkomster.

Regeringen har föreslagit vissa höjda avgifter för läkemedel m. m. Förslaget är kombinerat med en särproposition, som riksdagen kommer att behandla före årsskiftet, med förslag till införande av ett särskilt högkostnadsskydd för personer med höga läkarvårds- och läkemedelstaxor.

Förslaget är så utformat att det speciellt gynnar flerbarnsfamiljer och människor som ofta behöver läkarvård, medicin och behandling. Även här finns alltså en klar fördelningspolitisk profil och en jämlikhetsprofil.

I regeringsförklaringen från hösten 1979 sägs att kraven på en socialt medveten fördelningspolitik är särskilt viktiga under år då samhällsekonomin ställer krav på återhållsamhet. Regeringen har levt upp till denna målsättning vid utformningen av propositionen 1980/81:20.

Från oppositionen säger man att visst måste vi spara, men man är inte beredd att acceptera generellt verkande åtgärder av det slag som regeringen föreslagit. Låt mig då peka på de långsiktiga effekterna av nuvarande utveckling beträffande pensionerna.

I år ökar utbetalningarna från ATP med inte mindre än 26 %. De sammanlagda utbetalningarna kan i år beräknas till 19 miljarder kronor. Nästa år stiger utbetalningarna ytterligare till ca 23 miljarder kronor – alltså en fortsatt kraftig ökning.

Ökningstakten i utbetalningarna är så snabb att vi redan 1982 kan förutse att utbetalningarna kommer att överstiga de inflytande avgifterna till AP-fonden. I slutet av 1980-talet kommer inflytande avgifter plus förräntningen av fondkapitalet inte längre att räckta till för att täcka utbetalningarna av ATP-pensioner. I detta läge minskar AP-fonden snabbt.

Denna utveckling måste förebyggas av flera skäl och på fler sätt. Skälen är att AP-fonden spelar en viktig roll för att garantera de långsiktiga pensionsutbetalningarna, den bidrar aktivt till att stabilisera vår ekonomi och den bidrar till att finansiera angelägna investeringar i samhälle och näringsliv.

Sätten att förebygga denna utveckling måste också vara flera. Vi kan tvingas till ett ökat avgiftsuttag utöver det som är beslutat under 1980-talet, vi måste eftersträva en högre avkastning på fondkapitalet och vi måste naturligtvis försöka hejda inflationstakten, som i sig är ett allvarligt hot mot AP-fonden och mot hela ATP-systemet.

Vi kan i dag notera att den föreslagna förändringen av grunderna för att

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

beräkna basbeloppet verkar i förebyggande riktning när det gäller AP-fondens fortsatta existens. Den som framställer basbeloppsförändringen som ett hot mot ATP-systemet har inte tillräckligt satt sig in i de långsiktigt verkande faktorer som i sig kan vara ett hot mot ATP-systemet. Basbeloppsförändringen förebygger en snabb urholkning av ATP-systemet i framtiden och tryggar framtida pensionsutbetalningar.

Många av socialförsäkringssystemen förutsätter att vi lever i en expansiv ekonomi med ständig tillväxt och en låg inflationstakt. Därför är den ekonomiska politiken och inflationsbekämpandet viktiga och långsiktigt verkande åtgärder för att klara trygghetssystemens framtida utveckling.

Samtidigt måste vi betona att tryggheten på det sociala området inte enbart berör transfereringarna till hushållen. Enbart sjukvårdssektorn tar nu i anspråk ca 10 % av bruttonationalprodukten. En växande andel av sjukvården disponeras av pensionärgruppen. Av sammanlagt 36 miljoner vård dagar i den slutna sjukvården upptas inte mindre än 28 miljoner av de 1.9 miljoner pensionärer som finns i Sverige i dag.

Riksdagen har liksom regeringen och de båda kommunförbunden varit överens om att prioritera barnomsorg, äldreomsorg och långtidsvård. Sparpropositionen handlar också om våra möjligheter att fullfölja dessa prioriteringar. För de äldre, för de sjuka, för de handikappade och för barnfamiljerna är det det samlade stödet från samhället som är avgörande för deras välfärd och för livskvaliteten i deras tillvaro. Detta förhållande har varit utgångspunkten för regeringens arbete. Arbetet har inriktats på att skapa en helhetssyn av situationen för människorna i vårt samhälle, särskilt för dem som behöver samhällets stöd i högre grad än andra.

Jag upprepar att om vi i dag väljer att skjuta våra ekonomiska problem framför oss, så kommer vi inte att kunna klara våra sociala behov och åtaganden i morgon och i övermorgon på det sätt som vi vill. Framtidens dom kommer i så fall att bli hård mot den generation som levde som om den var den sista och vars barn får överta skulderna.

Det talas ibland i den politiska debatten om social nedrustning i Sverige. Den som använder det uttrycket känner situationen i Sverige dåligt. Knappast något land i världen har en så stor social sektor som Sverige. Den sociala sektorns andel av samhällsekonomin ökar för varje år. Låt mig ge ett mycket konkret exempel på detta.

I budgetpropositionen för innevarande budgetår beräknas de sammanlagda pensionsutbetalningarna från folkpension och ATP till 49.9 miljarder kronor. En beräkning av utbetalningarna för budgetåret 1981/82 visar på nära 60 miljarder kronor. Oavsett hur man räknar och jämför med penningvärdeutvecklingen och i annat avseende, så måste man konstatera att pensionsutbetalningarna tar en ökad andel av samhällsekonomin i anspråk också i fortsättningen. Detta är något helt annat än social nedrustning. Det är en social upprustning. Det är något helt annat än sänkta pensioner. Det är en fortsatt höjning av pensionerna, men en höjning i en något långsammare takt än hittills. Det är fråga om att ta ansvar för den äldre generationen och ge den det stöd som den behöver, den generation som har varit med och byggt upp

vårt välfärdssamhälle. Men det är också fråga om att ta ansvar för alla generationer i samhället, så att det samlade ekonomiska utrymmet i tillväxten kan komma även aktiva generationen till godo. Tillsammans med andra insatser i den ekonomiska politiken kommer våra åtgärder att bidra till att trygga våra långsiktiga åtaganden på det socialpolitiska området, byggda på solidaritetens och jämlikhetens grund.

Anf. 87 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Det betänkande från socialförsäkringsutskottet som kam-maren nu skall behandla markerar en vändpunkt i den svenska trygghets-politikens historia.

Skulle riksdagen följa den borgerliga utskottsmajoritetens förslag, inleds fr. o. m. nu en social nedrustning i vårt land, vars konsekvenser och följdverkningar blir vittgående och allvarliga. Det belyses och dokumenteras i de yttranden och det material utskottet redovisar i sitt betänkande.

Den borgerliga regeringen har dessutom klart deklarerat att det som nu sker bara är inledningen till fortsatta nedskärningar och försämringar av den sociala trygghet vi har byggt upp här i landet.

Den borgerliga regeringens s. k. besparingar, som den borgerliga utskotts-majoriteten ställt sig bakom, riktar sig i huvudsak mot pensionärer, sjuka, handikappade, arbetsskadade och vårdbehövande, med andra ord grupper i vårt samhälle som ofta under hårda villkor och stora försakelser varit med om att bygga upp det svenska välfärdssamhället. Det är dessa grupper som ställs i främsta ledet när det gäller nedskärningarna. Inga ord och överslätande formuleringar om solidaritet och grundtrygghet kan dölja detta ofrånkomliga faktum. Vi står obevekligen vid en vändpunkt, och den sociala nedrustningen har tagit sin början, om riksdagen med en rösts övervikt avser att driva igenom detta orimliga förslag.

Herr talman! Jag kommer i mitt anförande att i huvudsak uppehålla mig vid förslaget om ändrade regler för beräkningen av basbeloppet. Vår kritik och vårt avslagsyrkande innesluts i reservation 1, som är fogad vid utskottets betänkande. I de följande sex reservationerna tar vi upp övriga frågor, där regeringen föreslår försämringar och grundläggande förändringar av viktiga sociala reformer. Dessa reservationer kommer mera ingående att behandlas av bl. a. Doris Håvik och Helge Karlsson.

Det har med rätta och inte minst under senare tid med allt större fog talats om regeringsmaktens förfall här i landet. Vi har särskilt under de senaste veckorna blivit närmast pinsamt påminda om detta. Utan att söka gradera inträffade händelser, vågar jag påstå att regeringens förslag, handläggning och konstruktion av de ändrade reglerna för beräkning av basbeloppet tillhör det mest remarkabla vi upplevat. Det har ju i det här gamla rättssamhället funnits fasta och allmänt vedertagna regler för hur ett regeringsförslag skall vara utrett och berett, innan det framläggs för riksdagen. Allt detta har åsidosatts då det gäller förslaget om ändrade beräkningsregler för basbeloppet.

Det sätt på vilket regeringen presenterat förslaget saknar motstycke och är

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

ett uttryck för en häpnadsväckande inkompetens och en nonchalans mot både riksdagen och landets medborgare. Det kan med hänvisning till regeringsformen ifrågasättas, om inte förslaget i sin helhet är grundlagsstridigt.

Socialförsäkringsutskottet har på ett närmast unikt sätt fått lov att rycka ut och söka införskaffa yttranden över förslaget från ämbetsverk, arbetsmarknadens organisationer och riksdagsutskott för att få synpunkter, analyser och bedömningar beträffande förslagets konsekvenser i olika avscenden.

Låt mig gärna tillägga och till protokollet få notera att utskottets kansli under några pressande arbetsveckor presterat en arbetsinsats utöver det vanliga.

Herr talman! Riksdagen behandlar således i dag ett lagförslag från regeringen med vittgående och allvarliga konsekvenser utan att det har varit föremål för utredning och remissbehandling, utan att berörda instanser och organisationer fått tillfälle att yttra sig över det. Såvitt jag vet har något liknande aldrig förekommit inom socialförsäkringens område.

Enbart under riks-försäkringsverket och försäkringskassorna faller ett 40-tal författningar som har betydelse vid fastställande eller beräkning av sociala trygghetsförmåner. Utöver dessa 40 författningar berörs en lång rad bestämmelser i annan central lagstiftning. Men det stannar inte vid detta. Härutöver skall tilläggas att regeringen över huvud taget inte anger att basbeloppet utanför lagstiftningsområdet fått en vidsträckt användning – bl. a. i avtal mellan arbetsmarknadens parter om tilläggsförmåner till den allmänna försäkringen och i andra försäkringsavtal. Det är lätt att förutse vilken rättsosäkerhet som kommer att uppstå på hela detta vidsträckta område då det gäller upprivna avtal, tolkningstvister m. m.

Detta, herr talman, utgör den faktiska bakgrunden till det lagförslag som riksdagen nu skall ta ställning till. Det är uppenbart att regeringen inte haft ens en elementär kunskap om vilka effekter förslaget kommer att medföra. Jag har tidigare i denna kammar haft tillfälle att understryka, att om det hade funnits något av vett och reson i det vi nu upplever, så skulle regeringen naturligtvis ha sett till att sparpropositionen, i vart fall i de delar som berör basbeloppsförändringarna, hade dragits tillbaka.

Nu ligger emellertid förslaget på riksdagens bord och den borgerliga utskottsmajoriteten har följtsamt gett det sin välsignelse. Så regeras Sverige i dag!

Trovärdighet och ansvar för givna löften och utfästelser är avgörande inslag i all politisk verksamhet i ett demokratiskt styrt land. Det kanske viktigaste ansvarstagandet inom politiken är enligt min mening att kunna ta ansvar för sina löften och utfästelser. Skall man klara det måste man först och främst se till att man inte ger andra löften än sådana som man anser sig kunna hålla.

När det gäller pensionärerna är det otvivelaktigt så att alla partier i årtal givit tveklösa besked om att pensionernas värdebeständighet skall bevaras. Inte minst ledande centerpartister har varit kategoriska i sina utfästelser. Dessa löften sviks nu.

Hösten 1976 deklarerade den borgerliga regeringen högtidligt att "de garantier som getts om värdesäkring av pensionerna infrias". Efter det senaste valet utlovades att "de löften som givits till pensionärerna i fråga om värdesäkring av folkpensioner --- skall hållas". Detta löfte upprepades så sent som den 9 juni i år av statsministern i riksdagen.

Herr talman! Jag såg häromdagen att Dagens Nyheter satt som rubrik på sin publicering av den borgerliga majoritetens förslag i socialförsäkringsutskottets betänkande "Nytt basbelopp – av solidaritet." Var och en som tagit del av utskottets betänkande måste uppleva denna användning av de borgerliga ledamöternas honnörssord när de tillstyrkt regeringens proposition som en bitande ironi. Solidariteten gäller nämligen solidaritet med regeringen, inte med dem som drabbas av det ändrade basbeloppet.

Regeringen har i sparnitets brådska hafsat fram ett förslag om vars konsekvenser man uppenbarligen inte haft en aning, men som nu efter utskottsbehandlingen blivit uppenbara för var och en. Regeringen har, om man skall tro de förklaringar statsministern avgett, föreställt sig och förespeglat de borgerliga riksdagsgrupperna att den lagt fram ett sparförslag som varit förankrat i – och jag citerar statsministern – "de ekonomiskt bättre ställdas solidaritet med svagare grupper", ett förslag som "ser till att de mest utsatta grupperna skyddas" och där – för att ta ytterligare ett citat – "inga ingrepp alls gjorts, t. ex. när det gäller handikappade."

Vi står nu med facit i hand. Verkligheten var annorlunda än regeringen föreställt sig. Det nettosparande på i runt tal 500 milj. kr. som man beräknar bli följden av basbeloppets ändring kommer inte de ATP-pensionärer med 75 000 kr. i årsinkomst, som statsministern gått ut och talat om, att bidra till i någon nämnvärd grad. Det är de nämligen alldeles för få till. Ålderspensionen från ATP är än så länge i genomsnitt ca 17 000 kr. per år. På ATP-pensionärerna beräknar man spara 200 milj. kr. Men för att man skall kunna spara återstoden, dvs. 300 milj. kr., får närmare en miljon ålders- och förtidspensionärer med ingen ATP, eller endast så liten ATP att de får pensionstillskott, se sina förmåner krympta. Handikappade drabbas dubbelt genom att både förtidspensionerna och handikappersättningen är basbeloppsanknutna. Man sparar också på bekostnad av de sämst ställda barnfamiljerna, ensamstående föräldrar, mest mödrar, med bidragsförskott eller barnpension, barnfamiljer som uppbär barntillägg därför att försörjaren är förtidspensionerad, familjer med handikappade barn som får vårdbidrag. Även de studerande får ta sin del av sparandet i form av försämrade studiestödsförmåner.

Att säga sig genomföra ett sådant förslag i solidaritetens namn – vi hörde socialministern använda just dessa ord – är ett hån mot alla som drabbas nu.

Det är möjligt och väl också sannolikt att regeringens enskilda ledamöter inte haft klart för sig hur basbeloppet inom den allmänna försäkringen används och hur inkomststrukturen ser ut för pensionärer, handikappade och andra förmånstagare. Det kan däremot inte ursäktas att man inte brytt sig om att ta närmare reda på dessa förhållanden. Och det är direkt ohederligt

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

om man nu, när man har konsekvenserna klara för sig, ändå röstar igenom förslaget.

Utskottets borgerliga majoritet är, som framgår av dess skrivning, väl medveten om vilka det är som får bära bördan av förslaget. För att skyla över de värsta effekterna hänvisar man till några allmänt välvilliga uttalanden från företrädare för regeringen. De uttalandena går ut på att man senare skall återkomma och se vad man kan göra för att i stort sett alla de grupper, som skall bidra till att spara de 300 milj. kr. som inte faller på ATP-pensionerna, skall hållas skadeslösa.

Man säger också att man vill understryka vikten av att regeringen följer utvecklingen på området och lägger fram förslag till åtgärder som kompenserar ekonomiskt svaga grupper. Vilka är då dessa? Jo, i stort sett alla som berörs av den del av basbeloppsförändringen som inte avser ATP-pensionerna. I sin argumentnöd när det gäller att försvara det ändrade basbeloppet drar man sig inte ens för att vända detta till en förmån. Vi hörde det här från talarstolen för en stund sedan. Man framhåller att den sänkning av gränsen för att komma in fråga för handikappersättning, som ändringen av basbeloppet kommer att medföra, gör att fler personer kan kvalificera sig för handikappersättning och få ökad grundtrygghet. De svårast handikappade skall alltså av solidaritet dela med sig till dem som inte är så svårt handikappade. Man nämner inte heller att utgående förmåner blir mindre värda! Så ser centerns grundtrygget ut i verkligheten!

När regeringen talar om grundtryggheten skulle jag vilja be kammarens ärade ledamöter att slå upp s. 115 i utskottsbetänkandet, där riks-försäkringsverket redovisar effekterna på pensionsområdet. Där framgår klart att även när den redan beslutade höjningen av pensionstillskotten den 1 juli 1981 medräknas får pensionärerna en standardsänkning genom förslaget.

Grundtryggheten ökar alltså inte. Tvärtom så försämras den. Och det blir också fallet även om man lägger på nya pensionstillskott 1982. Härtill skall sägas att pensionstillskotten ju aldrig var avsedda att kompensera en värdeförsämring av pensionerna. De var i stället avsedda att utgöra en standardförbättring för de sämst ställda pensionärerna. På ett minst sagt ohederligt sätt har man sökt blanda samman dessa två saker.

Några egna förslag som skulle eliminera åtminstone de värsta effekterna lägger utskottets borgerliga majoritet inte fram. Hade man menat allvar med att man ville kompensera handikappade, ensamma mödrar och andra ekonomiskt svaga grupper hade man ju haft möjlighet att göra detta. Det har ännu mindre kommit i fråga att man skulle begära ett nytt förslag från regeringen – ett förslag som lever upp till statsministerns högtidliga förklaringar och utskottets tal om solidaritet med de svagare grupperna i samhället. Utskottsmajoriteten kostar inte ens på sig ett tillkännagivande till regeringen om att man väntar sig att den skall vidta några åtgärder, om det skulle vara något galet med det förslag som förelagts dem. Och att förslaget är galet, det är man vid det här laget väl medveten om. Nej, man följer det slaviskt och låter det med berätt mod träda i kraft om knappt tre veckor i förhoppningen om att det här skall kunna rättas till någon gång i framtiden.

För annars skulle man ju inte spara de 300 milj. kr. som man nu skall ta från de ekonomiskt svaga grupper man säger sig vara så män om att hålla skadeslösa. Naturligtvis inser åtskilliga borgerliga ledamöter här i riksdagen, som satt sig in i frågan, att de blivit förda bakom ljuset när det gäller förslagens effekter. Men man håller god min, för annars hade ju hela den framräknade spareffekten uteblivit. Och det hade minst sagt varit generande. Man vill spara miljonerna, åtminstone t. v., och sedan får man i efterhand gå ut och söka ställa allt till rätta, tala om allt man skall göra för att inte pensionärer, handikappade, ensamstående föräldrar och andra ekonomiskt svaga grupper skall drabbas av regeringens sparpaket. Det är den reella innebörden av allt tal om solidaritet!

Motivet för att sätta i gång hela denna karusell om basbeloppsförändringarna har varit att spara pengar och förbättra de sönderkörda statsfinanserna och stärka budgeten. Huruvida det kommer att bli något kvar av denna målsättning när vi kommit till slutet av denna märkliga aktion skall bli intressant att se.

Besparingarna inom ATP-systemet och delpensioneringen påverkar som bekant inte statsbudgeten, eftersom dessa försäkringar i sin helhet är avgiftsfinansierade. Det är med andra ord huvudsakligen löntagarnas pengar det är frågan om. De 200 milj. kr. man spar på ATP genom att försämra pensionerna är således inga budgetmedel. De 300 miljoner som är kvar håller nu på att intecknas, när man upptäckt vad man ställt till med för folkpensionärer, handikappade, ensamma mödrar och barn. Men det är inte slut med detta. Som bekant har staten åtagit sig enligt pensionsavtal att svara för viss andel av de anställdas pensioner. Staten kommer alltså att få ökade utgifter för sina tjänstepensionsåtaganden. Samma sak gäller för de kommunal- och landstingsanställda. Stat och kommuner och landsting får alltså – om inte avtalen ändras – svara för en större kostnadsandel än f. n. och kan få öka sina pensionsåtaganden kraftigt. Det påverkar naturligtvis den statliga och kommunala ekonomin. Samtidigt har riksdagen uttalat att regeringen bör se till att ingen proposition läggs fram utan att eventuella kommunalekonomiska konsekvenser av de framlagda förslagen ingående analyserats och utförligt redovisats. Men också nu bryter regeringen mot detta uttalande.

Vi har i vår reservation litet stillsamt påpekat att det kan ifrågasättas om inte hela den aviserade besparingseffekten kommer att vändas till en utgift för statsbudgeten. Detta, fru talman, kan bli slutet på visan när det gäller denna sällsamma besparingsaktion.

Kvar blir då urholkningen av hela ATP-systemet. Vad det är fråga om framgår bl. a. av riksförsäkringsverkets utredning. Den visar att på 20 års sikt får en genomsnittlig inkomsttagare med ATP sin pension urholkad så att den i stället för att motsvara 65 % av tidigare genomsnittlig inkomst blir minskad till mellan 45 och 50 %. Verket slår fast att på litet längre sikt är det fråga om att förändra socialförsäkringen i basala avseenden. Andra yttranden visar samma sak – man är i färd med att undergräva hela ATP-systemet. Också yttranden från LO, TCO och SACO/SR ger uttryck för samma sak –

pensionstryggheten är i fara. Och de avvisar bestämt regeringsförslaget.

Det framstår allt klarare att hela sparaktionen i huvudsak kommer att rikta sig mot ATP. Och det förvånar inte med hänsyn till det motstånd de borgerliga partierna reste när ATP-reformen genomfördes.

Efter hårda politiska strider blev vår tids största socialpolitiska reform verklighet för 20 år sedan. Vad den betytt och betyder i fråga om ökad trygghet kan de över en miljon människor som i dag åtnjuter ålderspension, förtidspension, änkepension och barnpension bäst omvittna. Genom sina egna avgifter har man byggt upp ett pensionssystem som tidigare endast var förunnat begränsade grupper här i vårt land.

Striden om ATP gällde i hög grad värdesäkring av pensionerna. Genom sin konstruktion och uppbyggnad kunde ATP-systemet garantera värdesäkring. Själva grunden för ATP är värdesäkring. Det är den grunden man nu är i färd med att riva upp. När nu fakta ligger på riksdagens bord kan slutsatsen endast bli en: Avvisa förslaget – det är illa genomtänkt, det får orimliga konsekvenser och det är både en utmaning och ett svek mot landets pensionärer och löntagare.

Det finns anledning att med kraft understryka detta när riksdagen nu står vid en vändpunkt i den svenska trygghetspolitikens historia.

Fru talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer som är fogade vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 88 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Sven Aspling säger att det förslag som här lagts på riksdagens bord är en utmaning och ett svek. Jag tror att vi när vi i efterhand kommer att studera de sparförslag som regeringen har lagt fram kommer att finna att det skulle ha varit en utmaning och ett svek mot den sociala tryggheten i vårt land, om regeringen *inte* hade vidtagit åtgärder av olika slag.

Jag vill med bestämdhet tillbakavisa påståendet att det förslag som kammarens ledamöter i dag diskuterar och skall ta ställning till är början till en social nedrustning. Tvärtom är det så, som jag mycket bestämt påpekade i mitt anförande, att ett underlåtande av att vidta sparåtgärder på olika områden kommer att skapa en grund för sociala problem, genom att vi då inte kommer att klara av våra sociala åtaganden. Ekonomin är ju själva grundvalen både för solidaritets- och jämlikhetspolitik och för social trygghet.

Det är riktigt att vi i centern liksom många andra har talat om värdebeständighet för pensionerna. Men det var i en annan ekonomisk situation, där ekonomin var i stark tillväxt och fördelningsproblemen var lättare att göra något åt. Vad vi nu måste göra är, som jag sade, att se till hela situationen för dem som behöver samhällets stöd, både vad avser transference- ringar i form av pensioner och vad avser andra åtaganden gentemot

barnfamiljer med skiftande behov, handikappade och sjuka. Vi måste ta hänsyn till hela deras situation, med de behov de har både av privata varor och tjänster och av vård och omsorg.

Självklart är det så som framhållits från regeringshåll i flera sammanhang, att vi kommer att följa utvecklingen med stor uppmärksamhet när det gäller utslaget av basbeloppsförändringen. Vi kommer också att noggrant följa hur den kommer att slå för de grupper som är svagast i samhället och som jag faktiskt vill påstå att jag känner lika starkt för som Sven Aspling. Vi återkommer senare med förslag från regeringen när det gäller de grupperna.

Jag tycker faktiskt att det är rätt anmärkningsvärt att Sven Aspling inte med ett ord berör den urholkning av AP-fonderna som vi kan befara i framtiden och som jag redogjorde för tidigare. Det är också ett hot mot ATP-systemet.

Jag vill understryka att de förslag som vi framlagt om ett förändrat basbelopp inte är ett försök att radera ATP-systemet utan ett sätt att bevara det för framtiden. Vi har inte för avsikt att riva upp det. Vi är lika medvetna som någon annan att det gäller att slå vakt om tryggheten på ålderdomen.

Jag vill också understryka att när vi nu är i en situation där tillväxten är låg så gäller det att fördela mellan och inom olika grupper på ett rättfärdigt sätt. Vi kommer att göra det när det gäller alla som är beroende av den allmänna pensioneringen. Men det gäller också att fördela mellan dem som är aktiva i samhället och dem som åtnjuter stöd därför att de lämnat den aktiva åldern. Kommunförbundet har nyss kommit med en rapport som visar hur konsumtionsläget är för familjer i aktiv ålder och familjer med pension i samma inkomstläge, och den visar att vi också här har ett fördelningspolitiskt problem för framtiden.

Det hela bygger naturligtvis på att om vi skall kunna fortsätta att slå vakt om vårt trygghetssystem måste vi också vara beredda att temporärt se över basbeloppet, såsom vi har gjort, för att rätta till ekonomin och fortsätta den sociala reformpolitiken.

Jag vill gärna ställa en fråga till Sven Aspling. Från socialdemokratiskt håll kritiserar ni att det blir fler människor som får ökat stöd på grund av det förändrade basbeloppet, t. ex. att antalet handikappade som kommer i åtnjutande av handikappersättning blir flera. Hur kan det komma sig? Jag kan inte se annat än att effekten, tillsammans med det förslag som vi lägger fram senare, blir att vi ökar grundtryggheten för flera människor i vårt samhälle. Detta måste vara en angelägen solidaritetspolitik också för socialdemokraterna.

Jag vill sedan kommentera det påstående som Sven Aspling gjorde om pensionstillskottens utveckling. I den tabell som riksförsäkringsverket och andra tillhandahållit utgår man från ett med 2 % reducerat basbelopp, och detta skulle leda till en sänkt pension på 200 kr. per år. Men ett höjt pensionstillskott innebär ungefär 650 kr. Det blir alltså en förbättring med 450 kr., dvs. en standardökning, i detta fall. Förtidspensionärerna får därtill

dubbelt pensionstillskott. Jag tycker det är viktigt att här framhålla det. Vi står fast vid de löften som givits om en standardökning för de svagaste grupperna i pensionssystemet.

Anf. 89 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Tabellen på s. 115 i propositionen visar att den höjning av pensionstillskotten som riksdagen redan beslutat kostar 225 miljoner för budgetåret 1981/82 och att indexsänkningarna på folkpensionsförmånerna för samma budgetår beräknas ge en besparing på 400 miljoner. Besparingarna överstiger alltså utgiften för pensionstillskotten med 175 miljoner. Dessa besparingar får pensionärskollektivet bidra med. Dessutom får de bidra med besparingarna på de kommunala bostadstilläggen, KBT, med 180 miljoner för samma budgetår. I medeltal blir det 195 kr. per pensionär, förutom att man genom värdeförsämringen i övrigt i realiteten tar tillbaka det pensionstillskott som riksdagen sedan länge lovat pensionärerna den 1 juli 1981.

Detta var besparingarna för nästa budgetår. Men vi skall spara på pensionerna även för första halvåret 1981. Det finns inget nytt pensionstillskott som minskar besparingarna genom det ändrade basbeloppet detta halvår.

Gär man sedan fram till budgetåret 1982/83 finner man att socialministern utlovar ett nytt pensionstillskott, men samtidigt accelereras urholkningen av värdesäkringen. Glöm inte det! Vi får samma effekt då: ökade kostnader för pensionstillskott men samtidigt en besparing som överstiger kostnaderna. Pensionärerna får ytterligare en minuspost att lägga till dem som uppkommit första halvåret 1981 och budgetåret 1981/82.

Fru Söder har en omöjlig uppgift här i dag att försvara ett orimligt förslag. Att då tala om solidaritet är orimligt. Jag skall, fru talman, återkomma till detta i en senare replik. Men jag skulle vilja säga till fru Söder: Begränsa dessa deklamationer! Det här kommer ju svenska folket att upptäcka. Det här kommer vi att uppleva – pensionärerna, de handikappade, löntagarna.

Det är inte möjligt, fru Söder, att försvara detta. Och jag har allvarligt här i kammaren i debatt med fru Söder sagt att om det funnits någon klokhets skulle man naturligtvis ha dragit tillbaka förslaget.

Nu står vi inför denna märkliga situation, att riksdagen med en rösts övervikt skall anta ett förslag som i det här läget är totalt sönderskjutet.

Att tala om solidaritet, då man försämrar för handikappade och pensionärer men samtidigt anser sig ha råd att genom den orimliga indexregleringen av skatteskalan ge höginkomsttagarna stora förmåner, är en orimlighet.

Anf. 90 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Det är ju faktiskt på det sättet – och det behöver upprepas gång efter annan – att alla de ersättningar som det här har talats om, inkl. pensionerna, kommer att öka i avsevärd grad. Med de utgångspunkter för beräkningarna som man haft i andra sammanhang kommer trots minskning

av ökningstakten folkpensionen att öka med ca 2 000 kr. under det budgetår som vi har framför oss.

På samma sätt kommer alla andra ersättningar att öka så länge vi har den inflationstakt som vi har – för det är ändå det som är avgörande – men i något långsammare takt. Människorna kommer naturligtvis också att märka att summorna på utbetalningskortet blir allt högre. Jag tycker inte att det är riktigt att som socialdemokraterna i partitaktiskt syfte – jag kan inte säga annat – måla upp denna skrämselfbild.

Jag menar också att det i ett allvarligt ekonomiskt läge är viktigt att vi ser över relationerna mellan olika grupper, mellan de aktiva och pensionärerna, så att alla får del av det tillväxtutrymme som faktiskt finns.

Jag upprepar – för vilken gång i ordningen vet jag inte; vi har haft en debatt om detta tidigare – att vi kommer att se till att de gruppers intressen som Sven Aspling och jag här har apostroferat skall tillgodoses. Vi återkommer med förslag. Jag kan inte förstå varför Sven Aspling beklagar att vi kommer att göra det – det var faktiskt vad Sven Aspling nyss sade. Om vi gör det blir det ingen spareffekt, sade Sven Aspling. Erkänn att ni här försöker att sitta på två stolar samtidigt: Å ena sidan kritiserar ni oss för att vi inte tillgodoser de allra svagastes behov, å andra sidan för att det då inte blir några spareffekter.

När jag nu har ordet vill jag något redogöra för vad vi på olika områden gjort för pensionärerna, som kommit att spela huvudrollen i den här debatten.

Vad som hänt under hösten vet alla: De faktiska pensionerna har ökat kraftigt. Det har skett i enlighet med de regler vi haft också tidigare.

Vi kommer att återkomma med ett förslag om ytterligare förbättringar av pensionstillskotten efter den 1 juli 1981, förbättringar som alltså träder i kraft den 1 juli 1982.

Reglerna för kommunalt bostadstillägg är i dag sådana att fullt bostadstillägg utgår om årsinkomsten utöver folkpension och pensionstillskott inte överstiger 2 000 kr. för den som är ensamstående eller 1 500 kr. för var och en av två makar. Är inkomsten högre minskar bostadstillägget. Nu ändrar vi dessa regler, så att pensionärernas bostadstillägg kommer mera i paritet med bostadstilläggen för icke pensionärer. Det har så att säga skett en urholkning av bostadstilläggen för jämförbara grupper. Men de som har bara folkpension och liten sidoinkomst berörs inte av detta förslag. För de folkpensionärer som berörs kan minskningen av det kommunala bostadstillägget inte bli större än 333 kr. per år. I det avseendet håller vi alltså också de sämst ekonomiskt rustade skadeslösa.

Vid inkomstprövning av kommunalt bostadstillägg till folkpension tas hänsyn till förmögenhet över 75 000 kr. för ensam pensionär och 120 000 kr. för makar. De nu pågående fastighetstaxeringarna beräknas innebära kraftigt höjda taxeringsvärden på egnahemsfastigheter.

För att detta inte skall leda till kraftigt minskade bostadstillägg nästa år har vi lagt fram förslag till riksdagen om att värdet av fastighet som bebos av pensionär vid inkomstprövning för kommunalt bostadstillägg skall tas upp

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

med endast hälften av det nya taxeringsvärdet. Därmed neutraliseras effekterna av de nya taxeringsvärdena – återigen av omtanke om dem som, vilket Sven Aspling så riktigt framhållit, varit med och byggt upp vårt välfärdssamhälle.

Regeringen har också lagt fram förslag till riksdagen om justeringar av reglerna för extra skatteavdrag för folkpensionärer. Innebörden av detta förslag är att den som enbart har folkpension och pensionstillskott i praktiken skall vara befriad från inkomstskatt för år 1980. För den som har inkomster utöver vad som motsvarar folkpension och pensionstillskott avtrappas det extra skatteavdraget successivt.

Vidare föreslås att effekterna av de nya taxeringsvärdena skall neutraliseras även när det gäller inkomstbeskattningen för folkpensionärer.

Det här är några åtgärder utöver dem jag redan förut har nämnt som visar att vårt tal om att skydda de svagaste i samhället har fog för sig i verkligheten.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 91 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Nog är det något av den upp- och nervända världen, och nog är man i avsaknad av alla sakliga argument, när man står upp här som Karin Söder gjorde och säger att vi egentligen ifrågasätter om det är riktigt att söka kompensera de svagaste grupperna för vad ni ställt till med i fråga om försämringar. Det måste väl ändå finnas någon gräns för den demagogi som här utvecklas. Det är inte anständigt att föra ett resonemang av det slaget, fru Söder.

Här har ni lagt fram ett hoprafsat förslag, vars konsekvenser ni inte har tagit reda på. När dessa blev uppenbara och reaktionen kom från handikappade och alla andra utsatta grupper som drabbas av era s. k. besparingar, då börjar ni retirera och utfärdar löften att man nog skall söka finna vägar för att kompensera dem för de försämringar ni åstadkommer.

Inser inte fru Söder att därmed har ni själva erkänt hur illa genomtänkt och orimligt hela förslaget är? Det finns bara en utväg ur den omöjliga situation ni har försatt er i, och det är att stryka ett streck över hela förslaget och se till att de handikappade och andra utsatta grupper får behålla de trygghetsförmåner de i dag har. Den garantin vill vi ge de handikappade och pensionärerna genom att helt naturligt avvisa hela förslaget.

Det är en fantastisk glidning i all argumentation som förekommit på senare tid. Fru Söder talade sig varm om ATP. Jag noterar det. Men glöm inte att vad ni nu gör är att ni har börjat nedrivningen av ATP – dokumenten ligger på bordet. Ta del av vad de sakkunniga, som har satt sig in i detta, klart deklarerar: Det är vad som sker.

Tydligt har inte fru Söder blivit medveten om vilka konsekvenser förslaget får och att några pensionstillskott inte kompenserar de försämringar som uppstår genom förändringarna av basbeloppet och försämringarna av

KBT. Det är illa nog. Det räcker alltså inte med vare sig de pensionstillskott riksdagen redan har beslutat eller de pensionstillskott som ni därutöver har utlovat.

Det här endast understryker att ni inte ens denna dag, när riksdagen står inför avgörandet, har klart för er förslagets konsekvenser. Mer behöver inte sägas, men jag vill ha det noterat.

Slutligen vill jag bara säga – tiden medger inte mer – att allt rimmar så illa här. Att tala om solidaritet och socialt motiverade fördelningseffekter, när på riksdagens bord ligger ett dokument som direkt visar motsatsen, är helt enkelt upprörande.

Anf. 92 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Eftersom Sven Aspling inte har någon ytterligare replik, vill jag inskränka mig till att säga att vad vi faktiskt försöker föra, trots vad som Sven Aspling säger, är en medveten fördelningspolitik. Det gäller att minska klyftorna i samhället också i en situation när vi har låg tillväxt i ekonomin. Det har varit utgångspunkten för mitt arbete och regeringens arbete.

Anf. 93 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Fru Söder slutade sitt anförande med att säga, att regeringen försöker föra en medveten fördelningspolitik. Men man har här lagt fram ett förslag om vars konsekvenser man var helt omedveten.

Jag lyssnade också på inledningsanförandet. Där anförde Karin Söder som ett försvar för förändringarna av beräkningen av konsumentprisindex att det sker en motsvarande förändring på indexskatteskalan. Det må så vara, men vad hjälper det de 800 000 pensionärer i vårt land som inte betalar någon statsskatt, men som kommer att få vara med om att värdesäkring av deras pensioner urholkas? Karin Söder sade också att pensionärerna kommer att få öknings av sina pensioner, men i långsammare takt. Detta kan man säga enklare: Vi kommer att ta bort värdesäkring, det är därför ökningen sker i långsammare takt.

Jag förstår inte heller varför man redan innan ett förslag är antaget börjar diskutera de förändringar man måste göra för att mildra konsekvenserna av förslaget. Då finns väl inget annat betyg att sätta än att förslaget var ogenomtänkt.

Om man nu ömmar för de svagare grupperna, borde man ju allra först tittat närmare på konsekvenserna för just dessa grupper. Men de kommer i efterhand. Man sätter detta förslag i sjön och först därefter ser man efter hur det fungerar och funderar över hur man eventuellt skall göra.

Ja, så går det till i dag.

Jag skall gå över till de reservationer som är fogade till utskottets betänkande.

I propositionen föreslår departementschefen att kompensationsnivån för delpensionärerna fr. o. m. den 1 januari 1981 skall sänkas med 15 %, från nuvarande 65 % till 50 %.

Den 1 juli 1976 öppnades möjligheten för arbetstagare mellan 60 och 65 år

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

att trappa ned sin arbetsinsats i förvärvslivet. Den 1 januari 1980 utsträcktes möjligheten och omfattar nu även egenföretagare. Delpensionsreformen kom att bli mycket uppskattad. Det var en reform som svarade mot människors behov. F. n. har ca 55 000 människor delpension. det motsvarar knappt en fjärdedel av dem som skulle kunna vara aktuella.

Regeringen redovisar inte i propositionen det material man själv beställt från riksförsäkringsverket till den 1 oktober 1980, ett material som skulle redovisa erfarenheterna av reformen, och särskilt då förmånsnivån och kontrollfunktionerna. Det finner vi minst sagt egendomligt.

Har då antalet delpensionärer ökat på ett sätt som spränger kalkylerna? Inte alls. Jag vill erinra om att pensionsålderskommittén i sitt betänkande (SOU 1975:10) antog att omkring en fjärdedel av antalet anställda i åldern 60–65 år, eller omkring 60 000 personer, skulle komma att utnyttja möjligheterna till delpensionering under de första två till tre åren. I augusti 1980 var antalet delpensionärer 56 514, inkl. egna företagare.

Av riksförsäkringsverkets rapport framgår också att kostnaderna inte kommer att täckas av den från början uttagna avgiften. Det vill jag här ha sagt, att första gången ett underskott uppkom var i slutet av år 1978. I en tidigare rapport till regeringen föreslog verket en höjning av delpensionsavgiften från 0,25 % till 0,45 % fr. o. m. år 1978. Men ingenting hände 1978 – jo, det hände väl ett regeringsskifte. Det kan väl kännas litet genant att jag behöver påminna om att det var Gabriel Romanus som lade fram en proposition som höjde avgiften, tyvärr inte förrän fr. o. m. den 1 januari 1980.

Under tiden har underskottet ökat i delpensionsfonden. Hade regeringen följt riksförsäkringsverkets förslag, skulle inkomsterna för 1979 ha blivit ca 940 milj. kr. i stället för ca 520 milj. kr. Fondunderskottet skulle i så fall ha varit ca 70 milj. kr. vid utgången av 1979, jämfört med det faktiska underskottet på 490 milj. kr. Om inte delpensionsfonden tillförs ett erforderligt tillskott, kommer underskottet i fonden att 1986 uppgå till 1 482 milj. kr.

Riksförsäkringsverket redovisar också att man med en temporär höjning av avgifterna med en tiondels procent kan nå balans under 1982 och 1986 vända fondunderskottet till ett överskott. Därefter skall man kunna återgå till en lägre uttagsprocent. Det förtjänar påpekas att beräkningarna är baserade på en kompensationsnivå på 65 %. Nog hade det varit av allmänt intresse, om dessa uppgifter hade redovisats i propositionen.

Det finns vad gäller arbetstagare heller inga motiv till förändringar från kontrollsynpunkt.

I riksförsäkringsverkets rapport redovisas också ett forskningsarbete av vilket framgår att delpensionärernas yrkesaktivitet i väsentligt högre grad än för de yrkesaktiva ligger inom tillverkningsindustrin. Det är också värt att notera att det i rapporten när det gäller hälsotillståndet sägs att delpension fungerar på ett förebyggande sätt. Det sägs vidare: "I ett längre perspektiv kan tänkas en mer problemfri ålderdom med bättre hälsa och därmed bättre möjligheter till en meningsfull tillvaro som ålderspensionär." Det vore väl

bra, om vi kunde klara det.

Kort sagt: de data som har lagts fram av riksförsäkringsverket ger inget stöd för regeringens förslag. Reformen har tvärtom fungerat på avsett sätt. Därmed rycks också regeringens argument för en försämrad kompensationsnivå undan.

Delpensionsreformen har fungerat endast en kort tid. Det är mot denna bakgrund alltför tidigt att dra slutsatser av det slag som regeringen gör. Vi har haft en period med stark inflation och sänkta reallöner. Det är möjligt att regeringen har givit upp, att denna bild också ingår i regeringens föreställningsvärld om framtiden. Endast om så är fallet, kan den föreslagna försämringen av delpensioneringen vara begriplig. Men, herr talman, detta är inte socialdemokratins syn på hur framtiden bör gestalta sig för människor i vårt land.

Delpensioneringen är ingen lyxreform. Motsatta tongångar har dock hörts allt oftare i debatten, senast på Svenska arbetsgivareföreningens *sammankomst* i Älvsjö. Jag kan inte finna att en kompensationsnivå på 65 % är stötande hög i något pensionssystem. Det har heller inte framförts i debatten. Endast när det gäller delpensioneringen skall procentsatsen sänkas.

Vid genomförandet av delpensioneringsreformen utgick man i propositionen från en sammanlagd kompensationsnivå av deltidarbete och delpension på 85–90 % av den föregående inkomsten vid heltidsarbete. Riksförsäkringsverket redovisar utfall i bruttoinkomstlägena 40 000–80 000 kr. på mellan 84,7 och 88,3 %. I augusti 1980 låg 75 % av delpensionärerna i dessa inkomstintervall. Det är alltså ingen lyxreform. Intentionerna har fullföljts.

Man utgår från att sänkningen av kompensationsnivån skall innebära en besparing på 150 milj. kr. i nuvarande prisläge. Det betonas i propositionen att kostnadsförändringarna är svåra att bedöma. Det har heller inte angetts eller gått att få någon uppfattning om vid vilken tidpunkt besparingen kan komma att uppgå till 150 milj. kr. per år. Jag vill erinra om att besparingarna inom delpensionsförsäkringen inte påverkar statsbudgeten, eftersom försäkringen i sin helhet i princip är avgiftsfinansierad.

Med tanke på antalet inkomna ansökningar om delpension sedan regeringens förslag blev känt för allmänheten är besparingseffekterna än svårare att överblicka än vad som antyds i propositionen. Riksförsäkringsverket har i dagarna tagit fram ett material som visar skillnaden i antalet inkomna delpensionsansökningar veckorna 40–46 åren 1979 och 1980. T. o. m. vecka 46 år 1980 har det inkommit 30 938 ansökningar – 43 % fler än under hela 1979. Det sammanlagda antalet ansökningar under 1980 kan uppskattas till 35 000, kanske närmare 40 000. Ökningen inom landets försäkringskassor varierar från lägst 107 % i Östergötlands län till högst 297 % i Västmanland. I Gävleborg är ökningen 239 %, i Stockholms län 204 %, i Norrbotten 245 %, i Göteborg 194 % och i Halland 175 %, för att endast nämna några.

Jag tror att det hade varit klokt om man tänkt mer än en gång innan förslag om sänkning av kompensationsnivån framlades för riksdagen. Besparingen

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

på 150 milj. kr. kan med tanke på ett väsentligt större antal delpensionärer vändas till ett underskott under de närmaste åren. Var det inte besparingar främst i det korta perspektivet som regeringen var ute efter?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Vi har i vårt land byggt upp ett enhetligt socialförsäkringssystem. Det har varit till gagn för både anställda och företagare. I sparpropositionen visar regeringen nu att man har långt framskridna planer på att försämra också sjukförsäkringen. 1978 tillsatte regeringen en utredning, som har till uppgift att mildra de ogynnsamma effekter som uppstår vid sjukfrånvaro för deltid- och korttidsanställda. Kompensationen vid inkomstbortfall är för dessa grupper betydligt lägre än för heltidsanställda. Detta upplevdes som en positiv uppgift, eftersom det är väl dokumenterat att det är nödvändigt att finna lösningar som innebär förbättringar för ett stort antal människor.

Enligt direktiven skulle kommittén också pröva förutsättningarna att införa en period under vilken arbetsgivaren skall svara för sjukersättningen, dvs. sjuklön, i stället för nuvarande ersättningsregler. Av direktiven framgick också att utredningen bör uppmärksamma att sjuklönesystem inte får leda till svårigheter för personer med relativt hög sjuklighet eller med arbetshandikapp att få arbete.

Kommittén har i oktober månad fått tilläggsdirektiv signerade av Karin Söder. I dessa heter det bl. a. att det kan finnas behov av särskilda åtgärder för att förhindra att vissa handikappade personer med svag hälsa utestängs från att få anställning på grund av risken att de kommer att medföra högre lönekostnader.

Jag tror det är en berättigad oro som Karin Söder känner, för detta kan ju innebära en hårdare sortering bland arbetssökande. Företagen kan undvika att anställa dem som misstänks ha hög sjukfrånvaro. Det kan drabba de redan svaga grupperna, t. ex. de handikappade, äldre, kvinnor med små barn. Låt mig som en liten hälsning få säga: Ingen bör väl sättas i sjön på detta område, om vi innan vi fattar beslutet talar om att vi skall finna vägar att förändra för de svaga och utsatta grupperna.

I länder som redan har infört sjuklönesystem och där man nu har högre arbetslöshet än här - men vi vet vad vi också har att vänta oss - så är tendensen klart framträdande att dessa människor har svårigheter. Låt inte dessa sättas i sjön, samtidigt som vi gör stolta deklarerationer i FN inför 1981 års handikappår!

Utredningen har ytterligare tilläggsdirektiv. Den skall senast den 1 mars 1981 komma in med underlag till olika alternativ för att uppnå kostnadsbesparingar inom ersättningssystemet, t. ex. i form av lägre kompensationsnivå under de första dagarna av en sjukperiod eller införande av ett system med karens. Men en utgångspunkt bör därvid vara att besparingarna skall påverka olika grupper på i princip likartat sätt.

Jag ställde en fråga till Karin Söder i en debatt här i riksdagen den 16 oktober, och jag fick ett svar som jag vill läsa in i kammarens protokoll än en gång:

”Den andra frågan gällde formuleringen att besparingarna skall drabba

olika grupper på ett i princip likartat sätt. Jag vill gärna understryka att jag inte vill medverka till att vi åter hamnar i en situation där – om man så får uttrycka sig – blåblusens folk har det sämre i sjukpenninghänseende än andra människor. En förändring i sjukförsäkringssystemet måste ovillkorligen vara utformad så att alla, oavsett vilket yrke de har, skall ha samma grund för sin trygghet. Det är detta som är utgångspunkten för formuleringen. Jag är glad att jag nu får klarlägga detta, för vi behöver ju inte gå så långt tillbaka i tiden för att finna att förhållandena i det här avseendet varit ganska ojämlika.”

Det är helt riktigt. Det finns också f. n. möjlighet att avtalsvis tillförsäkra arbetstagare rätt till sjukersättning utöver de förmåner som följer av den allmänna försäkringen. För LO-gruppen gäller en försäkring under en period av 30 dagar, men andra grupper – statsanställda, landstingsanställda och kommunalanställda, dvs. stora tjänstemannagrupper i vårt land – har en sjuklön som dels ligger på en hög nivå, dels gäller för en betydligt längre tid.

Om de föreskrifter som vi har att jobba efter i utredningen skall följas, om direktiven att alla skall drabbas på i princip likartat sätt skall följas, vad innebär då det? Jo, det innebär att vi måste få en tvingande lag på vår arbetsmarknad. Jag skulle vilja fråga Karin Söder: Är Karin Söder beredd att medverka till att vi på arbetsmarknadens område i vårt land får en tvingande lag? Såvitt jag kan se är detta den enda möjligheten, om man skall få dessa sänkta kompensationsnivåer att i princip drabba alla lika. En tvingande lag skulle vara något helt unikt i vårt land.

Det är mycket som denna kommitté har att arbeta med. Det är stora frågor, och det är väsentliga frågor. De bör inte forceras fram. Jag skulle vilja vädja till Karin Söder att verkligen fundera över vad det är hon egentligen har bett utredningen att klara av, när hon sagt att den till den 1 mars 1981 skall lägga fram ett underlag till regeringen. Jag vill påstå att detta är omöjligt. Jag tycker att Karin Söder skulle tränga djupare in i den här frågan och se på vilka avvägningar som behöver göras och vad man behöver diskutera för att vi skall få ett förslag som vi kan ha nytta av och som kan utgöra ett underlag för diskussioner för och emot. Se nu till att det återigen inte läggs fram ett förslag som är ogenomtänkt, för det förlorar verkligen den här frågan på, och låt inte sjukförsäkringen bli föremål för en förändring lika hastigt och lika ogenomtänkt som blivit fallet när det gäller de andra områdena vi diskuterar i dag.

Men det skall bli dyrare också på andra områden. Man skall – förutom att man nu har höjt avgiften vid läkarbesök – höja karensbeloppet vid sjukresor från nuvarande 13 kr. till 30 kr. och vid resor med anledning av tandvård från 21 kr. till 38 kr. Som skäl anges att administrationskostnaderna är höga i förhållande till utbetalade belopp. Även här berörs svaga grupper. Jag vill erinra om att vi i utskottet fått en skrivelse från njursjuka som behöver åka för dialys tre gånger i veckan. Det kostar dem i dag 39 kr. i veckan, men det kommer att höjas till 90 kr. Är detta möjligen också en grupp som kommer att bli föremål för speciella åtgärder i likhet med de andra grupper vi har talat om? Vi föreslår här att man skall stanna vid en höjning till 20 kr. för resor i

samband med sjukvård och till 30 kr. för resor i samband med tandvård.

Karin Söder har också talat om högkostnadsskyddet. Kostnaden för läkemedel höjs nämligen till 40 kr. från den 1 januari 1981. Vi har i vår motion övervägt hur vi skall ställa oss till denna fråga, och vi har kommit fram till att vi kan acceptera detta, om det med en tidsmässig samordning blir ett effektivt högkostnadsskydd.

Herr talman! 1975 tillsattes socialpolitiska samordningsutredningen. I direktiven ingick att vi skulle samordna de olika försäkringsformerna. Vad händer nu? Jo, första gången regeringen lägger fram en proposition som är grundad på denna utrednings arbete, då brister man flagrant på tre punkter just när det gäller samordningsfrågorna. Först genomför man kostnadshöjningen från den 1 januari 1981. Sedan skall man samordna från den 1 juli 1981, men vi vet ju inte om det kan ske vid den tidpunkten. Det måste väl ändå föras förhandlingar med sjukvårdshuvudmännen om de kostnader och kostnadsökningar – det vill jag betona – som kommer att träda i kraft fr. o. m. den 1 januari 1982. Hade det inte varit bra och väckt respekt, om det menas allvar med talet om samordning, att man när den första propositionen lades fram hade sett till att den blev samordnad?

Herr talman! Man skulle kunna säga mycket mera om detta, men andra punkter kommer Helge Karlsson att behandla, och jag vet att detta även gäller Börje Nilsson. Jag vill sluta med att säga följande till Karin Söder: Vad man än vill kalla det, solidaritet kan det inte kallas för. Känns det ändå inte litet besvärande, Karin Söder, att – efter alla deklarationer som gjorts av centerpartister från denna talarstol, vid så många tillfällen – vara den första socialministern i vårt land som signerar en proposition som är så ogenomtänkt och som innebär så stora svårigheter för så betydande grupper?

Anf. 94 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Doris Håvik tog upp en lång rad frågor.

Först sade hon att konsekvenserna av basbeloppsförslaget inte skulle vara oövertänkta och att vi av den anledningen kommer med förslag i efterhand. Jag kan försäkra Doris Håvik att vi har tänkt igenom förslaget. Långt innan Doris Håvik talade om saken från den här talarstolen har vi förberett åtgärder med anledning av konsekvenserna för vissa grupper. Detta är alltså inte att komma i efterhand.

Sedan vill jag hålla med om att delpensionen inte är någon lyxreform. Det är en reform för att man skall kunna avtrappa sin arbetsinsats under den senare delen av sin yrkesverksamhet. På en punkt vill jag korrigera Doris Håvik, och det är när hon säger att detta inte är något besparingsförslag för statsbudgeten. Nej, det är ju faktiskt så, att delpensionssystemet fortfarande går med underskott som finansieras över statsbudgeten. Så länge fonden själv inte kan stå för utbetalningarna verkar det här som en besparing för statsbudgeten. Detta är alltså en faktisk upplysning om hur det ligger till i detta sammanhang.

Utgångspunkten för det förslag som vi har lagt fram är ju att relatera den inkomst man får efter en delpension till den utveckling som har ägt rum för

människor i aktiv ålder. Det står också uttryckligen i propositionen.

Jag tycker inte att det alls är märkvärdigt att det har kommit en lång rad ansökningar om delpension under hösten. Tvärtom är det mycket naturligt. Det skulle förvåna mig mycket, om det inte blir en motsvarande sänkning av antalet ansökningar under det kommande året. De som kanske hade tänkt sig att vänta till nästa år har nämligen gått in tidigare och ansökt om delpension. Jag tycker således att det är en ganska naturlig reaktion efter den debatt som vi har haft under hösten.

Den försämring som Doris Håvik talade om är alltså tagen med hänsyn till den utveckling av reallönen för de yrkesverksamma på arbetsmarknaden. Jag tycker att det är rimligt, eftersom de här människorna, som från sina utgångspunkter med all rätt har begärt delpension, ju fortfarande är aktiva på arbetsmarknaden.

En annan fråga som Doris Håvik tog upp var spörsmålet om tilläggsdirektiven till sjukpenningkommittén. Det är ju riktigt att de direktiv som nu gäller för arbetsgivarinträde fanns redan i de ursprungliga direktiven, så det är alltså inte fråga om någonting nytt. Jag står fortfarande fast vid de deklARATIONER som jag gjorde från den här talarstolen och som Doris Håvik så vänligt citerade här. Det är en självklarhet att i princip samma regler skall gälla för alla grupper – om man kommer fram till att vi skall ha ett sådant sjuklönesystem. Däremot väntar jag med spänning på det förslag som Doris Håvik och övriga ledamöter i kommittén kommer att lämna. Först då det lagts fram har jag anledning att ta ställning till huruvida ert förslag innebär en framkomlig väg eller ej.

Detta gäller också den andra delen av tilläggsdirektiven. Statsråd brukar inte förväntas uttala sig om utredningsresultat förrän de fått dem på sitt bord. Jag vill också understryka att jag står i nära kontakt med utredningens ordförande beträffande den knappa tid som står till förfogande. Men utgångspunkten har varit att vi vill pröva om det finns möjligheter att med bibehållna goda sociala förhållanden använda några andra system än det nuvarande sjukförsäkringssystemet. Remissvaren och den vidare behandlingen får visa om detta är möjligt, och vi väntar oss underlag från sjukpenningkommittén.

Jag vill återropa några andra saker som Doris Håvik tog upp. Bl. a. anförde hon att man inte skulle ha tagit hänsyn till socialpolitiska samordningskommitténs propäer om att ett eventuellt införande av högkostnadsskydd skulle ske på ett samordnat sätt. Det är faktiskt så, Doris Håvik, att också socialdemokratiska regeringar har höjt läkemedelsavgifter och läkarvårdsavgifter utan att föreslå ett högkostnadsskydd. Där ser jag inte alls någon skillnad.

Däremot har riksdagen ofta fastlagt principer för hur olika sociala reformer skall utformas. Därefter har man – när riksdagen lagt fast principerna – gått till förhandlingar med berörda instanser. Så blir det också i det här fallet med högkostnadsskyddet. Och det är min förhoppning att Doris Håvik, som jag vet har varit en varm anhängare av högkostnadsskydd i olika sammanhang, också skall vara beredd att aktivt stödja ett sådant här förslag.

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

Det innebär en viktig reform för de människor som har stort behov av läkarvård, medicinering och behandling.

Sedan var det fråga om resor. Det är faktiskt så att ersättningen för sjukresor sedan länge har varit föremål för utredning, och vi ser fram mot att också finna en möjlighet att i det avseendet införa ett högkostnadsskydd. Framtiden får utvisa om det blir möjligt.

När det gäller de handikappade är faktiskt kostnaderna för resor en post som inräknas när man bedömer rätten till handikappersättning. En person som på grund av sitt handikapp måste göra täta resor till sjukhus kan, om förutsättningar i övrigt föreligger, genom handikappersättningen kompenseras för sina kostnader. Det är mycket viktigt att få säga detta i riksdagens talarstol i dag, eftersom det har förekommit ganska många vilseledande uppgifter i det här avseendet.

Anf. 95 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag är helt på det klara med att vi har befunnit oss i den egendomliga situationen att riksförsäkringsverket under lång tid har fått rekvirera pengar från statskassan för att över huvud taget kunna betala ut delpensionerna – och verket har varit redovisningsskyldigt varje kvartal. Men det är inte avsikten med försäkringen. Den skall vara avgiftsfinansierad. Och nog var det litet nonchalant att bortse från det förslag som lades fram av verket 1977 – som man inte gjorde någonting åt förrän den 1 januari 1980. Regeringen har helt enkelt försatt sig i dagens situation.

Det är alldeles uppenbart att fler söker delpension. Men Karin Söder sade någonting som var intressant. De kanske har sökt ett år tidigare än de hade tänkt, sade hon. Ja visst, kanske två tre år tidigare också, vilket innebär att de kommer att finnas längre tid i systemet och därigenom kommer kostnaderna att öka. Det är ju alldeles uppenbart att så sker.

Sedan fick jag inget svar på min fråga. Arbetsgivarinträde har vi inte att utreda enligt direktiven, utan det gäller ett sjuklönesystem. Arbetsgivarinträde är någonting helt annat som finns på den statliga sektorn. Det kan vi väl stryka ur debatten här, för det handlar ju inte om det i direktiven.

Karin Söder slår fast att det system det här är fråga om skall gälla lika för alla, *ovillkorligen*. LO har det inte i avtal, men de flesta har det. Om vi skall införa karensdagar, skall vi då riva upp gamla avtal där sjuklönen är garanterad? Det kan man väl inte göra, med de kostnader det skulle innebära att avlösa de gamla avtalen. Då finns det bara en väg, om Karin Söders deklARATION här skall hålla – att det skall gälla i princip lika för alla – nämligen en tvingande lag på arbetsmarknaden, som förbjuder parterna att träffa avtal om dessa förmåner. Är Karin Söder beredd att sätta en sådan lag i sjön och förbjuda arbetsmarknadens parter att förhandla på dessa väsentliga områden?

Sedan till högkostnadsskyddet. Javisst, jag har varit anhängare av det, och jag är det fortfarande. Men jag tycker att skall det vara en samordning, då skall man inte höja kostnaderna från 25 till 40 kr. från den 1 januari – det skulle innebära stora påfrestningar. Det finns bl. a. barnfamiljer som får

köpa mat på apotek till sina barn, som inte kan äta vanlig mat. Det finns också andra som får betydande kostnader.

I fråga om handikappade med rätt till bil påverkar kostnaderna beräkningen av handikappersättningen. Karin Söder vet hur snäva gränserna är vid bedömningen av handikappersättning. Är man beredd att mjuka upp dessa gränser?

Anf. 96 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade tidigare. Jag förväntar mig att de svårigheter och de möjligheter som sjuklönealternativet innebär blir redovisade i utredningens förslag, och jag tar då ställning till dessa förslag.

Om vi kallar det sjuklön eller arbetsgivarinträde må väl vara detsamma. Jag är helt på det klara med att arbetsgivarinträde i dag används på den statliga sidan. I varje fall med den utformning det här är fråga om kan det vara samma sak.

Jag vill gärna beröra en fråga som Doris Håvik ställde i slutet av sitt anförande. Hon tog upp diskussionen om en social nedrustning. Jag vill understryka att under den tid som vi har haft icke-socialistiska regeringar i det här landet har det hänt väldigt mycket på det sociala området. Det händer oerhört mycket också under den socialdemokratiska tiden, ofta i stor enighet. Det reformarbetet har fortsatt, trots ekonomiska problem. Jag tycker att det är viktigt att framhålla detta i dag. Här har talats mycket om de handikappade. Anslaget över statsbudgeten till de handikappade har faktiskt sedan 1976/77 mer än fördubblats. Detta är värt att notera en dag då man från socialdemokratisk sida försöker ge sken av att vi skulle vara några "sociala nedrustare".

Det finns mycket annat att peka på. Jag kan ta en sak som är viktig när det gäller handikapporganisationernas möjligheter att arbeta. Från 1977 har ökningen av anslaget till handikapporganisationerna mer än fördubblats. Det finns alltså fog för talet om att vi bedriver solidaritetspolitik. I lägen av ekonomiska svårigheter måste vi göra vissa smärre justeringar i utgående förmåner och omfördela till de svagares förmån.

Man kan göra samma deklamationer när det gäller utvecklingen på barnomsorgens område. Där har vi haft en snabb ökning över statsbudgeten under de senaste fem åren. Det totala stödet har ökat med 144 %.

Det finns alltså ett gott utgångsläge för framtiden. De förändringar som här föreslagits uppgår till några hundratal miljoner kronor. Det skall ses i ljuset av att socialhuvudtiteln totalt omsluter omkring 55 miljarder.

Anf. 97 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Karin Söder säger att utredningen skall komma med ett förslag, som hon då skall ta ställning till. Men jag vill säga till Karin Söder att direktiven och det uttalande som gjorts här i riksdagen inte går ihop, nämligen att detta skall drabba alla grupper lika. Då måste det bli en tvingande lag. Jag undrar om Karin Söder riktigt vet vad en tvingande lag

innebär på arbetsmarknaden. Annars skulle jag hoppas att Karin Söder sade: Det jag har sagt måste utredningen titta närmare på, för jag är inte beredd att medverka till att det kommer en tvingande lag på svensk arbetsmarknad. Det man har sagt och det man har skrivit är litet för löst – det stämmer inte, och därför måste man konkretisera sig.

Vi har fått veta att olika anslag har fördubblats eller fyrdubblats. Det är ju bra. Men det måste sättas i relation till den inflation vi haft. Det är alldeles självklart att sådana kostnader måste öka, om bidragen skall behålla sitt reella innehåll. Kan det då bli något därutöver är det ju fint.

Karin Söder säger att jag försöker ge sken av att det är fråga om en social nedrustning. Det är väl inte möjligt att LO, TCO och SACO/SR ställer upp på någonting som jag "försöker ge sken av". Dessa organisationer har tagit ställning på grundval av propositionen och kommit fram till att det reella innehållet i propositionen får dessa effekter. Därför avstyrker de med kraft att dessa förslag skall genomföras. Men dessa organisationer var kanske inte värda att lyssna till. Men regeringens egen myndighet, riksförsäkringsverket, har gjort en saklig prövning och pekat på vad detta kan få för konsekvenser. Denna prövning har det inte varit speciellt intressant att nämna under utskottsarbetet, och det verkar inte heller som om regeringen tagit något större intryck av den. Tänk vad det hade varit bra om ni talat med riksförsäkringsverket mera intimt och nära under propositionsskrivningen! Då hade kanske många yttranden från denna talarstol kunnat undvikas, nämligen yttranden av typen att det skall vi titta på senare och det skall vi ordna sedan om det får oanade och icke önskade effekter. Verkar det genomtänkt?

När en proposition remitteras för att man skall få reda på vilka konsekvenser propositionsförslagen får, verkar det som om regeringen blir minst lika förvånad över de effekter som remissinstanserna anser kommer att bli följden av förslagen. Då säger man från regeringens sida: Det får vi rätta till sedan! Minskar inte det besparingseffekterna?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 98 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag vill gärna när Doris Håvik talar om den sociala situationen i vårt land peka på att socialpolitiken finansieras över olika offentliga budgetar, inkl. statsbudgeten, och understryka att det är totalsumman som är intressant i detta sammanhang. De transfereringar som sker till olika grupper är naturligtvis mycket viktiga för dessas konsumtion. Men jag är alldeles övertygad om – och det är en övertygelse som jag har fått vid kontakter med pensionärer, sjuka och barnfamiljer – att dessa grupper också i totalbilden av sin sociala situation lägger in social hemhjälp, sjukvård, barnomsorg, möjligheten att gå till en distriktssköterska osv. Det är ju den totala bilden som måste vara utgångspunkten för bedömningen av den sociala situationen i vårt land.

Lägger vi samman de olika budgetarna på det sociala området, är jag alltså övertygad om att vi kommer fram till att den sociala sektorn väl försvarar sin plats. Det skulle förvåna mig om man inte, när man lägger samman alla delposter, kommer fram till att det blir en ökning av den sociala sektorns andel. Under sådana förhållanden kan man inte tala om en social nedrustning.

Även om vi tidigare, Doris Håvik, dess värre haft en hög inflation, har den ändå icke varit så hög att de siffror jag nämnde tidigare enbart skulle ha räckt till kompensation för inflationen.

Tredje vice talmannen anmälde att Doris Håvik anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 99 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! I regeringens proposition 1980/81:20, om besparingar i statsverksamheten, m. m. säger socialministern följande i inledningen till bilaga 4, som gäller socialdepartementets verksamhetsområde:

”Från socialdepartementets huvudtitel på statsbudgeten bekostas främst olika sociala trygghetsanordningar som skall ge vård och service samt ekonomisk trygghet åt medborgarna. Dessa samhällsinsatser riktar sig främst till barnfamiljer, åldringar, sjuka och handikappade.” Vad som sedan står bör uppmärksammas extra noga: ”Det kan självfallet inte komma i fråga att i besparingssyfte vidta några åtgärder som skulle kunna äventyra vård och ekonomisk trygghet för dessa grupper.”

När jag hörde Karin Söder fick jag en känsla av att socialministern försökte övertyga sig själv om att det finns någonting positivt i propositionen. Men det hjälper inte att vare sig upprepa argumenten eller höja rösten – det blir inte mer övertygande eller trovärdigt ändå.

Om man tar del av förslagen i det föreliggande betänkandet, finner man att det är en hel katalog av åtgärder som undanröjer eller äventyrar den ekonomiska tryggheten för de grupper socialministern nämner. För barnfamiljer, åldringar, sjuka och handikappade innebär förslagen en social nedrustning.

Sammanfattningsvis innebär förslagen bl. a. en försämring av indexunderlaget för beräkning av gällande basbelopp, en försämring av inkomstberäkningen för kommunalt bostadstillägg och hustrutillägg, en försämring av delpensionen och en försämring och fördyring av såväl sjukvårds- som tandvårdskostnader. Inom sjukvården berörs såväl patientavgifter som medicin och sjukresor.

Hur någon kan påstå att detta inte leder till försämringar av de grundläggande trygghetsanordningarna, utan bara till en viss uppbromsning av kostnadsökningarna för staten och den allmänna försäkringen, är obegripligt. Men detta finns faktiskt också att läsa i inledningen till bilaga 4. Det rör sig ju om miljardbelopp som undandras just nämnda grupper, vilka regeringen samtidigt säger sig vilja skydda.

Det är inte heller så att alla försämringar och fördyringar som drabbar

många människors levnadsstandard är begränsade till den s. k. sparplanen. Det finns även andra överenskommelser och pålagor som drabbar orättvist och lägger ytterligare ekonomiska bördor på de ekonomiskt svaga grupperna. Det nya året 1981 inleds med en chockhöjning av livsmedelspriserna på uppemot 11 % enligt pris- och kartellnämndens beräkningar. Hyrorna höjs kraftigt. Dessutom aviseras höjda avgifter för bl. a. el, telefon och TV-licenser, och därutöver höjs priset på en stor del av de sociala tjänsterna.

Jag skall begränsa mitt inlägg i debatten till att något belysa hur pensionärernas ekonomiska situation påverkas av regeringens sparförslag. Inga Lantz kommer sedan att ta upp den övriga delen av betänkandet. Pensionärerna är en grupp som regeringen tycks tro lever i lyx och överflöd. Därför skall man nu dra åt svångremmen och ställa upp för den omfördelning från de fattiga till de rika som är regeringens recept för att lösa den ekonomiska krisen.

Jag måste – jag vet inte för vilken gång i ordningen – börja med att påminna om att när nuvarande pensionssystem infördes var samtliga partier i riksdagen överens om att pensionärerna skulle följa med i den allmänna standardutvecklingen i samhället. Och målsättningen – som man också var överens om – var att pensionen skulle utgöra 60 % av den genomsnittliga industriarbetarlönen.

Ingenting har under de år som gått gjorts för att infria den målsättningen. Tvärtom har pensionärerna när löneutvecklingen varit gynnsammare fått vidkännas en standardförlust i jämförelse med dem som stått i produktionen. Men då har det varit tyst från regeringshåll, medan det nu, då reallöneutvecklingen är negativ, förespråkas från olika håll att pensionerna skall följa löneutvecklingen i stället för som nu konsumentprisindex. Som upplysning bör det kanske påminnas om att folkpension med helt pensionstillskott fortfarande ligger kvar på samma nivå i förhållande till industriarbetarlönen som när systemet infördes, dvs. ca 30 %.

Och den ekonomiska situationen för den enskilde pensionären blir ju inte bättre av den jämförelse som görs mellan den totala reallöneökningen och motsvarande siffra för hela pensionärskollektivet. En sådan jämförelse är bara till för att skapa motsättningar mellan dem som är i produktionen och dem som av åldersskäl har gjort sin insats och nu står utanför arbetsmarknaden. Det är något som jag hoppas inte kommer att leda till resultat.

Ingen löntagare kan godkänna finansutskottets motivering för att ändra nuvarande principer för indexberäkning av basbeloppet som underlag för olika sociala förmåner, nämligen att det om pensionärerna får behålla sin s. k. värdesäkring av pensionerna inte blir något utrymme över för löneökningar. Det är minst sagt fullt att spela ut pensionärer och löntagare mot varandra, som nu görs från regeringshåll.

Karin Söder sade i sitt anförande att vi måste stabilisera ekonomin. Men det finns en ny dansk undersökning som på svenska heter Lönenivå och konkurrensförmåga, och den visar att det inte finns några som helst statistiskt fastlagda samband mellan lönenivå och investeringar – och inte heller mellan

lönenivå och sysselsättning. Tvärtom ökar vad man kallar köpkraftsproduktivitet med snabbare lönestigningstakt. Enligt studien skulle en 5-procentig ökning av lönestigningstakten ge som resultat att produktiviteten ökade med mellan 3 och 4 %. Med högre löner får man alltså en bättre konkurrensförmåga, enligt statistiken. Detta är någonting för regeringen att fundera på. Detsamma blir naturligtvis konsekvensen beträffande pensionerna om köpkraften bibehålls.

Pensionärerna och deras organisationer motsätter sig inte en standardföljsamhet av pensionerna men de menar att först måste pensionärerna kompenseras för de förluster som de under många år fått vidkännas, då pensionerna enbart har följt prisutvecklingen, och vidare måste deras krav att pensionen skall utgöra 65 % av genomsnittslönen tillgodoses. Detta skulle, beräknat på en genomsnittlig årsinkomst på 65 000 kr., innebära en pension på drygt 42 000 kr. eller en fördubbling av det belopp som folkpension och helt pensionstillskott i dag uppgår till. Även om man räknar med ett generöst bostadstillägg – en förmån som regeringen också vill försämra – så återstår en dryg del att fylla ut innan den målsättningen har nåtts.

Det tycks också vara nödvändigt att påminna om att fortfarande är den övervägande andelen av de 1,3 miljoner pensionärerna beroende av helt eller reducerat pensionstillskott. Här finns alltså inget köpkraftsöverskott eller utrymme för besparingar. Och om regeringen verkligen tänker infria löftet att skydda de ekonomiskt svaga, borde socialministern nu, i samband med förslaget till ändring av basbeloppsberäkningen, ge besked om vilka förbättringar av pensionstillskottet som hon vill föreslå – i stället för att hänvisa till att hon återkommer med förslag senare.

Man kan inte enligt vpk:s mening samtidigt som man föreslår en rad åtgärder för att sänka den allmänna standardnivån i samhället – en standardsänkning som hårdast drabbar de ekonomiskt svaga – förändra beräkningsgrunden för det basbelopp som är grundvalen för en stor del av vårt sociala trygghetssystem. Ingen, och allra minst regeringen, har klart för sig vilka effekter en sådan förändring får.

Vpk som inte sitter i utskottet och inte deltagit i realbehandlingen måste avstå från en katalogisering av effekterna av en förändrad basbeloppsberäkning. Vi kan hänvisa till remissinstanserna som visar på en del, och socialdemokraterna har i sin reservation I tagit upp en mängd problem som uppstår. Vi kan därför begränsa oss till ett yrkande om bifall till denna reservation.

Regeringen föreslår också en ändring beträffande inkomstprövningsregeln för kommunalt bostadstillägg och hustrutillägg. Vpk:s motivering för avslag på denna försämring är att också detta förfarande drabbar orättvist. Regeringen halverar helt enkelt beloppen som kvalificerar för bidrag. Detta betyder i realiteten att det endast blir de pensionärer som är berättigade till pensionstillskott som kommer att få bostadstillägg.

Vpk ansåg att det var ett framsteg när riksdagen beslutade att statsbidrag fr. o. m. januari 1980 skulle utgå till kommunernas kostnader för kommunalt

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

bostadstillägg. Detta innebar en viss utjämning av de bostadsbidrag som utgick i kommunerna – som förut varit väldigt godtyckliga, ibland beroende på viljan och ibland beroende på kommunernas ekonomiska förutsättningar. Kravet för statsbidrag var att bostadskostnaden upp till en övre hyresgräns täcktes till 80 %.

Från den 1 januari 1981 höjs den övre hyresgränsen till 750 kr. för ensamstående och 850 kr. för makar. Men detta blir bara ett slag i luften, då socialministern aviserar att hon skall återkomma med förslag om en sänkning av statsbidraget från 43 till 38 %, för det är ingen som tror att kommunerna kommer att kompensera den skillnad som då uppstår. Kommunerna drabbas ju också hårt av regeringens sparplan. I det här fallet som i många andra blir det den enskilda individen som drabbas.

En annan försämring, som inte direkt drabbar dem som redan gått i pension men som ändå drabbar äldre ofta utslitna i ett tungt jobb, vilka vill trappa ner sin arbetsinsats innan de definitivt lämnar arbetsmarknaden, är ändringen i lagen om delpensionsförsäkring, som det även finns förslag om i betänkandet.

Lagen om delförsäkring trädde i kraft för mindre än fem år sedan, men redan nu är den borgerliga regeringen redo att vidta åtgärder som innebär att de människor som kanske mest är i behov av en nedtrappning av arbetstiden hindras från att göra det av ekonomiska skäl. Det är väl inte obekant ens för regeringens representanter att de inom arbetsmarknaden som har de tyngsta och ur arbetsmiljösynpunkt sämsta jobben också är de som ligger längst ner på löneskalan. För dessa har varje krona stor betydelse, och den föreslagna sänkningen från 65 till 50 % av delpensionsbeloppet har en avgörande betydelse. Många tvingas helt enkelt avstå från en nedtrappning av sin arbetstid.

Om detta sedan ger några besparingar kan väl också diskuteras, därför att det kan dra med sig ökade vårdkostnader som snabbt uppgår till mera än de besparingar regeringen tror sig göra.

Jag kan inte frågå min uppfattning att det finns en del cynism i socialministerns uttalande på denna punkt, som återges i betänkandet: "Socialministern ifrågasätter om det mot bakgrund av den hittillsvarande utvecklingen framstår som tillräckligt lönsamt att utföra heltidsarbete i jämförelse med att uppbära delpension. En något lägre kompensationsnivå inom delpensioneringen skulle enligt socialministern ge en klarare motive-ring för fortsatt heltidsarbete utan att syftet med delpensioneringen därmed behöver äventyras."

Jag vill fråga socialministern vilka det då är som drabbas. Jo, det är just de grupper jag nämnt: de med låga löner och dåliga arbetsförhållanden. Det är av detta skäl som vpk yrkat avslag på detta förslag.

Vpk:s avslagsyrkande i övrigt till de förslag som behandlats i socialförsäkringsutskottets betänkande är grundade på att vpk inte ställer upp på den omfördelningspolitik och den sociala nedrustning som förslagen innebär. De som drabbas är de ekonomiskt sämst ställda i vårt samhälle.

Vpk kommer även i fortsättningen att bevaka de svagas intressen. Vi

kommer också att följa upp de krav som pensionärsorganisationerna ställer. Mer än någonsin finns behov av att slå tillbaka angreppen mot deras levnadsstandard.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 3 och i övrigt till de motionsyrkanden från vpk som behandlas i detta betänkande.

Anf. 100 ALLAN ÅKERLIND (m):

Herr talman! Det torde väl nu stå klart för de flesta att vi i vårt land inte kan fortsätta att leva över våra tillgångar och låna i samma takt som hittills. I en enskild familj går det inte att i längden leva över sina tillgångar. Det går naturligtvis inte heller i hela landets ekonomi. Som ett led i de besparingar som nu måste göras för att bringa ned utgiftssumman måste man se de regeringsförslag som vi nu diskuterar och som behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14.

Vi behandlar först förslaget om ändrad beräkning av basbeloppet. Basbeloppet har beräknats sedan år 1960 och utgör f. n. 4 000 kr. multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget, konsumentprisindex, under andra månaden före den som basbeloppet avser, och prisläget i september 1957. Basbeloppet förändras när jämförelsetalet, eller skillnaden i konsumentpriserna, ökat eller minskat med minst 3 % sedan föregående förändring av basbeloppet skedde, och basbeloppet avrundas till närmaste hundratal kronor.

Genom anknytningen till basbeloppet har pensioner och många andra förmåner blivit automatiskt värdesäkrade i förhållande till den allmänna prisutvecklingen. Basbeloppet styr också intjänande av pensionspoäng och ATP-avgifter, det reglerar maximala ersättningen inom sjukpenningförsäkringen, nivån på pensionstillskott, delpension, arbetsskadeersättning, bidragsförskott, studiestöd och förmånerna på en rad andra områden.

Förslaget i propositionen innebär att basbeloppet fr. o. m. januari månad 1981 skall utgöra 15 400 kr. multiplicerat med det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget under andra månaden före den som basbeloppet avser och prisläget i juni 1980. Förändringarna i det allmänna prisläget skall, i enlighet med föreskrifter som skall meddelas av regeringen, för tiden efter oktober 1980 beräknas med bortseende från indirekta skatter, tullar och avgifter, medan tillägg skall göras för subventioner. Därutöver skall vid beräkningen av jämförelsetalet bortses från direkt inverkan på prisläget av ändrade energipriser.

Både i motionen 75 av Sven Aspling m. fl. och i motionerna 97 och 103 av Lars Werner m. fl. begärs att riksdagen skall avslå förslaget om ändrade beräkningsgrunder för basbeloppet.

I dessa motioner förekommer starka överdrifter och rena sakfel vad beträffar effekterna av den nu föreslagna basbeloppsberäkningen. Vi har i betänkandet bemött påståendet att pensionärerna skulle ha förlorat en månads pension om det nu föreslagna basbeloppet skulle ha använts sedan år 1976. För att det påståendet skulle ha varit riktigt skulle effekten varit över

8 % under denna tid. Nu är det rätta förhållandet att effekten skulle ha blivit mellan 5 och 6 %.

Anledningen till att det ändå blivit så pass stor skillnad om det nu föreslagna basbeloppet tillämpats under denna tid är de snabbt stigande energipriserna under senare år. Om denna basbeloppsberäkning i stället gällt längre tillbaka i tiden, skulle effekterna blivit mycket små – vissa år till och med i pensionshöjande riktning.

Det är mot den bakgrunden verklighetsfrämmande, när man i den socialdemokratiska motionen talar om att förslaget innebär social nedrustning och att tryggheten står på spel. Det är inte sant! Det är i stället så att om vi inte kan förmå oss att dra in litet nu, sätts hela vår trygghet *i framtiden* på spel.

Besluten om indexreglering av pensioner och annat har fattats under en period när de ekonomiska förhållandena var helt annorlunda än de är nu. Den yrkesarbetande delen av befolkningen har under de senaste åren fått en mycket obetydlig förändring av reallönerna. I propositionen anges att de totala reallönerna efter skatt för hela löntagarkollektivet ökat med 8 % sedan 1973, medan motsvarande ökning för pensionärskollektivet uppgått till 50 %.

Nu måste observeras att antalet löntagare också har ökat sedan år 1973, och det reducerar de 8 procenten i ökning för hela kollektivet betydligt. Men samtidigt måste observeras att den stora ökningen på 50 % för pensionärskollektivet till mycket stor del förklaras av att vi har fått fler pensionärer och att de nytillkomna pensionärerna oftast har en betydligt högre pension än tidigare pensionärer.

Det finns såvitt vi kan se ett mycket begränsat utrymme för ökad privat konsumtion under de närmaste åren, och det skulle vara orimligt om det stora pensionärskollektivet då alltid skulle garanteras kompensation för t. ex. höjda energipriser, samtidigt som löntagarna inte skulle kompenseras för detta och kanske uppleva stora svårigheter att ens kunna behålla sina reallöner.

Vårt svenska sociala trygghetssystem bygger på solidaritet mellan olika grupper och mellan generationerna. Den nu föreslagna ändringen av basbeloppets beräkning tycker jag ligger helt i linje med den solidaritetstanken. Den som har hög inkomst får ju via samhället vara med och stödja ekonomiskt svaga grupper. På samma sätt är det inte orimligt att de som har höga pensionsinkomster medverkar till att de som har de lägsta pensionerna kan få förbättringar.

Den nu föreslagna förändringen kommer inte att få någon omedelbart märkbar effekt. Även om energipriserna höjs kraftigt, dröjer det lång tid innan det blir några större skillnader jämfört med nuvarande beräkningar av basbeloppet. Det finns alltså ingen grund för någon skrämselfpropaganda. Regeringen har dock redan nu påbörjat utredningsarbete inom regeringskansliet för att se på om de svagaste grupperna i samhället kan behöva skyddas för de effekter som den nya basbeloppsberäkningen kan få. Budgetministern har utlovat förslag som skyddar de handikappade och

vidare att han under nästa år skall lägga fram förslag om att existensminibeloppen också i fortsättningen skall knytas till utvecklingen av konsumentpriserna.

Även på andra områden kan det visa sig nödvändigt att skydda utsatta grupper. Det skall regeringen i så fall återkomma till. Det finns också anledning påpeka att med den nu föreslagna metoden för beräkning av basbeloppet sänks gränsen för tillhörighet till försäkringen, och det kan medföra att fler personer än f. n. kommer att omfattas av försäkringen. Höjda pensionstillskott har också aviserats, och det ökar grundtryggheten för stora grupper försäkrade.

Som bl. a. framhålls i en del remissyttranden, är naturligtvis inte förslaget problemfritt. Det kommer att uppstå problem som måste lösas genom förhandlingar i vissa fall. Det kan uppstå tolkningsproblem i andra fall. Vi har från utskottets sida förutsatt att regeringen fortlöpande studerar den valda metodens effekter i ett längre perspektiv och återkommer till riksdagen med de förslag som kan motiveras av utvecklingen.

Nettobesparingen genom den nu föreslagna basbeloppsberäkningen har angetts till ca 500 milj. kr. per år, men vi är från utskottets sida medvetna om att de åtgärder som kan behöva vidtas för att skydda de svaga grupperna i samhället kan reducera den besparingseffekten något.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under denna punkt. I den socialdemokratiska reservationen påtalas, när det gäller den tekniska konstruktionen av det föreslagna basbeloppet, att det av redovisningen i propositionen inte framgår om de vikter med vilka energislagen skall ingå i den nya indexen i fortsättningen skall hänföra sig till konsumtionsvärdet i oktober 1980, eller om de skall förändras i takt med konsumtionsvärdet från ett år till nästa i enlighet med nuvarande principer. Enligt vad jag erfarit så skall i de föreskrifter som regeringen utarbetar anges att de skall förändras från ett år till nästa.

Utskottet har också behandlat en rad andra förslag som syftar till att sänka statens utgifter. När det gäller reglerna för kommunalt bostadstillägg till folkpension så gäller att bostadstillägget minskas med en tredjedel av den inkomst som överstiger folkpensionen inkl. pensionstillskott jämte ett belopp på 2 000 kr. per år för ensamstående och 1 500 kr. för var och en av två makar. Regeringen föreslår nu att gränsen för inkomst utöver folkpension och pensionstillskott sänks från 2 000 till 1 000 kr. för ensamstående och från 1 500 till 750 kr. för var och en av två makar.

Regeringen föreslår också att det statsbidrag som utgår under vissa förutsättningar med 43 % av kommunens kostnader för kommunalt bostadstillägg skall sänkas till 38 %.

Utskottet biträder förslaget.

Socialdemokraterna har i sin reservation främst kritiserat att det nu föreliggande förslaget angående kommunalt bostadstillägg inte samordnas i tiden med riksdagsbehandlingen av ett kommande förslag angående de statskommunala bostadsbidragen. Jag kan inte inse att det argumentet har sådan tyngd att det skall hindra att vi tar ställning i fråga om kommunalt

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

bostadstillägg nu. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Regeringen föreslår också ändrad kompensationsnivå inom delpensionsförsäkringen. Delpensionen utgår under vissa förutsättningar till personer som är mellan 60 och 65 år. Delpensionen utgår med 65 % av den försäkrades pensionsunderlag. Delpensionen är ATP-grundande och knuten till basbeloppet. Regeringen föreslår nu att delpensionen skall fastställas till 50 % av den försäkrades pensionsunderlag mot f. n. 65 % av underlaget.

Förslaget läggs fram mot bakgrunden av dels det rådande ekonomiska läget, dels med hänsyn till kostnadsökningarna inom delpensionssystemet. Det anges i propositionen att industriarbetarlönen under åren 1976–1979 ökat med i genomsnitt 24 % medan ökningen av basbeloppet och därmed delpensionsbeloppen under samma tid var 32 %.

Mot bakgrunden att delpensionernas värde gentemot förvärvsarbetet alltså har blivit större under dessa år, framstår inte den föreslagna sänkningen så stor, och med tanke på samhällsekonomi tillstyrker utskottet förslaget. Förslaget innebär ändå att den som har behov av att minska sin arbetsinsats alltjämt kommer att få ett starkt ekonomiskt stöd.

Vi vänder oss också mot det socialdemokratiska förslaget att den föreslagna sänkningen bara skulle gälla egna företagare. Vi menar att de föreslagna ändringarna skall omfatta alla förvärvsarbetande och avstyrker det socialdemokratiska förslaget. Det gäller också reservanternas förslag om att särbehandla egenföretagare och uppdragstagare, både när det gäller reglerna för att få delpension och när det gäller delpensionsfonden.

När det gäller övergångsbestämmelserna vill jag påpeka att utskottet föreslår en ändring och ett förtydligande gentemot propositionens förslag. Den nya texten finns på s. 30 i betänkandet. I propositionen föreslås att äldre bestämmelser skall gälla för den som kommit in med sin ansökan till försäkringskassan före den 1 december 1980. Eftersom riksdagen inte hunnit behandla frågan före den 1 december, föreslår utskottet att de äldre bestämmelserna skall gälla under förutsättning att en ansökan inkommit till försäkringskassan före ikraftträdandet, alltså den 1 januari 1981. Vi har också gjort ett förtydligande i övergångsbestämmelserna av följande lydelse: "Har en ansökan om delpension gjorts efter ikraftträdandet och avser ansökningen rätt till delpension från och med oktober, november eller december månader 1980, skall äldre bestämmelser gälla för de pensionsbelopp som avser dessa månader." Bakgrunden är att man kan få delpension upp till tre månader före ansökningsmånaden. Vi anser alltså att de äldre bestämmelserna skall gälla detta år, innan den nya bestämmelsen träder i kraft. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i denna del.

I propositionen anmäler socialministern att hon senare skall föreslå regeringen att sjukpenningkommittén får i uppdrag att senast den 1 mars 1981 komma in med dels en redovisning av sitt utredningsuppdrag i vad avser ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom, dels underlag till olika alternativ för att uppnå kostnadsbesparingar inom ersättningsystemet vid sjukdom, t. ex. i form av lägre kompensationsnivå under de första dagarna i en

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

sjukperiod eller införande av system med karens.

Utskottet delar uppfattningen att det med hänsyn till det ekonomiska läget är nödvändigt att snarast få fram underlag för bedömning av om sjukförsäkringens kostnader kan minskas och administrationen förenklas. Vi avvisar därför det socialdemokratiska förslaget att tilläggsdirektiven till kommittén skall återkallas, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Tandvårdsförsäkringen ersätter den försäkrades kostnader för tandvård med 50 % av arvodet för vården upp till 2 500 kr. och med 75 % av arvodet över detta belopp. När det gäller ädla metaller och annat material som används i tandtekniskt arbete så ersätts hela kostnaden.

Nu föreslås i propositionen att samtliga tandvårdskostnader skall ersättas på likartat sätt, alltså med 50 % upp till en kostnad av 2 500 kr. och med 75 % för den del som ligger över detta belopp.

Socialdemokraterna förklarar sig i reservationen 10.5 kunna gå med på att kostnaderna för ädla metaller ersätts på samma sätt som annan tandvård, under förutsättning att man får igenom sitt gamla krav att ersättningsnivån för förebyggande vård sätts till 75 %. Nu behandlade utskottet och riksdagen detta socialdemokratiska krav så sent som i våras och avslög då detsamma. Och vi har ingen anledning att inta någon annan ståndpunkt nu. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Ersättning för sjukresor utgår med belopp som överstiger 13 kr. per besök. Vid tandvård och rådgivning i födelsekontrollerande syfte utgår ersättning för resekostnader över 21 kr.

I propositionen föreslås att dessa karensbelopp höjs till 30 kr. resp. 38 kr. från den 1 januari 1981. Ett argument, förutom behovet av besparingar, är att administrationskostnaderna för mindre belopp blir mycket stora.

Socialdemokraterna begär att höjningen skall stanna vid 20 kr. resp. 30 kr., alltså ungefär halva den höjning som föreslås i propositionen. Utskottets majoritet har inte funnit anledning att ändra på propositionens förslag. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i denna del.

När det gäller patientavgifter vid läkemedelsinköp och sjukvård så föreslår regeringen en uppräknig. F. n. erhålls prisnedsättning på läkemedel med halva det belopp varmed priset överstiger 10 kr. och med hela det belopp varmed priset överstiger 40 kr. Det innebär att högsta kostnaden för varje inköp blir 25 kr.

Nu föreslår regeringen den ändringen att halva det belopp varmed priset överstiger 20 kr. skall ersättas och hela det belopp varmed priset överstiger 60 kr. Den högsta avgiften för läkemedelsköp höjs då från 25 kr. till 40 kr. Motsvarande höjning görs också för specialdestinerade livsmedel till barn under 16 år och för skyddsläkemedel.

Det nya förslag till högkostnadsskydd som nu har förelagts riksdagen kommer att leda till att de mest utsatta grupperna skyddas mot effekterna av den ändå tämligen måttliga höjningen. Socialdemokraterna har i reservation 10.7 uttalat att de inte kan godta att höjningen genomförs redan den 1 januari 1981 därför att högkostnadsskyddet avses genomföras den 1 juli 1981.

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

Utskottets majoritet har inte ansett att den samordningen är så avgörande att det föreligger hinder för att fatta beslut i enlighet med propositionens förslag. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

I propositionen föreslås också att socialförsäkringsavgiften till sjukförsäkringen sänks fr. o. m. den 1 januari 1981 med en tiondels procent och att samtidigt socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen höjs med samma procenttal. Ändringarna är föranledda av att de förordade kostnadsbesparingarna inom sjukförsäkringen i sin helhet ansetts böra tillföras statsbudgeten. På denna punkt är utskottet enigt om bifall. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan på alla punkter. När det gäller yttranden från andra utskott och remissvar hänvisar jag till att de fogats som bilagor till utskottets betänkande. Vpk yrkar i sin motion avslag på besparingsförslagen på alla punkter. De har därmed ställt sig vid sidan om ansvarstagandet för landets ekonomi. Socialdemokraterna tycks vara klämda mellan dels en önskan att säga nej till allt som regeringen föreslår, dels en inre förståelse för att dessa besparingar ändå är nödvändiga. Jag har en känsla av att det är en stor kluvenhet i socialdemokraternas agerande.

Herr Aspling sade i sitt anförande att vi från utskottsmajoriteten inte ens har kostat på oss ett tillkännagivande till regeringen om att de svaga grupperna skall skyddas. Jag kan verkligen inte förstå vad det skulle vara bra för. Vi är ju läskunniga, och vi har också hört vad både socialministern och budgetministern har sagt i dessa frågor, och det tycker jag räcker.

Det har också sagts rätt många överord i dag. De här förslagen leder ju inte till de effekter som man kan få intryck av när man hör en del anföranden här. Vi skall inte medverka till att skrämra pensionärer och andra grupper i onödan, för det behövs inte. De här förslagen får så små effekter på kort sikt. Om man går ut för hårt från socialdemokraternas håll och skrämmer pensionärer med tal om effekterna av förslagen, så kommer det säkert att slå tillbaka på socialdemokraterna själva. Det är klart att det gynnar oss på regeringsidan på sikt, när folk upptäcker hur små effekterna egentligen blir i negativ riktning för pensionärerna, och när man upptäcker att vi kanske inte hade fått någon pensionstrygghet alls i framtiden om vi inte hade genomfört dessa åtgärder.

Om man skrämmer folk på detta sätt kommer det också att minska tilltron till politikerna på sikt - det bidrar till politikerföraktet. Därför vill jag varna socialdemokraterna för att överdriva propagandan. Jag är rädd för att den redan har drivits upp till en nivå som är långt över det rimliga.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Anf. 101 DORIS HÄVIK (s) replik:

Herr talman! De små slutsatser, egna reflexioner eller spridda tankar - jag vet inte vad man skall kalla dem - som Allan Åkerlind anförde sedan han lämnat sitt skrivna anförande var intressanta.

Allan Åkerlind är orolig för att vi skrämmer pensionärerna. Men det gör vi

inte. Allan Åkerlind. De är läskunniga de också, och de följer debatten och vet exakt vad som kommer att hända.

Det händer inte så mycket på kort sikt, säger Allan Åkerlind. Jo, det gör det visst! Läs i den bilaga som är fogad till betänkandet och som Allan Åkerlind själv hänvisade till! Är det bara på kort sikt som det här systemet skall gälla eller tänker ni lämna av snart, så att man kan ändra på det hela igen?

Värdebeständighet har visserligen inte moderaterna lovat pensionärerna, men det finns ju andra i regeringen som har gjort det.

Allan Åkerlind kom in något på sjuklöneperioden. Jag är rädd att han inte riktigt har förstått vad det hela handlar om. Men låt mig få ställa en rak fråga: Anser också Allan Åkerlind att en nedskärning – sänkt kompensationsnivå och/eller införande av karensdagar – skall drabba alla lika? Har Allan Åkerlind någon annan uppfattning, då går han tvärtemot vad socialminister Karin Söder tycker. Hon anser att nedskärningen skall drabba alla lika. Och skall alla drabbas lika av att man inför karensdagar och drar ner kompensationsnivån – det kallas för självrisk i propositionen – då måste man gå in på avtalen mellan arbetsmarknadens parter och komma med en tvingande lag som förbjuder parterna att träffa avtal på den här punkten. Det är helt klart. Är Allan Åkerlind beredd att medverka till att en sådan lagstiftning kommer till stånd?

Vi har i vårt land varit föregångare på många områden när det har gällt socialförsäkringen, inte minst i det nordiska samarbetet, och vi har arbetat för att få till stånd en harmonisering i våra lagstiftningar. Nu frågar jag: Skulle det inte vara litet genant om vi blev föregångare på lagstiftningens område också när det gäller att begränsa den fria förhandlingsrätten?

Anf. 102 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! När man lyssnar på Allan Åkerlind skulle man kunna få den uppfattningen att allt egentligen blir bättre av att regeringen nu är i färd med att försämra grundläggande sociala trygghetsreformer.

Allan Åkerlind säger att det förekommer överdrifter från vår sida, och han tillägger att man inte skall skrämma pensionärer och andra grupper. Jag skulle vilja säga till Allan Åkerlind att det som är uppfordrande för alla politiker och i hög grad för oss som är ledamöter av Sveriges riksdag är att tala sanning, att redovisa fakta. Det är viktigt, och det är vad vi gör och kommer att göra. När det gäller det här förslaget finns det all anledning att just tala sanning, att tala om vad det innebär och vilka verkningar det får. För det är detta ni icke har gjort. Det är detta som saknas i propositionen.

Nu begärde jag emellertid ordet, herr talman, därför att herr Åkerlind i anslutning till talet om överdrifter tog upp att vi i vår motion pekar på att om det nya basbeloppet hade använts efter regeringsskiftet 1976, så skulle pensionärerna ha förlorat ungefär en månads pension. Så illa blir det inte, säger herr Åkerlind. Jag skulle vilja säga: Var litet försiktig här! En fingranskning av förslaget ger nämligen vid handen att om man tar december månad 1976 som basmånad och jämför den med slutmånaden oktober 1980,

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

Torsdagen den
11 december 1980

---

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

så skulle index enligt regeringens förslag vara 6.8 % lägre än enligt nuvarande indexreglering av basbeloppet. Det innebär att i det närmaste en månads pension skulle ha gått förlorad. Vad som nu följer efter den 1 januari i fråga om pensionernas urholkning och försämring skulle jag vilja rekommendera Allan Åkerlind att sätta sig ned och räkna ut. Jag försäkrar att Allan Åkerlind kommer att bli överraskad, när han finner med vilken accelererande takt urholkningen fortsätter och pensionerna därmed försämras månad för månad, år för år. Försämring läggs till försämring, och så fortsätter urholkningen. Det är det som det är fråga om.

Anf. 103 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Allan Åkerlind sade att vänsterpartiet kommunisterna ställer sig vid sidan om när det gäller ansvarstagandet för samhällets ekonomi. Nu vet Allan Åkerlind att vänsterpartiet kommunisterna har andra synpunkter på hur den ekonomiska krisen skall lösas. Vad vi vill ta ett ansvar för är de ekonomiskt svaga grupperna som regeringen angriper med sina s. k. besparingsförslag.

Allan Åkerlind talade också om solidaritet. Med ett enda exempel vill jag visa hur solidariteten ser ut. I pressen har vi läst uttalanden av våra höga tjänstemän och politiker som vid sidan av sin lön kvitterar ut en full pension. De vill inte avstå från någonting. När det gäller mina arbetskamrater, t. ex. en kommunalt anställd städerska, kan det förhålla sig så här. Av ekonomiska skäl måste hon arbeta efter pensionsåldern. Hon har 63 år som pensionsålder, och folkpensionen utfaller först vid 65 år. I princip måste hon arbeta gratis, eftersom en tjugofemtedel av hennes pension dras av varje dag som hon arbetar. Allan Åkerlind bör nog inte tala om solidaritet i detta sammanhang.

Sedan är det bara att konstatera att det är tvära vändningar i de borgerligas politik. Så sent som den 2 mars 1979 lovade den dåvarande socialministern "att värdesäkring av pensionssystemet ligger fast. De utfästelser som har givits till den äldre generationen, som har byggt upp vårt samhälle, skall hållas. På den punkten svävar vi inte på målet." Så långt den dåvarande socialministern som fortfarande tillhör regeringspartierna. Nu svävar man inte bara på målet, nu har regeringen helt tappat målföret när det gäller bevarandet av värdesäkring i pensionssystemet. Man kan läsa vidare i samma protokoll: "Det är väsentligt för de äldre, liksom för många andra i vårt samhälle, att vård och service byggs ut så att var och en kan få den vård och service som han behöver. Det kommer att vara en förstahandsuppgift för vårt samhälle under de närmaste åren. --- De avgifter som förekommer i det sammanhanget får självfallet inte sättas så, att de hindrar någon från att utnyttja den vård och service som han behöver."

Även här är minnet kort, ty nu är man med och föreslår nästan en fördubbling av utgifterna för sjukbesök, där medicin och sjukresor ingår.

När det gäller pensionärernas bostadssituation sade samma socialminister: "Där har vi haft en gammal orättvisa, nämligen att stödet till de äldres boende har varierat väldigt mellan kommunerna. Det är obestridligt. Detta

har också påtalats av pensionärernas organisationer. I vissa kommuner har man kunnat få högst 100 kr. i månaden i bostadsstöd, i andra kommuner har man kunnat få upp till 1 300 kr. i månaden. Jag tror att det är 146 kommuner som haft 500 kr. som övre gräns för stödet. Det är en sådan punkt som bör angripas och som vi nu också angriper.”

Nu angriper man också den biten och vill också urholka det statliga stödet till kommunerna.

Anf. 104 ALLAN ÅKERLIND (m) replik:

Herr talman! Först till Doris Håvik. Jag varnar för att skrämja folk och försöka framställa de förslag som nu föreligger som värre än de är, därför att jag är övertygad om att det – när människor får klart för sig vad förslagen egentligen innebär – kan slå tillbaka väldigt starkt mot dem som gått för långt i överdrifter på detta område. Det är ju så att ändringen av basbeloppet inte får någon större inverkan på kort sikt. Första och andra året kommer det knappast att märkas om det blir någon eller ett par procents minskad ökning. Det är inte fråga om att ta bort någonting som finns utan om minskad ökningstakt.

Doris Håvik frågar: Skall detta gälla bara på kort sikt? Det finns ingen bortre gräns f. n., men det kan bli fråga om en sådan i framtiden. Det vet vi inget om. Men gör vi ingenting nu, får vi konsekvenser i framtiden på det sättet att vi då inte har pengar att ge människor den trygghet vi vill ge dem. Det är vad det gäller.

Sedan frågade Doris Håvik om kompensationsnivån när det gäller sjukförsäkringen skall drabba alla lika. Regeringen har gett tilläggsdirektiv till sjukpenningkommittén, och jag vill inte stå här och säga vilket resultat den skall komma fram till.

Sven Aspling säger att man kan få uppfattningen att allt blir bättre. Jag vill än en gång upprepa: Är det så att vi inte vill göra någonting nu, då blir allt sämre, men gör vi någonting nu, då kan allt bli bättre. Det är min fulla övertygelse.

Sven Aspling säger också att vi skall tala sanning. Det är riktigt. Jag instämmer i det. Jag vill bara påpeka vad som står i den socialdemokratiska motionen, nämligen att bilden stiger fram av en politik som för första gången i svensk politisk historia syftar till att angripa och rusta ned det sociala reformarbetet. – Jag tycker inte att det är sant.

Sven Aspling tar ett exempel från den här perioden, och säger att effekten skulle ha blivit 6,8 % under tiden från december 1976. Det beror litet på vilken månad man räknar med, men det är ändå långt ifrån de siffror han nämner.

Till sist: Jag kan verkligen inte förstå vad Karin Nordlander menar med jämförelsen mellan tjänstepensionen för en höginkomsttagare och inkomsten för en städerska med låg lön. Det har knappast att göra med det betänkande vi diskuterar nu.

Torsdagen den
11 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (SfU)*

Anf. 105 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Allan Åkerlind säger att man inte skall skrämma pensionärerna i onödan. Nej, man skall inte skrämma dem alls. Men här är man verkligen ute i angeläget ärende för att informera, och det är en helt annan sak. Pensionärerna kan faktiskt bilda sig en uppfattning om vad det hela handlar om.

Det händer inte så mycket på kort sikt, sade Allan Åkerlind. – Han har lyssnat till andra, som upprepar sig två gånger när de tycker att de har sagt något bra. Han sade "på kort sikt" en gång till. – Men detta beror på hur man räknar. Titta på vad riks försäkringsverket, regeringens myndighet, har räknat fram och pekat på. Ändringen påverkar både hyran och grundbeloppet, och det blir allt ganska mycket pengar per år. Jag vet inte efter vilka ekonomiska grunder herr Åkerlind mäter, men jag mäter för en pensionär som inte har någon ATP eller en låg ATP, där ändringen av basbeloppet får effekt på såväl hyra som grundbelopp.

Jag känner till tilläggsdirektiven till sjukpenningkommittén. Jag sitter i kommittén. Och det är just de tilläggsdirektiven jag avser, ställda i relation till vad departementschefen Karin Söder sade under allmänpolitiska debatten till mig på en rak fråga vad det innebär att reglerna i princip skall gälla alla lika. Det var då hon sade: Det skall inte bara drabba blåblusens folk – det var hennes uttryck – utan det skall drabba alla lika. Det innebär, Allan Åkerlind, att man går in på avtalsområdet. Det gäller statsanställda, kommunalanställda, landstingsanställda, PTK, allt vad vi har på avtalsområdet, där vi enligt hävd har haft möjligheter att träffa avtal i dessa avseenden. Om alla skall drabbas lika av nedrustning, karensdagar osv., då innebär det tvingande lag, då innebär det att man inte har kvar den frihet på svensk arbetsmarknad som vi faktiskt är kända för – att vi kan träffa avtal om dessa förmåner.

Skall man tillgripa en tvingande lag, så får det stora konsekvenser. Är Allan Åkerlind beredd på det? Vi behandlade den här frågan i kommittén förra veckan, och vi är medvetna om att en lag av detta slag är enda vägen om vi skall fylla syftet att i princip alla skall drabbas lika. Allan Åkerlind är en av de få arbetarna i moderata samlingspartiet. Ställer Allan Åkerlind upp på detta?

Anf. 106 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Det var Allan Åkerlind själv som tog upp det här om solidaritet. Vad jag ville påvisa var ju den ojämlikhet som finns mellan olika grupper i samhället, en ojämlikhet som inte minst Allan Åkerlind vill slå vakt om.

Jag skall passa på att citera ur ytterligare ett protokoll: där en annan regeringsrepresentant har diskuterat pensionärernas ekonomiska situation. Han säger så här:

"I dessa dagar är de stora arbetsmarknadsorganisationerna invecklade i en hård kamp om det ekonomiska utrymmet. Bl. a. spelar kompensationer för prisökningar en väsentlig roll i avtalsrörelsen. De människor som blir

berörda av prisökningarna, som får sin köpkraft minskad genom prisökningarna, medverkar själva i arbetet för att få kompensation. Men en mycket stor grupp i samhället står maktlös inför prisökningarnas härjningar – det är 1.8 miljoner pensionärer. Visserligen har vi i dagarna kunnat läsa i tidningarna om pensionshöjningar som ett resultat av det index som i teorin skall följa prisökningarna och som nu har utlösts.”

Jag tror, herr talman, att den oro som pensionärerna nu känner är välgrundad. De måste ju fråga sig hur mycket man kan lita på sina politiker. Det är politiker som ständigt ger löften. Men det skrivna ordet hinner inte torka på papperet förrän de är färdiga att inte bara svika sina löften utan också lägga fram förslag som raserar den bastrygghet som byggdes upp under många år med stora uppoffringar när de nuvarande pensionärerna själva stod i produktionen. Vi menar att detta inte får ske.

Anf. 107 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Herr Åkerlind kan inte vara okunnig om förslagets effekter, eftersom han har suttit med vid utskottsbehandlingen och tagit del av de dokument som har legat på utskottets bord och nu ligger här på vårt bord. Slå t. ex. upp s. 94 i utskottsbetänkandet, där riksförsäkringsverket redovisar effekterna när det gäller handikappersättningen:

”Beräkningarna visar att det reella värdet av en utgående handikappersättning under de angivna förutsättningarna minskar efter 5 år med 7,3 %, efter 10 år med 15,4 % och efter 20 år med 30,2 %.”

Läs sedan på s. 95! Där gäller det förtidspensionen:

”Också i detta fall sänks under de angivna förutsättningarna förmånernas relativa värde med 7,3, 15,4 och 13,2 procent på 5, 10 och 20 års sikt.” Hur kan man då stå upp här i riksdagens talarstol, nonchalera effekterna och säga att det här egentligen inte är någonting som kommer att drabba människorna.

Ni talar om att här skall det sparas. Det är självfallet ett seriöst motiv med den inflationsekonomi som denna regering drivit. Men varför, herr Åkerlind, skall det då drabba pensionärer, sjuka, handikappade, arbetsskadade och vårdbehövande? Det är de här grupperna som nu ställs i främsta ledet när det gäller nedskärningarna. Ni kommer inte undan detta. Det är därför jag säger att vi alla här i Sveriges riksdag har en uppgift att informera, tala sant och redovisa vilka verkningarna av förslaget kommer att bli.

Jag skall, herr talman, inte gå vidare, även om det finns många skäl att engagerat bemöta denna er osakliga argumentation. Här har herr Åkerlind sagt att sänkningen av gränsen för att komma i åtnjutande av handikappersättning skulle vara en vinst. Jag har pekat på att det i realiteten innebär att de svårast handikappade av solidaritet skall dela med sig till dem som inte är så svårt handikappade. Man nämner inte heller att de utgående förmånerna blir mindre värda.

Jag skulle kunna ta exempel efter exempel. Så, herr talman, förhåller det sig. Detta är fakta, obevekliga fakta. Herr Åkerlind kommer icke undan detta.

Anf. 108 ALLAN ÅKERLIND (m) replik:

Herr talman! Herr Aspling hänvisar till riksförsäkringsverkets remissvar som redovisas på s. 94 och 95 i utskottsbetänkandet. Riksförsäkringsverket har räknat fram effekterna på fem, tio och tjugo års sikt, just precis som herr Aspling sade *under angivna förutsättningar*. Man kan räkna med att dessa förutsättningar kommer att finnas, men det kan också bli på ett helt annat sätt.

Vi vet också att om den här basbeloppsberäkningen varit i kraft under 1950- och 1960-talen hade det knappast fått någon som helst effekt. Det gäller alltså under angivna förutsättningar, och vi vet inte ett dugg om hur det kommer att slå in.

Det är precis som jag tidigare sade att på kort sikt – på ett eller två års sikt – får det ytterst liten effekt. Under tiden får man då se vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att skydda speciellt utsatta grupper.

Herr Aspling talade mycket om de handikappade. Men det är faktiskt så att vi i det här betänkandet har citerat vad budgetministern sagt. Det står på s. 17 att budgetministern sagt att man inom regeringskansliet påbörjat ett utredningsarbete som kommer att leda till förslag som skyddar de handikappade.

Vi har en uppgift att informera, sade herr Aspling. Det är riktigt. Men då skall vi informera också om detta och inte gå ut och säga – allra minst här i kammaren – till de handikappade att de kommer att få vidkännas en så och så stor minskning. På regeringshåll har man ju sagt att just den gruppen skall skyddas.

Tredje vice talmannen anmälde att Sven Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

14 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-kansliet

den 10 december

1980/81:68 av *Pär Granstedt* (c) till statsrådet Georg Danell om åtgärder för att förhindra bebyggelse inom Hanstaområdet i Stockholm:

Sollentunas del av Hanstaområdet har överlåtits till Stockholms kommun. Avsikten är att Hansta, omfattande ca 250 ha, skall bebyggas. Inom Stockholms kommun räknar man med en bebyggelse omfattande ca 7 500 lägenheter och 15 ha industrimark.

Detta innebär att ett viktigt och naturskönt friluftsområde som utnyttjats

---

*Meddelande om
frågor*

av hundratusentals människor försvinner. Det är fråga om ett område som dessutom är unikt i Stockholmsregionen genom sitt centrala läge. Det gör det särskilt tillgängligt för skolor, ungdomar i övrigt, äldre människor och över huvud taget människor utan tillgång till egen bil.

Ansvar för att på detta sätt drastiskt försämra livsmiljön i den centrala Stockholmsregionen faller naturligtvis i första hand på de berörda kommunerna. Hansta har emellertid också en miljö som bör tillmätas riksintresse. Genom sin speciella historia erbjuder Hansta välbevarade naturmiljöer av ett mycket ovanligt slag. Ädellövskogarna på Hansta har få motsvarigheter i landet och hyser många sällsynta djur- och växtarter. Förmodligen är det numera den enda kvarvarande växtplatsen för hjorttryffel i hela Skandinavien. Lika unik är den urskogslänkande tallskogen, den s. k. Pelarsalen.

När naturreservatet inrättades på Järvafältet framhöll naturvårdsverket att det bara fick ses som ett första steg för att säkerställa Järvafältets stora värden. I samband med de nu aktuella planerna har man från naturvårdsverket framhållit att det vore olyckligt om Hansta exploaterades.

En exploatering av Hanstaområdet vore en stor förlust för friluftslivet i Stockholmsregionen. Det innebär ett utplånande av unika naturmiljöer av riksintresse. Det innebär att en viktig källa för biologisk forskning försvinner.

Mot denna bakgrund hemställer jag att få ställa följande fråga till statsrådet Danell:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till överläggningar med kommunerna, landstinget, länsstyrelsen och andra berörda organ i syfte att finna möjligheter att bevara Hanstaområdet obebyggt för framtiden?

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 december

1980/81:191 av *Eva Hjelmström* (vpk) till justitieministern om påskyndande av sexualbrottskommitténs arbete:

Sexualbrottskommittén som bl. a. skall behandla reglerna vad gäller våldtäktsbrott, men också bestämmelserna rörande kvinnomisshandel m. m., har inte sammanträtt under över ett halvt år. Utredningen är av stor betydelse för att i skilda avseenden förbättra kvinnornas ställning. Enligt direktiven skulle utredningen arbeta skyndsamt. Arbetet har försenats av olika skäl. Ett av dessa är att någon ny ordförande inte utsetts sedan den förra avgick i början på hösten.

Mot bakgrund härav vill jag till justitieministern ställa följande fråga:

Vilka är skälen till att en ny ordförande ännu inte utsetts, och vad avser

Nr 46

Torsdagen den
11 december 1980

*Meddelande om
frågor*

justitieministern att göra för att påskynda utredningsarbetets igångsättande?

1980/81:192 av *Bertil Måbrink* (vpk) till statsministern om uranletningen i Sverige:

En alltmer intensifierad uranletning och uranprospektering pågår i Sverige. Svensk kärnbränsleförsörjning (SKBF) och Sveriges geologiska undersökningar (SGU) bedriver undersökningar på flera platser. I Pleutajokk har LKAB avslutat all prospektering och väntar bara på tillstånd att sätta i gång brytning. Också i mellersta Norrland, t. ex. i Ovanåker i Hälsingland och på många andra ställen, pågår undersökningar.

Mot bakgrund av resultatet i folkomröstningen om kärnkraft är all denna aktivitet mycket förbryllande. Om resultatet skall respekteras och kärnkraften avvecklas inom en 25–30-årsperiod, finns det ingen anledning att sätta i gång en inhemsk uranproduktion. Erfarenheterna från brytningar på andra håll i världen förskräcker, och uran till det begränsade kärnkraftsprogrammet i Sverige kan anskaffas på världsmarknaden.

Jag vill därför fråga statsministern:

Av vilken anledning pågår det intensiva uranletandet i Sverige och vill statsministern medverka till att det stoppas så fort som möjligt?

16 § Kammaren ätskildes kl. 17.55.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert